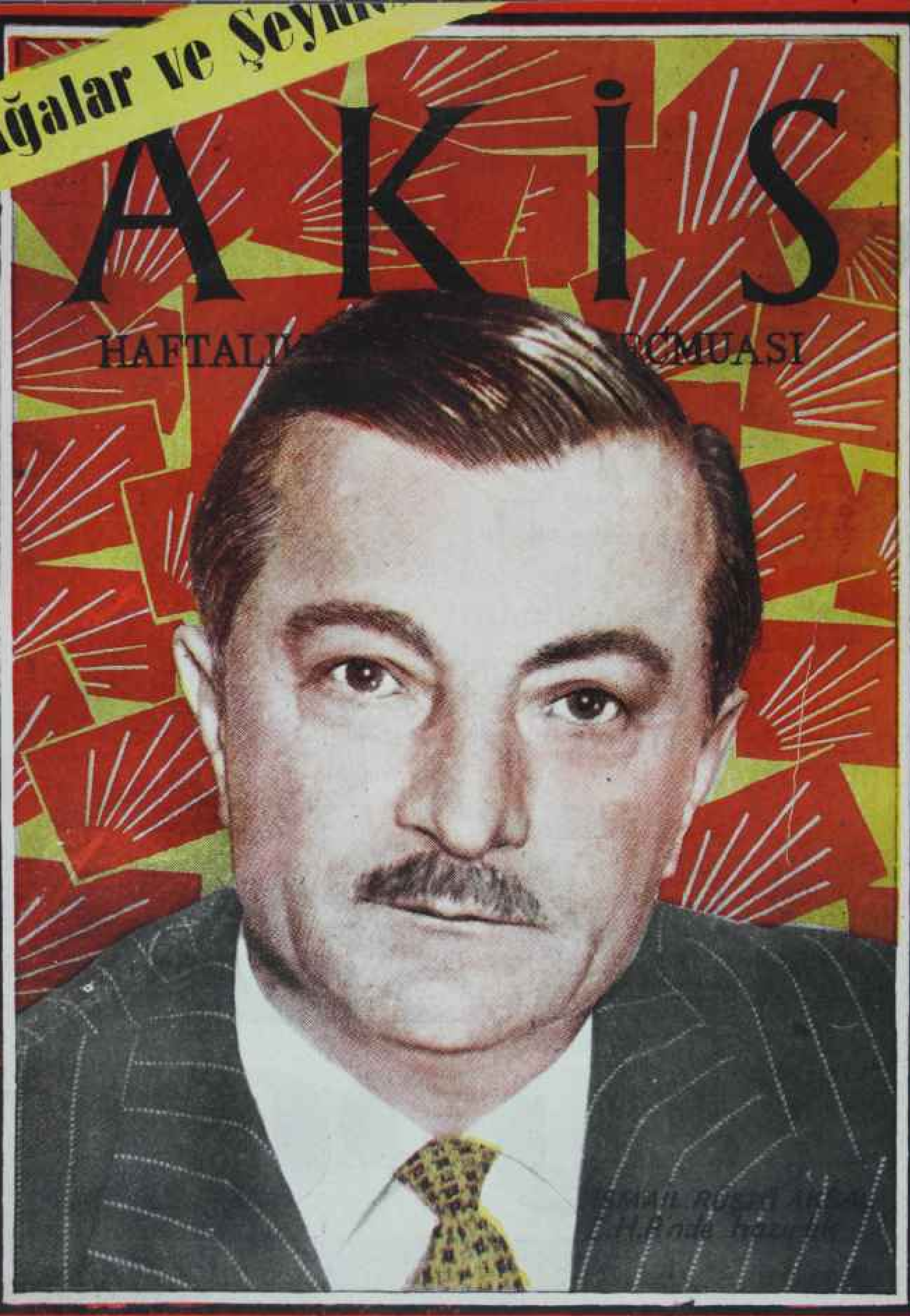

FİYATI : 1 LİRA

BAŞ ve ADALE
AĞRILARINA KARŞI
OPON FAYDALIDIR
OPON
OPON
OPON baş, diş, adale, sinir, lumbago, ve romatizma ağrılarını dindirir
OPON bayanların muayyen zamanlardaki sancılarında faydalıdır
OPON
OPON
Sağlık mevzuunda ailenin en yakın dostunun doktorunuz olduğunu unutmayınız
günde 6 adete kadar alınabilir

A K İ S

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yazı İşleri

Yıl: 6, Alt; XX, Sayı: 338

Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 3 *Daire 7*

Tel: 11 89 92 P K. 582 - Ankara

*

İdare :

Denizciler Caddesi 23/B

Rüzgârlı Matbaa Tel : 11 52 21

*

İstanbul Bürosu

Cağaloğlu, Türkocağt C. *Gürsoy Han*

Tel : 27 12 07

*

Başyazar

Metin Toker

*

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden mes'ul müdür

Kurtul ALTUĞ

*

Karikatür :

TURHAN

*

Fotoğraf :

Hüseyin EZER

Associated Press

Türk Haberler Ajansı.

*

Doğan Klişe

*

Müesese Müdürü :

Mübin TOKER

*

Bu mecmua Basın Ahlak yasasına aymayı taahhüt etmiştir.

Abone şartları :

3 aylık (12 nüsha) : 10.00 lira

6 aylık (25 nüsha) : 20.00 lira

1 senelik (52 nüsha) : 40.00 lira

İlan şartları :

Santimi : 20 lira

S renkli arka kapak : 2.500 TL.

İlân işleri :

Telefon: 11 52 21

Dizildiği ve basıldığı yer

*

Dizildiği yer :

Rüzgarlı Matbaa

Basıldığı yer :

Güneş Matbaacılık T.A.Ş.

FİYATI 1 LİRA

Basıldığı tarih: 18.12.1960

Kapak resmimiz

İ. Rüştü Aksal

C.H.P. nde reform

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Sivil idareye dönmek üzere bulunduğumuz bu hafta içinde bütün gözler Türkiyenin büyük partisine, C.H.P. ne çevrik haldeydi. AKİS te, elinizde tuttuğunuz sayısında projektörünü aynı noktaya tevcih etmiştir. Bol ışık altında, Türkiyenin büyük partisinin nasıl bir manzara göstermekte ' olduğu YURTTA OLUP BİTENLER sayfalarımızda geniş yer tutan "C.H. P." başlıklı yazı okunduğunda farkedilecektir. "C.HJP." yazısı geniş bir istihbarata ve dikkatli incelemeye dayanılarak yazılmıştır. Zaten bu sayımızda "Haftanın Adamı" olarak da C.H.P. nin başarılı Genel Sekreteri İsmail Rüştü Ak' salı seçmiş bulunuyoruz. Partisiyle alâkalı ya zıda Genel Sekreterin bilhassa İnkılâbı takip eden günlerdeki hayatı, geçirdiği istihale ve bugün hem parti içkideki, hem de parti dışındaki vaziyeti etraflı şekilde, tam bir tarafsızlık anlayışıyla nakledilmektedir. AKİS, işin bütün güçlüğüne rağmen partileri eş ölçülerle ele almakta, evvelden beri kim sevap yaparsa ondan takdirlerini esirgememekte, fakat kim günah işlerse ona da tenkit oklarının en keskinini batırmaktan zerrece sakınmamaktadır. İşin C.H. P. bahis konusu olunca güçlüğü, hele D.P. iktidarının son yıllarında kendisiyle aynı istikamette savaşan AKİS'in, hataları asla mazur görmemekte, "kırık kol yen içinde" prensibine iltifatı sureti katiyyede redde ısrarı karşısında bu tenkitlerin bazı C.H.P. lileri pek üzmesi neticesidir. AKİS'in eski Genel Sekreterin marifetlerini olduğu gibi ortaya koyması, "Maaş meselesi" veya "Otomobil Rezaleti" gibi meseleleri de bütün basında sesini ilk defa yükseltmesi, 27 Mayısın hemen akabinde Bakanlık paylaşmaya kalkışan densizleri teşhir edivermesi C. H.P. içindeki bâzı dar görüş sahibi devreleri tedirgin dahi etmiştir. Ama şimdi, bütün o meselelerde kimin haklı, kimin haksız bulunduğu anlaşılmış olduğundan ortalık daha berraklaşmıştır Tabii, AKİS ile C.H.P. münasebetlerinde başyazarımızın ailevî -yâni tamamen hususî- durumu da bir süre lâyıkı veçhile anlaşılamamış ve madalyonun iki tarafının birbirine pek sık karıştırılmış olması bazı ihtilaflar yapmamış değildir. Ancak o fasıl da, kafası lüzumundan fazla kalın olmayanlarca kat'i hükme bağlandığından ikinci güçlük de kalkmıştır. "C.H.P." başlıklı yazı, bu gerçekler göz önünde tutularak okunmalıdır.

*

Haftanın İçinden" sayfamızda, başyazarımız Metin Toker içinde bulunduğumuz şartların söylemesini gerekli kıldığı bir düşünceyi söylemektedir. Başyazarımızın bilinen hüviyeti ve hitap ettiği kimselerin kendisininkilere tamamile eş inançlar içinde olması bu sesin yükseltilmesini hem mümkün kılmış, hem de lâzım olduğu anda bir iktidarın dostlarının vazifelerini yapmaya hazır bulunduğunu gösterme fırsatını vermiştir. Bu sütunlarda, kudret sahiplerine hakiki dostluğun AKİS tarafından nasıl anlaşıldığı bir çok defalar belirtilmiştir. Samimiyeti ve bir yandan sağduyuya, bir yandan adına Demokrasi dediğimiz şu rejime her fedakârlığı göze alacak derecede bağlılığı bilinen Metin Tokerin sükûnet ve basiret yolunu işaret eden sesine, ümit ediyoruz ki alâkalılar yakınlık ve alâka gösterecekler, kendi kendilerine bir an düşünecekler dir. Bir an düşüneceklerdir ki, memleketi, dikeni bol olduğunda zerrece şüphe bulunmayan şu yollarda daha emin ve sakin, milli hedefimize götürebilsinler.

Saygılarımızla AKİS

AKİS ve Kurucu Meclis

Kurucu Mecliste Basım temsil edecek gazeteciler konusunda tahminler yapılırken bâzı AKİS mensuplarından da bahsedilmektedir. Bu, bize şeref veren bir iltifattır. Ancak basta, gazetedeki vazifesinden başka hiç bir vazife arzu etmediğini, hele siyaset hayatına zerrece heves duymadığını çok daha önceden ve en tehlikeli günlerde belirtmiş olan Başyazarımız, AKİS mensuplarının tamamı böyle bir şerefe teşekkürle itizar beyan etmişlerdir.

Zâten bu, kanaatimizce, AKİS'in kendisinden asil beklenen vazifeyi rahatlıkla görebilmesi için de şartların başında gelmektedir'.'

Cilt: XX. Sayı: 338

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

19 ARALIK 1960

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

Efendim ve ben!

Bitirdiğimiz hafta, başkentte kesif bir siyasi faaliyet alabildiğine devam eder, onun akisleri illerin politika çevrelerinde dalga dalga yayılırken umumi efkâr, pek büyük ekseriyetiyle iki meselenin üerine eğilmişti. İstanbullular kendilerine haftanın sonlarında bir mesire yeri bulmuşlardı ve Boğazın Bebekle Kireçburnu arasına isabet eden kısmındaki iki sahili kışa rağmen dolup dolup boşalıyordu. Boğaz sularında iki tankerin çarpışmalıyla vukua gelen feci kaza bir anda haftanın en mühim meselesi haline geldi ve hem bol kelam, hem bol mürekkep sarfına yol açtı. Gece gündüz alev alev yanan Yugoslav tankerini İstanbullular heyecan ve merak, hatta zaman zaman korkuyla seyrettiler. (Bk. Facialar S: 17)

Bitirdiğimiz hafta Türk umumi efkârının ikinci önemli meselesi Galatasaray-Fenerbahçe maçıydı. Milli ligde puan puana bulunan, Galatasarayın bu defa daha kuvvetli görünmesine rağmen neticesi ortada bu maç, okuduğunuz satırlar basılırken İstanbuldaki Mithat Paşa stadında başlamak üzereydi. Fakat karşılaşmanın dedikodusu, münakaşaları, tahminleri çok daha evvelden başladı ve iki as futbolcunun, Gol Kralı Metin -Galatasaray- ile soa devrin yetiştirdiği en mükemmel oyunculardan Can -Fenerbahçe-ın takımlarında yer alıp almayacaklarının bilinmemesi alâkayı çok arttırdı. Haftanın son günü sâdece Istanbulun değil Türkiyenin dört köşesindeki pek çok evde, gazeteleri sondan okuyan geniş kütlenin sevdiği tâbirle, "Asrın Maçı" tartışılıyordu. Spor-Toto daha evvel kapanmış bulunduğundan son gün sâdece hususî bahisler yapılabildi ve paraya dayanan iddialarda Galatasarayın ezeli rakibine nazaran daha şanslı görüldüğü anlaşıldı.

İşte, memlekette bunlar zihinleri her şeyden çok meşgul ederkendir ki memleketimizin tarihinde büyük bir merhale teşkil edecek olan Kurucu Meclis tasarısı kanunlaştı ve Resmî Gazeteyle ilan edildi. Onunla beraber, Hükümetin istifa edip yeni bir Hükümetin kurulacağı şayiası başkenti kapladı. Zaten bir süredir Hükümetin kendi kendisini kurulduğu güne nazaran dahi zayıf bir duruma düşürmüş bulunduğu gözden kaçmıyordu. Kurucu Meclis tasarısının müzakeresinde yapılan gaf, İnkılâbın İkinci Hükümetinin adeta ölüm fermam sayıldı. Normal olarak da Kurucu Meclisin çalışmaya başladığı gün bu Meclisin mürakabesi altında icra yetkisini kullanacak olan Bakanlar Kurulunun yeni bir kadroyla ortaya çıkması lüzumu kendisini belli etti.

Metin Oktay ve Can **Bartu**

"Koyun can derdinde kasap et derdinde"

Böylece, bitirdiğimiz hafta umumi efkârla politika çevreleri, alâka bakımından ikiye ayrılmış durumdaydı. Umumi efkâr gebe olan günlerin getireceği siyasi gelişmelerin önemini müdrik değil sayılmazdı ama, daha önce cevabı verilmesi gereken bir kaç sualin bulunduğu da inkâr kabul etmez bir hakikatti. Suallerin ba-ından tabii su geliyordu: Galatasaray mı, Fenerbahçe mi?

Kurucu Meclis

Hikâyenin son kısmı

Geride bıraktığımız haftanın ortasında bir gün, başkentte hâlâ devam eden sonbahar havasım derin derin içine çeken bir adam, yeni Büyük Millet Meclisinin önünde bir müddet durdu. Alıcı gözlerle binayı süzdükten sonra yürüdü. Balıksırtı kahverengi pardesülü, kolalı beyaz gömleğine enine çizgili bordo bir kravat bağlamış adamı üç dört metre geriden bir kurmay albay takip etmekteydi. Adam çevik adımlarla yeni

Haftanın İçinden

Sevimsiz Kelimeler

Metin TOKER

Türk milletini hiç tanımadıkları 27 Mayıs sabahı münakaşa kaldırmaz bir gerçek olarak ortaya çıkmış bulunan Menderes ve arkadaşlarının bütün hürriyetleri alabildiğine kıstıkları günlerde, sayın İnönünün bir endişesini hatırlarım. Son on yılın Muhalefet Lideri, bilhassa 1954'ten sonra İktidarın tutuma karşısında, zaferin kendi fikirlerinde kalacağından bir tek an şüphe etmemiştir. Türk milletinin böyle bir idareye asla razı olmayacağına daima inanmış, bütün supapları teker teker kapatılan kazanın nihayet patlayacağını görmüş, Menderes ve arkadaşlarının diktatörlük denemelerinin hüsranla biteceğini söylemiştir. İşte o devirlerde sayın İnönü, istikbale alt bir tereddüdü yüreğinde taşırdı. "Her kapalı devirden sonra, rejim açıldı mı bütün sahalara şâmil bir aşırılık cemiyet hayatında kendini gösterir. Bu devreye tahammül edebilecek miyiz? Eğer o aşırılıktan yılıp tahditler yolunu bir kere tutarsak sonda, ilk bulunduğumuz noktaya geliriz. Mesele, sükûnetle güç devreyi atlatmak, sapasağlam sinirlere sahip bulunmak, fırtınayı geçiştirmektir. Arkadan, ölçüleri başka bir devre geleceğinden tren kendiliğinden raya girer. Tahammül, kapalı devirden sonra gelecek iktidarın vereceği en çetin imtihan olacaktır" derdi. Bu, onan engin tecrübesinin kendisine verdiği bir düşünceydi.

Sayın İnönünün bütün teşhisleri doğru çıktı, bütün, tahminleri gerçekleşti. Hani, kafa ve karakter yapısı değişik olsa, sağlam bir kültüre sahip bulunmasa da evliyalık iddiasına kalksa karşısında milyonlarca insanın dize gelmesi işten bile değildir. Türk milleti Menderes ve arkadaşlarının kendisine reva gördüğü idareye razı olmamış, bütün supapları kapatılan kazan patlamış ve diktatörlük kurma gayretleri hüsranla bitmiştir. Kapalı devrin kapanacağı kehaneti gibi, onu takip eden devirde bir aşırılık temayülünün cemiyetin bütün sahalarını kaplayacağı görüşü de tahakkuk etmiştir. Hürriyetler, Menderesle arkadaşlarının koydukları barajlarla birlikte kendi normal hudutlarını da yıkmışlar, hattâ dünün zalim uşakları bugünün kuyrukları haline gelip aleni fesat yuvaları kuracak derecede işi mübalâğaya götürmüşlerdir. Buna rağmen, memleket idaresini 27 Mayıs sabahından beri elinde tutan iktidar tahammüllerin en mükemmelini göstermiş, kendi arasındaki aşırıları tasfiye suretiyle rejimin şeklini ve mahiyetini de değiştirmemiştir. Şimdi, bu devrenin fazla uzaması, bir takım çatlak seslerin yarı armonize halde yükselmesi, bol değnekli bir orkestra şefinin mevcudiyetinin hissedilmesi bu tahammülü taşırır ve sayın İnönünün D.P. ye karşı mücadelenin en çetin günlerinde yüreğinin bir köşesinde yer verdiği endişe filizlenir gibi olursa, gayretlerimizin bir kısmına hakikaten yanmamız gerekir.

Devlet idaresinde kaçınılmaz bazı zaruretler vardır. Fakat Menderes ve arkadaşları bunlardan o şeklide faydalanmışlardır ki normal günlerde tabii tasarruf sayılabilecek bu hareketler son derece sevimsiz, pek tehlikeli, dehşet verici haller arasına girmiştir. Millet, banlara öyle gözle bakmaktadır. Belki bu, bir haksızlıktır. Belki bu, iktidarın haklarına konan bir ipotektir; Ama, gerçekleri görmemenin imkanı yoktur. Gazete kapatma, neşir yasağı koyma, bazı hâdiselerin üzerinde durulmamasını isteme milli menfaatlerin zaman zaman bir icabı sayılabilir. Fakat, en meşru sebeplerle dahi olsa o sevimsiz, o damgalı kelimelerin kulakları tekrar tırmalamaya başlamasının sebebiyet vereceği hasar, düşünülen milli menfaatin yardımcısı değil, mutlaka tahripçisi olacaktır.

Hükümet etmenin tek basiretli yolu, en haklı seklide de olsa sinirlenildi mi, biriken hırslar patlak verdi mi, hemen harekete geçmemek, düşünceyle fiil arasında bir zaman bırakmaktır. O takdirde hiddetler insanlara değil, insanlar hiddetlerine hâkim olurlar ve gazete kapatmadan, neşir yasağı koymadan, bâzı konulan hasıraltı ettirmeye çalışmadan çok daha başarılı çâreler mutlaka bulunur. Öfke yolu kolay yoldur. Kızgınlık kapısı geniş kapıdır. Hükümet etmede asıl marifet dikenli yolu aşmak, dar kapıdan geçmektir. Aşırılık, içinde bulunduğumuz devrenin tabiata icabıdır. O devre sürüp gittiği müddetçe, tabiatının icapları da gündelik hayatımızda mütemadiyen karşımıza çıkacaktır. Aka kara diyenler bizi deliye döndüreceklerdir,' söylediklerinin yüzseksen derece aksi gerçekleşmiş bulanan bâzı kimseler "biz demedik ki.." diye göğüs kabartmaktan çekinmeyerek asabımızı bozacaklardır, kendilerini dev aynasında gören mantığa sığmaz politikacılar bizi çatlatacaklardır. Gözler önünde milli bünyeyi bölme teşebbüsleri olacak, yeni karışıklıkların tohumlarının ekilmeye çalışıldığı görülecek, bâzı sınıfların ve kütlelerin tahriki yollan aranacak, bunlara ya gafletten ya hiyanetten âletlik edecekler çıkacaktır. Bâzı yazılar mutlaka "Yok, bu kadarı da olmaz!" dedirtecek, bâzı gazeteler kendi aralarında cepheler kuracaklar, sorumsuzluk duygusu hadsiz hesapsız örnekler verecektir. Sükûnet, işte böyle hallerin tek tesirli ilâcıdır ve müsamaha, aşırdığa karşı aşın davranmayı önleyecektir.

Bir koca iktidarı tek fiskede toz eden bir hareketin, sünepe teşebbüsleri bertaraf,, edemeyeceği hatıra dahi getirilemez. Başları armut devşirir gibi devşirenlerin, kuyrukların üzerine çizmeyle basıvermeleri işten bile değildir. Ama tedbir alınırken, bu tedbirlerin geçen devirde bütün İtibarlarım kaybetmiş olanlar arasından seçilmemesi iyi hükümet etmenin en basit kabıdır. Politikada zevahirin, gerçek kadar mühim bulunduğunu herkes bilir. Meharet, ikisini birden kollamaktır.

Geçici devir, askerler veya siviller hakim' bulunsun, ya da sorumluluğu paylaşsınlar, sandıklardan millî iradenin tek ifadesi olan oylar çıkıncaya kadar sürecektir. Milli irade üzerinde spekülâsyon, o güne kadar ister istemez devam edecektir. Seçimlerden sonra dahi bir yeni seçim devresinin hemen başlaması demokratik rejimlerde müsamahayla karşılandığına göre bugünkü iktidarın kudretini, kuvvetini, memlekete hâkimiyetini ve prestijini Menderesle arkadaşlarının âdeta ırzına geçtikleri, bütün itibarlarını yitirdikleri usûllerden başka usûllerle göstermek lâzımdır. Hata yaptıktan sonra düzeltmenin elbette ki fazileti vardır. Fakat âkillik de, mümkün nisbetinde az hata yapmaktır. Zira her hata, düzeltilse de, mutlaka bir yara açar.

İşte, sükûnet ve sabır her halde, her ahvalde muhafaza edilebildi mi, zecri tedbiri hak etmeyenlere zecri tedbir reva görülmedi mi, hak edenler bahis konusu olunca tasarrufların mucip sebepleri gizlenmeyip açıklandı mı, iktidarların hata payı derhal düşüverir.

Meclis binasının C blokuna ilerledi ve büyük kapıdan içeri girdi. C blokunun dönerkapısı henüz takılmamıştı. Koridoru geçen kahverengi pardesülü adam, Çekoslovak kristalinden mamül 14 avizenin süslediği salonun önünde yeniden durdu. Salonu da alıcı gözlerle bir müddet seyretti. Albay gene üç dört adım ötesinde ve hazır vaziyette bekliyordu.

Kahverengi pardesülü adam. Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Fahri özdilekti. 6 Ocak 1961'de ilk toplantısını yapacak olan Temsilciler Meclisi için hazırlanan salonu kontrola gelmişti.

Salon, denilebilir ki bütün eksiklikleri giderilmiş ve çalışmaya hazır vaziyete getirilmişti. Tamamlanmıyan, teferruat kısmıydı. Hoparlörler takılalı birkaç gün olmuştu. Oylama tabloları ve bunun için lüzumlu tertibat getirilmişti. Takılmak üzereydi. Salon birkaç *güne* kadar tanı manasıyla hazırlanmış olacaktı.

Özdilek, salonu terkederken memnun görünüyordu. Yüzündeki tebessüm genişlemişti. Fakat bu memnuniyet sâdece salonun tamamlanmasından ileri gelmiyordu. Özdilek, biraz evvel Devlet ve Hükümet Başkanı Cemal Gürseli ziyaret etmiş ve Generali pek neşeli, pek sıhhatli bulmuştu. Bu da Başbakan Yardımcısını hakikaten mesut etmişti. General devamlı olarak Kurucu Meclis meselesiyle ilgileniyordu.

Hakikaten bitirdiğimiz hafta İçinde başkentin politika çevreleri bir tek mesele üzerinde durdu. Gerçi gazetelerin manşetlerim, bir kaza çaldı ama Ankaradaki fiskos gazetesinde haberlerin hemen hepsi Kurucu Meclisle alâkalıydı. Sadece, haftanın başında Kurucu. Meclis Anayasasının ilân edilmeyişi zihinlerde gene bâzı istifhamların dogmasına sebep oldu. Acaba gene bir şey mi vardı? Acaba Hükümetle Komite arasında ihtilâf mı mevcuttu? Ancak bütün bunların boş olduğu haftanın ortasında Yasa ilan edilince anlaşıldı. Zira Yasanın metni basın mensuplarına verilirken. Komite adına sözcülük yapan İrtibat Bürosu Şefi Albay Karatay zihinlerdeki endişeyi de askerce bir ifadeyle sildi. Karatay gülümslyerek, Komite ve Hükümet arasındaki ihtilâf masalının asılsız olduğunu söyledi. Esasen aslı olması maddeten İmkânsızdı. Bu iki teşekkülün birbiriyle ihtilâfa düşebilmesi için hiç değilse birbirine denk kuvvete sahip olması gerekiyordu. Halbuki aradaki kuvvet farkı apaçıktı! İhtilâf konusu olabilecek bir meselenin tartışması böyle bir durumda akla dahi getirilemezdi. Komite istiyor, Hükümet yapıyordu. Ancak Hükümet üyeleri bir fikir, bir yardım veya bir cemile olsun diye arada sırada bâzı meseleler hakkında Komiteye bilgi kabilinden muhtıralar veriyorlardı. Nitekim, Kurucu Meclis işinde de bu böyle olmuştu. Ama gene de, imamın bildiği dalma galebe çalıyordu.

Kurucu Meclis Anayasasının gecikmesindeki sebep, Yasanın ikinci bir defa gözden geçirilmesi mecburiyeti oldu. Herşey pazar akşamı bitmiş, Kurucu Meclisin teşkili için gerekil Yasa Feyzioğlu Kurucu Meclis Tasarısı esas tutularak hazırlanmıştı. Pazartesi günü toplanan Komite bunu tekrar ve şöylece bir gözden geçirecek ve belki de o akşam ilân edecekti. Salı *günü* ise, Resmî Gazetede metin yayınlanacak ve kanun yürürlüğe girmiş olacaktı. Ama evdeki hesap çarşıya pek uymadı. Hesabın yanlış tarafı. Yasanın dilinde yapılan değişiklikti. Komite Yasayı yaşayan dil esasını göz önünde tutarak kaleme almak istiyordu. Bunun içindir ki hazırlanan tasan yeniden gözden geçirilirken metin üzerinde -dil bakımından- pek çok değişiklikler oldu. Bâzı cümleler çizilip yemden yazıldı. Bir kelimenin türkçeleştirilmesi sonunda bozulan cümlenin aynı mânada yeniden kurulması için tamamen değiştirilmesi gerekti. Böylece Yasanın metni bir yığın çıkmalarla doktu. Yeniden tape edilmesi için daktilolara verildiğinde metin adeta bir karınca duasıydı. Bu yüzden de daktilo edilmesi bir hayli güç oldu. Yasanın temize çekilmesi bittiğinde günlerden salıydı ve saatler 21'i gösteriyordu. 21, gazeteler için geç

Bir Görüş

Söze Sadakat

Kurmay Albay Baha Vefa Karatay
- Milli Birlik Komitesi Basın İrtibat Bürosu Başkanı-

Kurucu Meclis Kanununun çıkarılışını sâdece bu kanunun taşıdığı teknik ehemmiyet bakımından dikkate almamak lâzımdır. Asıl üzerinde durulacak mevzu, muhakkak ki ihtilâl yapmış bir askeri otoritenin verdiği söze, inandığı ülkülere samimiyetle bağlı kalarak bu kadar kısa zaman içinde demokratik nizama doğru en büyük hızla ilerleyişidir. Tarihin muhtelif safhalarında hemen hemen her kıtada ve bir çok milletler bu kabil askeri müdahalelere şahit olmuşlardır. Bu ihtilâllerin birbirlerinden olan ufak icra farkları elbette ki mevcuttur, Fakat, çoğu hemen hemen dönüp dolaşıp bir noktada düğümlenmekten kendilerini kurtaramamışlardır. Bu düğüm bir deyimle iktidar hırsı, bir deyimin dünyanın fâni heveslerine kapılmaktır

2f Mayıs inkılâbımızın vukuu sırasında Türk ataşemiliteri olarak Osloda görevli bulunuyordum. Yerli ve yabancı bütün siyasî şahsiyetler bana daha ziyade bu mevzuu hedef tutan sualler soruyor ve kendilerine verdiğim teminata rağmen, çeşitli tarih! hâdiselerin örneğine dayanarak şüphelerini pek gizlemiyorlardı. İşte, Kurucu Meclis Kanununun kabulü suretiyle, Türk milletine verilmiş olan sözü en kesin şekliyle tekrarlayan Milli Birlik Komitesi, yalnız imanan, inançlarını ve ideallerini bir kere daha açıldamış olmakla kalmıyor, bu bakımdan da dünya umumi erkârına, hattâ onların inanamıyacağı şümul ve ehemmiyette eşsiz bir idealizmin örneğini vermiş bulunuyor.

Bu haftanın üzücü -Boğaz faciası, Grizu iştiali- olayları arasında basında ve bilhassa fikir adamlarımızın kalemlerinde arzulandığı kadar yer alamamış olan bu husus üzerinde hepimizin ehemmiyetle durmamız ve bize saadet dolu ufuklar müjdeleyen bu samimi zihniyeti hakikaten takdir ve hayranlıkla değerlendirmemiz gerektiği şüphesizdir. Bu durum dünya için de, üzerinde hürmet ve ibretle durulacak ehemmiyette olsa gerektir. İktidarı elde edenlerin onu kolay bırakamıyacağı düşünce ve şüphesinde olanlar, görülüyor ki bir noktada mutlak olarak yanılmışlardır. Bu husus Türk Ordusunun, Türk subaylarının asırlar boyu tarihten süzülmüş asil cevherini disiplin, feragat ve fedakârlık duygularının eşsizliğini tam olarak değerlendirememiş olmaktır. Bundan böyle en şüpheci, en bedbin düşünceler bile böyle bir vakıa karşısında tereddütsüz olarak, "Eğer bahis konusu Türk Ordusu ise, Türk subayı işe, o zaman iş baskıdır" diyeceklerdir.

saatti. Hele İstanbul gazeteleri Yasayı yayınlamak için kalıp değiştirmek mecburiyetinde kalacaklardı. Bundan dolayı metnin açıklanması bir gün sonraya bırakıldı ve Kurucu Meclis Anayasası ancak geçen haftanın ortasında çarşamba günü tamamı tamamına gün ışığına çıkabildi.

Yasanın esasları

O gün yayınlanan ve kuşe kâğıda basılı Yasa 44 maddeden İbaretti. Kurucu Meclisin teşkilini düzenleyen bu Yasa 7 bölümden teşekkül ediyordu. Birinci bölüm genel hükümleri ihtiva ediyor ve Kurucu Meclisi teşkil eden iki meclisle, amacını ve Kurucu Meclis üyelerinin milletin temsilcileri olduğunu belirtiyordu.

İkinci bölüm Temsilciler Meclisine tahsis edilmişti. Burada, kendi Seçim Kanunu hükümlerince seçilecek olan üyelerden teşekkül edecek Meclisin kurulusu hükme bağlanıyordu. Milli Birlik Komitesi üyeliğiyle Temsilciler Meclisi üyeliğinin bir kişi üzerinde bağdaşamıyacağı gene bu bölümde hükme bağlanmıştı. Temsilciler Meclisine girmek için yaş haddi 25'e indirilmişti. Kurmaylar çok daha önce düşündükleri bu yaş haddini nihayet kuvveden fiile çıkarmışlar ve Meclisin genç bir kadroya sahip olmasını temin etmişlerdi. Temsilciler Meclisi üyeleri serbest meslek sahibi iseler, Meclis İçindeki işlerini aksatmamak şartiyle eski işlerine devam edebileceklerdi. Memur olanlar veya iktisadi devlet teşekküllerinde çalışanlar, Temsilciler Meclisinde işe başladıkları tarihten itibaren dairelerinden izinli sayılacaklardı.

Temsilciler Meclisi Üyeleri vazifeye başlarken mal beyanına tâbi tutulacaklardı. Meclisin işi bittikten sonra üyeler bir mal beyanında daha bulunmak zorundaydılar. Temsilciler Meclisiyle ilgili en önemli hüküm muhakkak ki 17. maddeydi. Bu madde muhtemelen, Hükümet üyelerinin pek hoşuna gitmemişti. 17. madde Temsilciler Meclisinin hukuki teminatım sağlıyan maddeydi ve hiçbir makam, merci, kurum veya kurulun Meclisi feshedemlyecegim bildiriyordu.

Üçüncü bölüm, Kurucu Meclisin görev ve yetkilerini göstermekteydi. Meclis, yeni Anayasayı ve Seçim Kanununu yapmaktan başka, aşağı yukarı normal bir parlâmentonun yetkilerine sahipti. Kanun teklif ve tasarıları ya Temsilciler Meclisi üyeleri veya Bakanlar Kuruta tarafından yapılıyordu. Ancak Temsilciler Meclisi üyelerinin tekliflerinde Milli Birlik Komitesinden en az bir üyenin imzası olması gerekliydi.

Dördüncü bölüm, Kurucu Meclisin çalışmalarıyla ilgiliydi. Meclis aralıksız çalışacak ve en kısa zamanda Anayasayla Seçim Kanunlarını yapacaktı. Meclis, Temsilciler Meclisiyle Milli Birlik Komitesinin müşterek toplantısı sırasında üçte iki çoğunlukla, 10 günü asmamak partiyle tatil kararı verebilirdi. Tatil sırasında Devlet Başkanı Kurucu Meclisi, Temsilciler Meclisi Başkanı da Temsilciler Meclisini toplantıya çağırabiliyordu, Başka bir hüküm birbiri peşine 7 gün Meclise izinsiz gelmeyenlerle izinsiz gelmedikleri günlerin yekûnu 21'i kulan üyelerin kapı dışarı edilmesini mümkün kılıyordu. Meclisi çalışma değil, caka satma yeri sayan bâzı hevesliler bu hükümden hiç hoşlanmadılar. Üstelik subayların çalışma temposu ve faaliyet anlayışı o bakımdan bir müsamahanın imkânsız bulunduğunu gösteriyordu. Zaten Basın da, dalgacı Sayın Kurucuların basında bir Damokles kıhcı gibi asılı duracaktı.

Her iki Meclis -Temsilciler Meclisi ve Milli Birlik Komitesi- toplantılarım kendi iç tüzükleri gereğince icra ediyorlardı. Ancak müşterek toplantı için yeni bir iç tüzük yapılacaktı. Kurusu Meclisin toplantıları açık olacaktı.

Beşinci Bölüm, Kurucu Meclisin ana gayesini teşkil eden iki önemli kanunun -Anayasa ve Seçim Kanunu» hazırlanmasıyla, kabulüne dâirdi. Anayasa ve Seçim Kanununun Kurucu Meclis Genel Kurulunda görüşülmeğe başlanmasından sonra, haftanın dört günü bu görüşmelere ayrılacaktı. Her iki ana kanun Temsilciler Meclisinde görüşüldükten sonra Milli Birlik Komitesine gönderilecek ve Komite bu kanunları Temsilciler Meclisinin görüşmelerinin devam ettiği sürenin yarısı kadar bir zaman içinde sonuçlandıracaktı. Ancak bu süre için bir tahdid konmuş ve yedi günden az olmaması hükme bağlanmıştı.

33. madde genç kurmayların verdiği bir sözün kâğıda dökülmesinden ibaretti ve idarenin sivil idareye devrinin en geç 29 Ekim 1961 tarihinde olacağım belirtiyordu. Bu da sayın Bakanları ve bâzı parti kurma meraklılarım pek sevindirmedi.

Altıncı bölüm, yeni Anayasanın vaktinde yetiştirilmemesi veya reddedilmesi halinde ortaya çıkacak durumların hallim hükme bağlıyordu. Şayet Anayasa ve Seçim Kanunu en geç 27 Mayıs 1991 tarihine kadar yetişmezse, bir defaya mahsus olmak üzere 15 günlük bir uzatma imkânı Meclise tanınmaktaydı. Bu 16 gün içinde de Anayasa yetişmediği takdirde Temsilciler Meclisinin yeniden seçimine gidiliyordu. Seçim her 100 bin kişi için bir kişi seçilmek suretiyle yapılıyor ve Anayasanın hazırlanması bu Meclise veriliyordu.

Yedinci bölüm, çeşitli hükümleri ihtiva etmekteydi. Bakanlar Kurulunun seçilmesiyle ilgili hükümler, Yüce Divan teşkili ve Anayasanın değiştirilmesine dâir usûl bu bölümde yer alıyordu. Bakanlar, Başbakan tarafından tâyin ediliyordu. Bu yetki böylece Gürsele verilmiş oluyordu. Bakanlar, Temsilciler Meclisinin içinden seçileceği gibi dışardan da tâyin edi-

Kulağa küpe

Allahlık!..

Bazen insan düşünüyor da, şu Menderese hak vermeden edemiyor.

Adam seneler senesi haykırdı: Hayat pahalılığı yoktur, diye..

Güldük, durduk. Adamı samimiyetsizlikle, demagojiyle, yalancılıkla, bayağı manasıyla politikacılıkta, körlükle suçlandırdık. Hattâ, delidir diyenlerimiz bile oldu. Bunları yapacak yerde, büyüğümüzün beyanlarının hangi temele dayandığını araştırsaydık ya..

Çok şükür, meselenin esası şu meşhur örtülü Ödenek kepazeliğinde anlaşıldı. Menderes, dâvanın basından beri "Ben Hususi Kaleme şahsi servetimden para bırakırdım. Bana ait bütün masraflar ondan görülürdü" diye haykırıyordu ya.. Hani, vergi borcundan cımbız parasına, viskisinden oğullarının mektep taksitlerine, masajcısının ücretinden metresini telefon muhaverelerine kadar olan masrafları!

Şimdi, kendinizi sıkı *tutunuz. Bunlara karşı, on yıl boyunca, Menderes Hususi Kalemine, cebinden çıkarıp kaç para vermiş biliyor musunuz? Kendinizi* sıkı *tutunuz, kendinizi sıkı tutunuz: Tam* 450 *Türk lirası! Bu 460 Türk lirasını verdikten sonra da bir tek defa merak edip sormamış: Yahu, para bitmedi mi, hâlâ var mı, diye..*

Eee, adam "Türkiyede hayat pahalılığı yoktur" demez de ne der, lütfen söyler misiniz ?

lebilmekteydi. Dışardan tayin edilen her Bakan Temsilciler Meclisinin 'tabii üyesi oluyordu.

Gürselin imzası

Çarşamba günü gün ışığına çıkan Kurucu Meclis Anayasası salı akşamı tamamlanır tamamlanmaz Hariciye köşküne gönderildi. Artık rahatça hareket edebilen Gürsel, tasarıyı imzaladı ve bu onun son günlerde attığı en itinalı imza oldu. Başkan tasarıyı imzalarken pek neşeliydi.

Yasa cuma, günü Resmi Gazetede yayınlandı ve teşekküller kendilerine verilen yetki dahilinde temsilcilerini seçmeğe başladılar. Ancak o günden itibaren bâzı sayın Bakanları bir huzursuzluğun aldığı görüldü.

Hakikaten, bitirdiğimiz haftanın sonunda bir söylenti başkent siyasi çevrelerini süratle dolaştı ve inandırıcı taraflar taşıdığından büyük alâka gördü. Kurucu Meclisin kuruluşuyla beraber Hükümet istifasını Devlet Başkanına verecek ve Cemal Gürsel yeni Parlâmentonun önüne yeni bir kabine çıkaracaktı. Söylentinin buraya kadar olan kısmı, herkesçe makul karşılandı. Hakikaten yeni bir sistem içinde Hükümette de bir tadilat son derece tabiiydi ve demokratik rejimlerde bu iş böyle oluyordu. Tabii, Bakanları seçme hakla Başbakanda, yâni Gürselde bulunduğuna göre ayın Bakanların aynı bakanlıklara getirilmesi mümkündü ama, bunun böyle olmayacağı herkes tarafından bilindiğinden ihtimal bâzı sayın Bakanların kulağına kar suyu kaçırdı. Zira tamamen kaderin şevkiyle rüyalarında görmedikleri -ve rüyalarında dahi orayı doldurmak için hazır değillerdi- bir mevkie getirilmiş bulunan bâzı sayın Bakanlar umumi efkârdan pek fena not almışlardı. Hattâ, aslına bakılırsa, son tutumu ve bu tutumu üzerine karşılaştığı tepkiyi hazımda gösterdiği inanılmaz ve beklenmez rahatlık Ekrem Alican hakkında dahi bir'hayal kırıklığına yol açmıştı. Hele Kurucu Meclis tasarısında gösterilen istidat' ve temayül, bu Meclisin kuruluşuyla birlikte yeni bir Hükümetin Meclisle daha rahat çalışabileceği gerçeğini suyun yüzüne çıkardı.

Tabii bu, derhal bir "isim spekülâsyonu"na vesile verdi. Bitirdiğimiz haftanın sonunda Ankarada herkes yeni Bakanlar tâyin ediyordu! Bir ara başka bir söylenti ortaya çıktı. Gürsel Başbakanlığı bırakacak ve yeni hükümeti kurma işini Temsilciler Meclisine kendi listesinden sokacağı Turhan Feyzioğluya verecekti. O da, Fahri Özdileği Başbakan Yardımcılığında muhafaza etmek üzere bir yeni ve kuvvetli kabineyi teşkil ederek icra yetkisini kullanacaktı. Bir başka söylentiye göre Gürsel Başbakanlıkta kalacak, fakat kendisine Temsilciler Meclisinin içinden ve dışından bir yeni ekip kuracaktı. Bu ekipte, Turhan Feyzioğlu bulunacak, Hükümetin Meclisteki sözcülüğü vazifesini bilinen tecrübesi ve meharetiyle yapacaktı. Aslına bakılırsa, bu ihtimal daha kuvvetli göründü. Zira böyle bir sözcüye lüzum vardı.

Bitirdiğimiz haftanın sonunda başkentte hemen hemen kafi şekilde bilinen, Hükümette bir toplu değişikliğin Yılbaşından sonraki ilk hafta içinde beklenmesi gerektiğiydi.

C. H. P.

Ana parti

(Kapaktaki Politikacı)

Bitirdığimiz haftanın sonlarında bir sabah, Ankaranın âdeta en meşhur sokağı haline gelmiş bulunan Ayten Sokakta gene bir hareket, bir takım koşuşmalar ve parlayıp sönen flâşlar oldu. Gazete fotoğrafçıları 20 numaralı evin önünde zaten nöbetteydiler. Biraz geçirdiği rahatsızlık, biraz dinlenme fırsatı bulmuş olması neticesi bir kaç haftadan beri evinden dışarı çıkmamış bulunan İsmet İnönünün sokakta bir resmini çekebilmek için âdeta seferber haldeydiler. Bu fırsatı, işte, bitirdiğimiz haftanın sonlarındaki o sabah ele geçirdiler. C.H.P. Genel Başkanı, yanında eşi Mevhibe İnönü olduğu halde çıktı. Gideceği yer yakın olduğundan otomobile de binmedi. İnönünün üzerinde kalınca, siyah bir palto vardı. Bordo rengi yün atkısını boynuna sarmıştı. Başında, yumuşak bir fötr bulunuyordu. Gülümseyerek ve esiyle konuşa konuşa sokağı bir baştan ötekine katetti, onu dikey kesen Turgut Reis caddesine saptı ve tıpkı kendi oturduğu ev tipinde, bahçe içinde -ama o bahçe, bütün mahallenin en çalımlı ve tabii bakımlı bahçesidir- bir evin kapısından girdi. Kenarında 6 numarayı taşıyan ev, C.H.P. Genel Sekreteri İsmail Rüştü Aksalın eviydi. Genel Başkan Genel Sekreterinin evinde bir süre kaldı. Bu, ilk gezintisiydi Sonra, yanında Aksal da bulunduğu halde çıktı ve gene yürüye yürüye evine döndü. Gazeteciler kendisim işte bu sırada yakaladılar ve bol bol resmini Çektiler. İnönü genç fotoğrafçılara güldü, onları şapkasıyla selâmladı. Zaten kendisini görenler, iyileşmiş bulunduğundan dolayı memnun, -zira, çıkarılan dedikoduları duymuşlar v« endişeye bile kapılmışlardı- hayran

İnönü ve Aksal birlikte
Anlaşanlar buluşurlar

gözlerle bu, cevvaliyetinden ve hayatiyetinden bir şey kaybetmemiş olan 77 yaşındaki delikanlıyı seyrediyorlardı.

Ertesi gün gazetelerini açanlar, sabah çekilen bu fotoğraflarla beraber İnönünün Aksalla Kurucu Meclis meselesini ve oraya gönderilecek C.H. P. adaylarını görüştüğü haberini buldular. Halbuki ziyaret, sâdece bir yürüyüşün vesilesiydi. Kurucu Meclis meseleleri ve CHP. adaylarına gelince Genel Başkanla Genel Sekreterin onları görüşmeleri için bu ziyarete pek lüzum yoktu. Zira, İnönünün evinden çıkmadığı haftalar, Aksal kendisini istisnasız her gün ziyaret etti ve iki politikacı yalnız o işleri değil, memleketin bütün davaları ve aktüel konuları üzerinde fikir teatisinde bulundular. Çok zaman, Ayten sokaktaki 20 numaralı evin üst katandaki küçük kütüphanenin açık kırmızı döşenmiş rahat kanapesi üzerinde cereyan eden bu görüşmelerde Aksal İnönüye hâdiseleri nakletti, İnönü Aksala fikirlerini, görüşlerini söyledi.

Zaten, aslına bakılırsa, bitirdiğimiz haftanın sonlarında CHP. Kurucu Meclis meselesinde nasıl bir tutum takınacağını, temsilci olarak hangi sınıftan partiliyi oraya göndereceğini, bunların seçimini nasıl yapacağını karara bağlamıştı. Bu yüzdendir ki başka teşekküllerde, bele CK.M.P. de fırtınalar yaratan ve oraları bir hakiki cengele çeviren konu, Türkiyenin büyük partisinde âdeta şaşırtan bir sükûnet içinde ele alındı, fazla gürültü koparmadı. Bunun sebebi, belki de uzun yıllardan beri ilk defa olarak C.H.P. de, tıpkı demokratik memleketlerin büyük partilerinde olduğu gibi merkez teşkilâtının Genel Sekreter Aksalın şahsiyeti ve tutumu neticesi, ciddi bir otorite kazanmış bulunmasıydı.

Mavi boncuğu paydos

İhtilâlin hemen sonrası, CHP. için fazla talihli bir devre olmadı.. İlk günler, kendilerini iktidar fikrine ziyadesiyle alıştırmış bulunan bâzı akıevvel parti ileri gelenleri Bakanlıkları bile paylaşmaktan çekinmediler. Fakat evdeki hesabın çarşıya uymadığı ve CHP. den beklenenin bu olmadığı anlaşılınca o sınıf mensupları sinirlendiler, Bu arada bir başka zümre de M.B.K. nezdinde bir CHP - hatta İnönü düşmanlığını sistematik şekilde işlediğinden zaman zaman ihtilâflar kendini belli etmeye başladı. C.H.P. ve M.B.K. dedikodu üzerine politika bina etmeye koyuldular, bir karşılıklı emniyetsizlik hissi doğdu, kulaklara aleyhte kötü sözler dahi söylendi. Ancak bunlar hep, iki tarafın da İkinci sınıf adamları arasında cereyan ediyor, lâf getirip götürenler İki tarafta da asıl kudret ve selâhiyet sahiplerine erişemiyorlardı. Bu devrede C.H.P. nin bir başka talihsizliği, Genel Sekreter Aksalın zor bir ülser ameliyatı geçirmesi oldu. Ameliyatı uzun bir nekahat devresi takip etti ve İnönü de o sırada Heybelide bulunduğundan yaz ayları C.H.P. nin presti] kaybettiği aylar sayıldı. Bu sırada, mücadele yıllarında Demokrat büyüklerle işler çevirmiş bulunan, onların muhitlerine girmiş olan, iki tarafı idarede meharet gösteren ve bir takım mahut "iş adamları"nın C.H.P. içindeki "yedek destek"leri sayılan şöhret sahibi Halkçı erkân 1950'den evvelki pozlarını takınmışlardı ve eski devrin geri geleceği, C.H.P. nin on yıldan hiç ders almamış olduğu endişesini yüreklere salıyorlardı. Bu, sonbahara kadar sürdü.

Fakat sonbaharda önce Aksal, sonra İnönü başkente dönüp te işlere el koyunca gidiş değişik istikamet aldı. M.B.K. ile Parti arasındaki suni ihtilâf, iki tarafın asıl selâhiyetlileri karşı karşıya gelip te konuşunca yerini karşılıklı saygıya, anlaşmaya bıraktı. Temaslar neticesinde görüldü ki M.B.K. nin de, C.H.P. ni idare edenlerin de istedikleri aynıdır ve bunun yolunu beraber arayıp bulmak işleri çok kolaylaştıracaktır. Bilhassa Genel Sekreter Aksal M.B.K. nin genç kurmayları üzerinde çok müsbet tesir bıraktı ve zihinlerindeki "politikacı" tipine hiç uymadığım onlara gösterdi. Aksal da, M.B.K. nde söz sahibi olanların, bir takım Ankara salonlarında iki parça ipek kumaşla bir viski kadehi arasında dünyaya nizam veren kudret başına vurmuş kimselerden apayrı hüviyette kimseler olduğunu memnuniyetle gördü, anladı. Böylece, buzlar çözüldü.

Fakat Aksal, sonbaharda başkente döndüğünde asıl işin kendisini Parti içinde beklediğini gö:dü. C.H.P. nin iktidara geleceğinden pek az kimse şüphe etmekteydi. Ancak, memleket mukadderatım ele almadan önce Parti bünyesinde yeni usullere prestij sağlamanın gerektiği Genel Sekreterle arkadaşları tarafından hükme bağlandı. Yıllar yık, sırf Kurultayda oy alabilmek için dağıtılmış bulunan mavi boncukların evvelâ toplanması, sonra da tedavülden kaldırılmasına şiddetle lüzum vardı. Aksal, İnönünün de desteğiyle o yolu tuttu. C H.P. bütün büyük batı partileri gibi kim tarafından idare edildiği bilinen, seçilerek gelen idarecilere selâhiyet tanınan, opportünizme sapmaksızın karar alabilen, disiplinli bir teşekkül olma zorundaydı. "C.H.P. nden kimse atılmaz" kanaatinin mutlaka değiştirilmesi lâzımdı. Küçük politika yapanlar, hizipçiliğe başvuranlar, Partiyi bölmeye çalışanlar kendilerini bir gün dış kapının dışında bulabileceklerini bilmeli ve ona göre davranmalıydılar. Aksal, bu fikrini bir Parti Meclisi toplantısında son derece açık kelimelerle ifade etti. Suyun altında oyun çevirme devri kapanmış, fikri olanın bu fikri su yüzünde savunması, taraftar toplamaya çalışması ve öyle mücadele etmesi devri açılmıştı.

Aksal eşiyle birlikte evinde

Medeni bir Genel Sekreter

Yeni hüviyet

Genel Sekreter bu havayı Partisi içinde kurmaya hazırlanırken ve çalışırken mesai arkadaşları da C.H.P.. nin tüzüğü üzerinde yem şartların zaruri kıldığı değişiklikleri plânlamaya koyuldular. İşe evvela, ocak ve bucak teşkilâtının kaldırılmış olması neticesi ortaya çıkan durum ele alınarak girişildi. Fakat sonra, siyasi faaliyet başlayınca toplanacak ilk Kurultayın Partiye daha bir çekidüzen vermesi gerektiği fikri taraftar topladı, meseleye geniş zaviyeden bakılması düşünüldü. Hakikaten, önce tek parti devrinin, sonra Demokrasiye intibak devrinin, nihayet son on yıllık mücadele devrinin icapları olarak tüzükte bir takım acaiplikler belirmiş, bazı fuzuli organlar vücut bulmuştu. Meselâ Parti Meclisi, 1954 seçimlerindeki anormal hezimetin anormal bir neticesiydi. Onun gibi, Partinin önümüzdeki yıllarda rahat çalışmasını, hele İnönü hak ettiği istirahate çekilince mekanizmanın kusursuz yürümesini sağlayacak tadillerin İnönü işbaşındayken yapılması lüzumu kabul edildi.

Bu sırada, Aksal, kelimenin tam manasıyla bir lider hüviyetiyle beliriyor ve vasıflarını, hem edindiği tecrübe, hem kazandığı alışkanlık içinde kabul ettiriyordu. Bu, kendisine prestij ve geniş otorite getirdi. Kurucu Meclis hikâyeleri ortaya çıktığında, C.H.P. teşkilâtının başında mütereddit, kendinden emin olmayan, hep sızlanan bir zayıf adam değil, yolunu nihayet seçmiş bulunan bir kuvvetli adam vardı. Bu adamın ne istediğini mükemmelen bilmesi ve Partinin hem lideri, hem idareci takımı, hem de pek çok geniş kütlesi tarafından sımsıkı tutulması Kurucu Meclis vesilesiyle Partinin bir cengel haline gelmesini önledi.

İnönü, Aksal ve arkadaşları daha ilk günden Kurucu Meclise "ful kadro"dan kurulu "birinci takım"ı gönderme lüzumu üzerinde ittifak ettiler.. Hatır ve gönül, taviz politikasının kombinezonları, sahte şöhretler, emektar olmanın verdiği alaturka mazhariyet, geçim sıkıntısı çekmenin uyandırdığı acıma hissi asla kaale alınmayacaktı. İnönü, Aksal ve arkadaşları evvela Kurucu Meclisin gayesi ve mânası üzerinde durdular. Bir defa bu gaye tesbit edildikten sonra, oraya kimlerin gönderileceği daha kolaylıkla ortaya çıkacaktı. Nitekim, Kurucu Meclise teşhis konunca, müstakbel C.H.P. temsilcilerinin vasıfları kendiliğinden belirdi. "C H P. takımı"nın çeşitli elemanlardan müteşekkil bir ihtisas kadrosu olması lâzımdı. Bu kadroda Anayasa teknisyenleri gibi politikanın tatbikat sahasında başarı kazanmış şahsiyetler ve İyi Parlâmento adamları da yer alacaktı. Bunların çalışma kudreti fazla kimseler arasından seçilmesi bir zaruretti. Faaliyetin büyük kısmı komisyonlarda geçecekti. Nihayet, Kurucu Mecliste değişik teşekküllerden veya illerden gelen, fakat C.H P. nin inançlarına sahip kimseleri derleyip toplayacak, onlara yardım edecek, istikamet verecek tecrübeli politikacılar da faydalı olacaktı. Bu vasıflar tesbit edilince, adayların isimleri kendiliğinden ortaya çıktı.

Bir takım isimler

Bilgileri ve komisyonlardaki çalışma güçleri bakımından Muammer Aksoylar, Emin Paksütler, Turan Güneşler, Tahsin Bekir Baltalar, Atıf Ödüller, Doğan Avcıoğlular, Coşkun Kurcalar, Mümtaz Soysallar, Osman Okyarlar ve onlar gibiler hatıra geldiler. Parlâmento adamlığı ve hatiplik Ölçüleri kaale alınınca Avni Doğanların, İlhami Sancarların, Suphi Baykamların, Hıfzı Oğuz Bekataların adları düşünüldü. Turgut Göleler, Kemali Beyazıtlar, Kemal Satırlar şüphesiz Temsilciler Meclisindeki resmi, ya da gayrıresmi Halkçıları bir araya getirmek, çekip çevirmek bahsinde fayda sağlayacaklardı. Tabii bunlar, şöyle bir düşünüldüğünde hatırlanan isimler oldu. Yoksa, C.H.P. de 49 kişilik kontenjanı bol bol dolduracak kıymetli eleman vardı ve mesele bunların en iyisini bulup Meclise göndermekti.

Nitekim, Partiyi sevk ve idare edenler kendilerini sâdece bu ölçülerle bağlı hissettiler. C H P. bir imtihan geçiriyordu. Milletin gözleri Türkiyenin bu en büyük partisi üzerine çevrilmişti. Vaziyet buyken, bir takım dedikodularla ve kulis oyunlarıyla kifayetsiz, ehliyetsiz bir kadro Meclise sokulduğunda Parti önümüzdeki seçimlerde şansından bir miktar kaybedecekti. Bir ihtisas meclisi kuruluyordu, oraya mutlaka ihtisas sahipleri gönderilmeliydi. Diğerleri için asıl menfaat gürültü koparmak değil, Büyük Seçimleri sükûnetle ye kendi çevrelerinde çalışarak beklemekti.

Yüreklerdeki aslanlar

Buna rağmen, Kurucu Meclise ait kanun çıktıktan sonra, bitirdiğimiz haftanın nihayetinde bir gün C.H.P. nin Karanfil sokaktaki Genel Merkezine gidenler ve onun ikinci katına çıkanlar odalan gene lebalep dolu buldular. Bir koridor üzerine sıralanmış olan bu odaların misafirleri, Genç lik Kolları temsilcileri, eski milletvekilleri, kadın temsilciler, illerden ve köylerden gelen heyetler Karanfil Sokaktaki "dışı sükûn ile zahir" binanın, içte bir hayli hareketli ve bere ketli günler geçirmesine sebep oklular. Gelenlerin hemen hepsi Kurucu Meclisle ilgili temaslar yapmak niyetiyle geliyorlar, fakat umduklarıyla değil bulduklarıyla yetinerek, geldikleri yere dönüyorlardı. Merkez İdare Kurulu üyeleri gelenleri dikkatle dinliyor ve gerekli izahlarda bulunduktan sonra kendilerini yolcu ediyorlardı.

İkinci katta yer alan pek çok oda. eski milletvekillerinin nabız yoklama faaliyetine sahne oldu. Bu nabız yoklama faaliyeti oldukça kapalı geçti. Merkez İdare Kurulu üyeleri az, fakat öz konuştukları için, CH.P. içinde devam eden Kurucu Meclis kulisi büyük bir ağırbaşlılıkla tabii seyrini takip etti. Bu arada, gönüllerinde yatan aslanlara söz geçiremiyen bâzı politikacılar Merkez İdare Kurulunun kararlı ve azimli üyeleriyle yaptıkları sohbetler neticesinde evdeki bulgurdan olma yolunda bulunduklarını idrak ediyorlar ve işlerine dönüyorlardı.

Bu arada, haftanın sonlarında. Kurucu Meclis tasarısı ilân edilip te Adalet bakanlığı temsilcilerin seçilmesi usulünü tesbit edince Merkez İdare Kurulu bir toplantı yaptı Kurul, kanunu iyice tetkik ettikten sonra karara vardı: Bu, bir seçim meselesiydi. Zira C H P. ne ayrılan ve kanunun metnine ithal edilen kontenjan Genel Merkez değil, doğrudan doğruya Partiye aitti. O halde basiretin sesini dinlemekte, illerden gelecek ve Küçük Kurultayı teşkil edecek temsilcilerle müdavele-i efkârda bulunmakta fayda vardı. Bu tez, tuttu. Hemen -kanım

basına açıklanır açıklanmaz. illere ve daha aşağı kademeye hitaben bir tamim kaleme alınarak, telle bildirildi. Meali, Kurucu Meclisin teşkil ve seçim tarzının bir izahından ibaret olan tamim, teşkilâta bir nevi "hazır ol" emri mahiyetindeydi. Tabii bu seçime değil, seçmeğe hazır ol emriydi. Böylece Kurucu Meclis meselesinde C.H.P. ilk hareketi yapmış bulunuyordu, tilerden gelecek temsilcilerle Parti Meclisi üyeleri ve Gençlik, Kadın kollan başkanlarının müştereken meydana getirecekleri bu "Küçük Kurultay, Kurucu Meclise girecek zevata seçecekti.

Bu havadisler başkentte kulaktan kulaca dolaşırken, C.H.P. ndeki sükûnet karşısında kulaklarına kar suyu kaçan bâzı kimseler ortaya bir rivayet attılar. C.H.P. nin sesinin çıkmaması, diğer teşekküller adaylarının tesbitinin beklenmesi yüzündendi! Fakat dedikodular, başkent siyasî kulisinde pek akis yaratmadı. Üstelik, Merkez İdare Kurulunun işlerini kolaylaştırdı. Zira bâzı Kurucu Meclis hevesli̇leri soluğu diğer teşekküllerde aldılar.

Aday tesbiti

Ay sonunda Küçük Kurultay toplandığında -muhtemelen iller, kendi il başkanlarım seçip, seçmen diye Ankaraya göndereceklerdir» her partili aday olabilecek veya aday gösterilebilecektir. Nitekim şimdiden Genel Merkeze yazılı veya sözlü pek çok müracaat yapılmıştır. Ancak, delegeler toplandığında muhtemelen Genel Başkan Kurucu Meclise Partiyi temsilen gönderilecek şahıslarda han gi vasıfların aranması gerektiğini belirten bir konuşma yapacak ve Meclisin hususiyetlerini söyleyecektir. Bu, kendisinde engin kabiliyet tevehhüm edenlerin kabiliyetlerinin nasıl bir ölçüyle tetkik edilmesi gerektiğini Küçük Kurultay üyelerine hatırlatacaktır. Zaten seçmen diye gelecek kimseler C.H.P. nin kremasını teşkil edeceği için bunların kulis manevralarına, bir süredir pusuda bekleyen fersude politikacıların el altından çevirecekleri dalaverelere fazla iltifat edecekleri sanılmamaktadır.

Genel Merkez, müracaat sahiplerinden bir kısmına kendi illerinde veya mensubu bulundukları teşekküllerde şanslarını denemeyi tavsiye etmektedir. Gerçi bu, bâzı muteber zevata pek zor gelmektedir. Hakikaten. Parti ölüm kalım savaşı verirken İstanbulda oturup D.P. nin eğlencesever büyükleriyle iş çeviren veya tefrit hayatları boyunca bir tek ciddi fikir söylememiş Kurucu Meclis hevesli̇leri illerine gidip mücadele etmeye yanaşmamakta, Merkeze şirin görünmeyi daha kolay bulmaktadırlar. Ama, Küçük Kurultay toplandığında bunun başka yolu bulunmadığı ortaya çıkacaktır.

Bitirdiğimiz hafta, İnönü ve Aksalın Kurucu Meclisteki C.H.P. ekibine dahil olmayacakları aşağı yukarı kati olarak anlaşılmıştı. İki lider bir yandan partilerini önümüzdeki seçimlere ve iktidara hazırlarlarken, bilhassa İnönü diğer taraftan meseleleri daha geniş ve memleketşümül bir zaviyeden görmeye dikkat edecekti.

Cengel

Harman sonu

rieride bıraktığımız haftanın sonundaki cuma günü saatlerin 15.20'yi

Ahmet Bilgin
Sus kimse duymasın!

gösterdiği sıralarda, C.KM.P. nin Sakarya caddesindeki 'Genel Merkezi gene son derece esrarengiz bir şekil-. de sessizliğe gömülmüştü. Gelen ve giden hemen hemen yok gibiydi. Kapı sımsıkı kapalı, perdeler inikti. Ana kapıdan girince başlayan küçük koridorun sonuna düşen bir odanın kapısı yarı aralıktı. Odada kıyafeti pek düzgün olmayan bir partili ellerini bacakları arasına almış düşünüyordu. Ne düşündüğünü yüzündeki ifadeden anlamak mümkün değildi.

Bir ara yarı aralık kapı açıldı. Devamlı surette ağlar gibi duran bit çehre ve çehrenin bulunduğu bası taşıyan zayıf bir vücut içeri süzüldü. Gelen C.K.M.P. nin Genel Sekreteri ve iri kıyım liderinin vefakâr arkadaşı Ahmet Bilgindi. Bilgin kendisini ekleyen ve şimdiye kadar varlığıyla yokluğu belli olmayan genç bir adama doğru ilerledi. Genç adam uzanan eli sıktı ve kalktığa koltuğa tekrar oturmada. Kilerini kavuşturmuş son derece saygılı bir şekilde Bilgine bakıyordu. Bilgin:

"— Hoş geldiniz" dedi. Genç adam saygılı tavrım bozmadan:

"— Hoç bulduk Beyfendi. Bendeniz Tekirdağlıyım. Babam 1950 den beri partinize kayıtlıdır. Kendisinin hürmet ve sevgilerini getirdim size" dedi.

Bilgin genç adamı şöyle bir süzerek, Tekirdağdaki parti faaliyetleri hakkında sualler sordu. Genç adama göre Tekirdağ çantada keklikti. Halk C.K.M.P. ye akın akın geliyordu. Neredeyse konacak yer bulunmayacaktı. Bilgin pek fazla memnun oldu ve:

"— İnşallah sizi de kaydederiz, babanız gibi" diyerek genç adamın sırtım okşadı. Sonra, Temsilciler Meclisine girecek C. K. M. P. temsilcilerinin seçimi bahsine geçildi.' Bölükbaşı Meclise girecek miydi ? Yoksa Lider girmekten imtina mı ediyordu? Doğrusu, Bilginin işin burasında söyledikleri genç adamı pek eğlendirdi! Ama genç adam kendini tuttu ve Genel Sekreteri dikkatle dinledi. Ahmet Bilgin şöyle diyordu:

"— Efendimi zannederim İnönününki bir taktiktir. Osman beye gelince, biz böyle bir taktiğe lüzum görmüyoruz. Biz daima doğruluğu kendimize şiar edinmişizdir. Gazetelerin bu konuda yazdıkları haberler yakıştırmadan ibarettir."

Demek ki C.K.M.P. lideri -Genel Sekreterinin ifadesine göre- taktiğe filân lüzum görmeden dosdoğru Temsilciler Meclisine girecek ve hasret giderecekti. C.KM.P. de seçim İlçe temsilcilerinin İl temsilcilerini seçmesiyle başlıyacak, İl temsilcileri Genel Merkezde yapılacak bir toplantıda Genel İdare Kuruluyla birlikte 25 C.KM.P. temsilcisini seçecekti. İl temsilcileriyle yapılacak toplantıya hazırlanmak için haftanın sonundaki cumartesi günü C.KM.P. Genel İdare Kurulu Genel Merkezde toplandı ve durumu gözden geçirdi.

C.K.M.P. Genel Merkezinde bunlar olup biterken İstanbulda müşteri yerine sinek avlayan bir kahveyi andıran Cemal Nadir sokaktaki il merkezini Kurucu Meclis meselesi dahi harekete geçirememiş, bu konuda girişilen faaliyet dehşetli Kudret gazetesinin görüşleri üzerinde tasvipkâr müdavele-i efkârdan ileri gitmemiştir.

Avukat İl Başkanı M. Mustafa Pekseyrek, Genel Merkezden Ankaraya gönderilecek C.KM.P. delegesinin seçilmesiyle ilgili tamimi, cuma sabahı evinin 44 18 35 numaralı telefonuyla aldı. Aldı ama, Genel Merkezden tamimi okuyan zatın "K" harflerini "G" gibi telâffuz etmesi yüzünden olacak, meseleyi tam manasıyla kavrıyamadı

Gayrete gelenler

Aynı gün İstanbulun bir başka semtinde, sabahın ayazında, ortadan kısa boylu emekli bir General kahvaltısını etmeden gazetede okuduğu bir haber üzerine paltosunu omuzuna attı, boynuna kaşkolünü alelacele dolayıp soluğu sokakta aldı. Emekli General az soma C.H.P. nin Sultanahmetteki emektar İl Merkezi binasının esiğindeydi. C.H.P. İl Başkanı Şahap Gürler binadan içeri girdiğinde saatler henüz 9 olmamıştı.

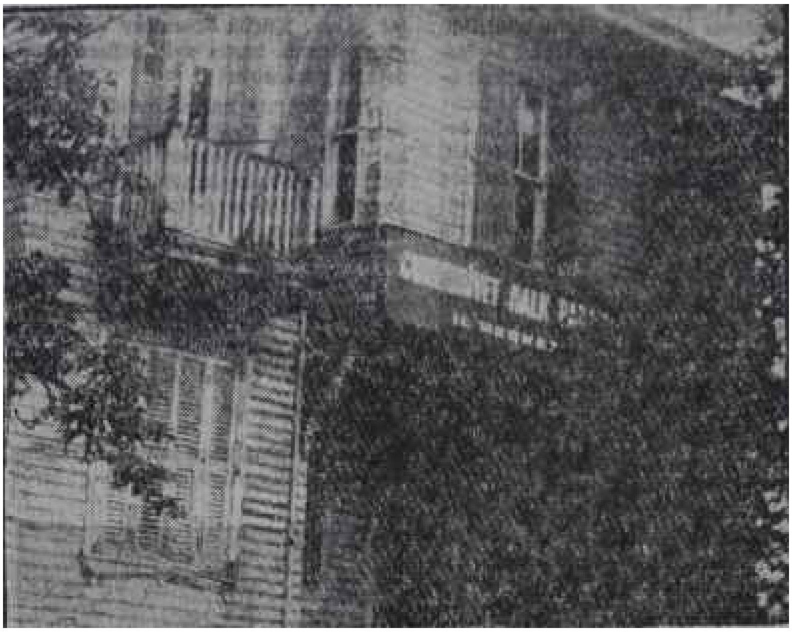
Okuduğu haber, C.H.P. Genel Sekreteri İsmail Rüştü Aksalın İl Başkanlarına gönderdiği tamimdi. Fakat tamim telgrafla sevkedilmiş olmasına rağmen ancak aynı gün saat 10.30 da İl Merkezine varabildi. Fakat vazifeşinas İl Başkanı Gürler, telgraf - tamun daha eline geçmeden kolları sıvadı, ilçe teşkilâtına göndereceği talimatın hazırlıklarına başladı. Vakit dardı ve en geç perşembe gününe ka dar İstanbul İlinin delegesini seçecek kurulu toplaması gerekiyordu. Ancak Gürlerin bir de itirazı vardı. Delege Seçme Kurulunda, Aksalın telgraf - tamimine göre İl Haysiyet Divanı temsil edilmiyordu. Gürler hemen Gene} Merkezle temas ederek durumun tavzihini istedi.

Telgraf - tamim İstanbul teşkilâtı için bir sürpriz teşkil etti. Zira Genel Merkeze il delegeleri olarak İl Başkanlarının gideceği zannediliyordu. Mamafih, telgraf - tamimde ortaya atılan sistem, daha demokratik olduğundan hoş karşılandı.

Yorgan gitti - Kavga bitti

"partilerin paçalarını sıvayıp faali» yetlerini arttırdığı geçen hafta içinde Gençlik teşekkülleri tam bir sükûnet içinde olanları seyrediyorlardı. Milli Birlik Komitesinin Feyzioğlu tasarısında yaptığı değişiklik Gençlik içinde beliren huzursuzluğun önünü almıştı. Böylece Gençliğin Mecliste bir sembolle temsilini sağlayan hükmün en mükemmel hal şekli olduğu ortaya daha iyi çıktı.

Kurucu Meclise temsilci göndermek konusunda Türkiye Milli Takibe Federasyonu ile Milli Türk Talebe Birliği, bir mucize kabilinden mutabıktılar. Türkiye Millî Gençlik Teşkilâtı da kendileriyle hemfikirdi. Kurucu Meclisin teşkilinde korporasyon

C.H.P. İstanbul İl Merkezi
Çanlar kimin için çalıyor

sistemi kabul edilmişti, seçmen mühim değildi. Gençliği ancak, talebe teşekküllerinin herhangi bir metotla seçecekleri kimseler temsil edebilirdi, Gençler, şimdi moda olan görüşü savunuyorlardı: Demokrasi ancak müesseselerin olgunlaşmasına paralel olarak gelişebilirdi. Metin Kumbasarı, Yaşar Özdemiri, Nurettin Sözeni hep aynı şeyi söylüyorlardı.

Hiçbir Gençlik teşekkülüne - bağlanmasına imkân olmayan müstakil bir noktai nazarın alemdarları ise başka bir fikir ileri sürüyorlardı. Bahse konu noktai nazarın savunucularına göre, mevcut gençlik teşekkülleri kendilerini temsil edemezdi! Genç lik teşekkülleri mütesanit bir manzara arzetmemekteydi ve tam manasıyla müesseseleşmemişti. İdeal olan. Kurucu Meclise gönderilecek gençlik temsilcilerinin Çift dereceli sistemle yüksek tahsil öğrencileri arasından seçilmesiydi!

T.M.T.F., M.T.T.B. ve Türkiye Milli Gençlik Teşkilâtı, fevkalâde Genel Kongrelerinde seçecekleri önceki dörder kişilik kontenjanları as bulmuşlardı, üstelik T.M.T.F., daha cılız M.T.T.B. ile aynı istihkaka sahip olmasını bir türlü kabullenemiyordu. Hattâ Ankaraya heyetler göndermiş, Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu ve Yedilerle temaslar yaptırmıştı.

Fakat M.B.K. tarafından Gençlik kontenjanının kaldırılması re tak temsilci olarak Onurun tâyini, İstanbul gençliği arasında tam manasıyla bir şok tesiri yaptı. Onurun şahsına değil, gençlik temsilcisinin Kurucu Meclise sokulması sistemine, ruhuna ve şekline itiraz çoktu. Gençler görüşlerini umumî efkâra açıklı - yacaklardı ama bunun. Boğazdaki deniz faciası furyası içinde rüzgâra karşı söylenmiş bir söz haline geleceğini bildiklerinden şimdilik susuyorlardı.

Fakat aslında, bulunan hal şekli en iyi şekildi. Hissi ve şahsi bir takım davranışlar son bulmuş, yorgan gitmiş, kavga bitmişti.

Hengâmenin büyüğü

Kurucu Meclis hazırlıkları Basın teşekküllerine intikal edince geride bıraktığımız hafta bu teşekküller için bir hayli hareketli ve bereketli oldu. Pandomimin büyüğü Ankarada koptu. Gerçi İstanbul da Ankaradan pek farklı değildi ama başkentin gazetecileri cidden güç durumda kaldılar. Kanun basın mensuplarına açıklanır açıklanmaz kesif bir kulis faaliyeti başladı. Ankarada bulunan meslek teşekkülleri -Sendika, Cemiyet ve Federasyon- idare heyetleri kulis fâaliyetinin merkez-i sikletini teşkil ettiler. Elhak kulis, partilere nazire teşkil edecek bir ciddiyet içinde yapıldı. Ortaya aday diye çıkan bâzı isimler kendileri için belki pek parlak ve mükemmeldi ama, gene de dudaklarda tebessümlerin yayılmasına ve başların iki yana sallanmasına mâni olamadı. Dikkati çeken başka bir husus, bu gibi adaylardan çoğunun ay-

nı zamanda seçmen vasfı taşıyan teşekküllerin idare heyeti üyeleri olmalarıydı. O kadar ki bir ara, herkesin kendisine oy vereceği endişesi bile ortaya çıktı. Halbuki bu sırada Ankara gazetecilerinden başka bir zümre Temsilciler Meclisine ismi söylendiğinde gazetecilik, vasfı derhal hatırlanan, ağır başlı ve bilgili, meslekte ve bu gibi işlerde iyi imtihan vermiş olgun kimselerin gönderilmesine çalışıyorlardı. Bunların iki adayı Bülent Ecevitle Cihat Babandı. Bunlara ya İlhami Soysal, ya Altan Öymen eklendiği takdirde iyi bir ekip seçilmiş olacaktı.

İstanbulda ise, kulis faaliyeti tamamen başka bir manzara gösterdi. Evvelâ görüşlerinin kabul edilmiş olmasından basın mensupları memnunluk duydular. Ünite olarak gazetelerin değil de basın teşekküllerinin kabul edilmesi hem daha âdildi, hem de Kurucu Meclisin teşkiline dair kanunun ruhuna daha uygun kaçıyordu. Fakat ihtilâf gene bitmedi. Mesele, "basın teşekkülleri" tâbirinden çıkıyordu ki, bu gerçekten tefsire muhtaçtı. Basın teşekkülleri hangileriydi, hangileri değildi? İstanbulda kâğıt üzerinde her iki eldeki parmakların adedim geçecek miktarda basın teşekkülü vardı. Ana Gazeteciler Cemiyeti ve İstanbul Gazeteciler Sendikasından tutulsun, Türkiye Federatif Gazeteciler Sendikasına kadar bir sürü basın teşekkülü, kendi İdare Heyetini Temsilci Seçme Kuruluna göndermek istiyordu. Bu arada gazete patronlarının iki, basın teknisyenlerinin de üç sendikası vardı. İşin garibi, bunların hepsi de birbirine . girmiş, patlak veren İhtilâflar neticesinde parça parça dağılmış basın teşekkülleriydi

Bitirdiğimiz haftanın sonunda "Basın teşekkülleri" tâbirinin hiç olmazsa İstanbul için resmen tefsiri gerekiyordu. İki ana basın teşekkülü, Gazeteciler Cemiyeti ile İstanbul Gazeteciler Sendikası, itirazları için daha şimdiden hazırlıklara başlamışlardı. İki ana basın teşekkülünün reddetmedikleri, sâdece yekdiğerlerinden ibaretti. "Basın teşekkülleri" tâbiri üzerindeki mutabakat, şimdilik bu kadarcıktı. Bir de iki isim üzerinde iki ana teşekkül ittifak halindeydi: Apdi İpekçi ve Hayri Alpar. Kuvvetli nam zet Burhan Felek girmek istemiyordu. Diğer İki yer içinse, biraz müba lâğayla 200 isim vardı. Eğlenceli cihet şuydu: En hevesliler, heves etmi, yor pozundaydılar. Ama "Seçilirlerse eeee, vatan vazifesi, gideceklerdi!"

Bu satırlar yazıldığı sırada, Temsilciler Meclisine üye gönderecek diğer teşekküllerde kulis faaliyeti henüz su yüzne çıkmamıştı. Fakat partilerde cengel üst kattayken, barolarda, etibba odalarında, esnaf derneklerinde savaş suyun altında devam ediyordu ve orda, tabiattakinin aksine, ekseriya küçük balıklar büyük balıkları yemeğe hazırlanıyorlardı.

Facialar

Korku ve endişe

Kış olmasına rağmen o gün, tam bir bahar havası hüküm sürmekteydi. Boğaziçinin Rumeli yakasında oturanlar, sahil boyuna sıralanmış, bir gün önceki fâcianın geri kalanını seyrediyorlardı. Saatlerin 13.54'ü gösterdiği bir sırada, sahil boyuna sıralanmış bu insanları sarsan müthiş bir infilak oldu. Üçer dakika arayla, birdaha, bîr daha ve bir daha.. Sonra, yirminci asrın bir sembolü hâline gelen mantar şeklindeki atom bombası bulutuna benzeyen, koyu ve dalgalı bir duman bulutu yükseldi, yükseldi..

Çarpışan tankerlerden biri yanıyor

Görünmez kaza

O saatte, bu müthiş manzarayı sahile sıralanmış binlerce kişi hayretten açılmış gözlerle seyrederken, infilâka yakın Anadolu yakasında oturanlar da, korku ve dehşet,içinde evlerinden sokağa fırlamış bulunuyorlardı. Bil" hassa Beykoz çayırı bir ana - baba günü halini almış, kadın erkek, genç ihtiyar, çoluk çocuk her yaş ve sınıf-:an binlerce kişi toplanmıştı. Daracık caddelerden, resmî ve sivil arabalar, akaryakıt tankerleri, görülmemiş süratle gidiyor, bâzı dönemeçlerde birbirine giriyor, polis, itfaiye ve cankurtaran arabalarının canavar düdük sesleri, bu telâşı bir kat daha arttırıyordu. Beykoz telâş içindeydi.

İnfilâk, Beykozun birbuçuk kilometre kuzeyindeki Socony Vacum petrol şirketi depolarının bulunduğu Selviburnu sahilinden, tahminen 50 metre açıkta karaya oturan Yugoslav tankerinde vukubulmuştu. İnfilâk eden, tankerin orta kısmındaki bölmelerde bulunan 12,500 ton motorindi. Peter Zoraviç adlı bu tankerin Beykoz ve civarında oturanlar için, petrol depolarının yanına atılmış ve ne zaman patlıyacağı belli olmıyan bir saatli bombadan hiç bir farkı yoktu. Bu sebeple tankerin, her an için infilâk edeceği sanılıyor, bu sanış ta korku ve endişeyi bir kat daha arttırıyordu. Hele tankerde henüz ateş almamış olduğu söylenen 12 bin tonluk benzin, halkı olduğu kadar, ilgili makamları da heyecana vermeğe kâfi gelmişti. Bu 12 bin tonluk benzin neredeydi? Son infilâklardan sonra, geminin kıç tarafı hariç, baş ve orta kısımları tamamen tutuşmuş, yükselen alevler, güzelim Boğaziçi semalarım kızıla boyamıştı. Bu cehennemi alevler karşısında benzin nasıl oluyor da tutuşmuyordu? İlim adamlarının, benzin dolu bîr varilin, ağzına kadar dolu olmadığı zamanlar, güneş sıcaklığından bile infilâk edebileceğini söylemelerine rağmen alevler içinde bulunan bir tankerdeki 12 bin ton benzinin infilâk etmemesine biç imkân var mıydı? Elbette ki yoktu!. Nitekim infilâktan 10 dakika önce, Donanmaya ait kurtarma gemilerinden biriyle Yugoslav tankerine yaklaşan deniz assubaylarından başçavuş Selahattin Erduran ile bir er, üstün bir cesaretle alevler içindeki tankere çıkıp,

durumu bizzat kontrol etmişlerdi. Gemide ateş almamış bulunan 12 bin ton benzin diye birşey kalmamıştı. Gerçi Rusyadan dönen tankerin hamulesi arasında 12 bin ton benzin de vardı. Ancak benzinin, tankerin baş tarafındaki depolarda bulunması ve makine dairesinden uzak olması gerekiyordu ki, vaziyete göre de, daha ilk çarpışma sırasında infilak eden ve bir gün bir gece devamlı surette yanan da bu benzindi. Tankerde sâdece, 12500 ton motorin ile makine dairesindeki asma sarnıçlarda kendi akaryakıtı olan 4 bin 800 ton mazot vardı. Ağır bir yakıt olan mazotun ateş alması da, öyle korkulacak birşey değildi

Ama bütün bunlara rağmen o gün ve ertesi gün "benzin hikâyesi" kulaktan kulağa yayıldı. Gazetelerde "tehlike çanı" olarak geniş yankılar yaptı. Hattâ, ne olur ne olmaz endişesiyle tankere yakın sahillerde bulunan Deniz Kuvvetleriyle kundura ve deri fabrikasına ait lojmanlar ve bu lojmanların arasında olan evler hemen tahliye edilmişti. Resmen tam 440 hane boşalttırıldı. Ayrıca, kendilerine hiçbir tebligat yapılmadan da, birçok aile evlerini terkedip, uzak semtlerdeki akrabalarının yanına gitmişlerdi. Okullar tatil edildi. Can emniyeti bakımından alınan bu tedbirlere ilâveten, İstanbuldan bol bol polis, polis görevlisi Jandarma, itfaiyeci ve her haetahaneden birer ambulans Beykoza getirtildi. Boğaz, iki defa trafiğe kapatıldı. Birinci açılışta, Boğazlardan ilk geçen 3 Rus tankeri oldu.

O gün için, henüz ateş almadığı söylenen "benzin hikâyesi" her geçen saati, çok tehlikeli facialara gebe duruma sokuyordu. Vali Tulga, Ordu Komutanı Cemal Tural, Ulaştırma Bakanı Gnl Sıtkı Ulay Bey kozun daimi misafirleri olmuşlardı. Korku, benzinin infilâkinden sonra alevlerin sahile yakın bulunan petrol depolarına atlaması, tankerdeki diğer akaryakıtın, denize yayılarak, bütün Boğa zı tehdit etmesindeydi. Bir şiddetli poyraz, belki de bunu yapabilirdi. Beykoz zaten koruluk bir yerdi. Sonra, Anadolu yakası muhtelif şirketlere ait petrol depolarıyla doluydu. Gerçi, Beykozda bulunan Mobil Oil ve Socony Vacum kumpanyalarına alt yeraltı ve yerüstü depoların mühim bir kısmı, infilâktan evvel boşaltılmıştı. Ama, ya diğer depolar? Onları değil bir günde, bir ay içinde dahi boşaltmak imkânsızdı. Bu depolardan birisinin ateş alması bütün Boğaziçinin tutuşması demekti. Korkulu dakikalar devam ediyordu.

Şimdiye kadar Boğaziçinde vuku bulmuş en büyük facialardan biri olan ve tehlikesi hâlen devam eden bu fâcianın mümkün olduğu kadar az zararlı hale getirilmesi için, Donanmaya mensup kurtarma ekipleri, insanüstü bir gayret sarfediyorlardı. Elde mevcut her çeşit vasıta seferber edilmiş, malzeme kullanılmıştı. Türk Hava Kuvvetlerinden alman 5,5 ton yangın söndürme köpüğüne ilâveten Amerika da Napoliden 4,5 ton köpük ile 4 uzman yardımında bulunmuştu. Uzmanlar C-47 uçağı ile gelmişlerdi.

Bir infilâk

Allah İstanbulu korudu

Yalnız, Amerikan yardımının pek te öyle şişirildiği gibi bir işe yaramadığı görüldü. İnfilâkı müteakip, yapılan bu yardımın kullanılış şeklini görmek için, Amerikan Haberler Bürosu tam kadro ile hâdise mahallinde arz-ı endam etmişti. Tabii ki daha önceden sarfedilen 10 ton köpüğün yanısıra 4,5 ton köpük yardımının bir işe yaramamış olması, propaganda ekibini sevindirmedi. Tanker, şimdilik kendi haline terkedilmişti.

Kızda boyanan semalar

Keskin ve acı iki düdük, o meş'um gecede, deniz seyrüseferine âşinâ Boğaz sakinlerini ürpertmek İçte kâfi gelmişti. Salıyı çarşambaya baflıyan gece sabaha karşı saat 02.45 sularında şiddetli bir lodos hüküm sürmekteydi, Öyle bir lodos ki, Boğazın Karadenizden Marmara istikametine ol n akıntısını tersine çevirmişti. Marmaradan Karadenize dönen akıntını,, sürati saatte altı mildi. Böyle durumlarda manevra kaabiliyetini zaafa uğratan anaforlar ve orkos sulan teşekkül ederdi.

25,000 tonluk Yugoslav bandıralı Peter Zoraviç tankeri, Rusyadan aldığı 12,000 ton benzin ve 12,500 ton makine yağı yükü ile Marmarâya iniyordu. Ayrıca, kendi yakıtı olan 4,800 ton mazotu da taşıyordu. Daha dev bir tanker 35,000 tonluk Yunan bandıralı "World Harmony" ise, boş olarak, petrol yükü almak üzere Rusyaya gidiyordu ve Karadenize çıkıyordu. Boğaz trafiğinin akıntılar dolayısıyla bütün milletlerce kabul edilmiş değişik bir özelliği vardı. Dalma soldan seyretmek lâzımdı. Halbuki World Harmony, ters yönden gidiyor vs Anadolu yakasına yakın bir rota takip ediyordu. Peter Zoraviç'in rotası. Boğaz seyrüseferi kaidelerine uygundu.

İki koca tanker, Boğazın hemen hemen en dar yerinde, Emirgân ile Kanlıca arasında çarpışmışlardı. Onasis'in bacanağı Niarcos'un 50 tankerinden biri World Harmony, Peter Zoraviç'e baş omuzluktan bindirmişti. Boş oluğu dolayısıyla yüksekte olan World Harmony, dolu vs suya batmış vaziyetteki Peter Zoraviç'in sarnıçlarını yaranıştı. Çarpışma ânında, her iki şilep te birden infilâk etti. World Harmony'nin sarnıçları tamamen yıkanmamış olduğundan, vaktiyle taşınan akaryakıt»! kalıntıları tebahhur ederek tehlikeli bir durum yarattı ve infilâkı şiddetlendirdi. Peter Zoraviç'teki infilâk, çarpışma sebebiyle^ hararetin 60 derecenin üstüne çıkması neticesinde olmuştu.

Korkunç ihtimaller

Peter Zoraviç'teki ikisi kadın 53 kişilik, World Harmonideki biri kadın 41 kişilik mürettebattan uyanık, vazife başında olanlardan ekseriyeti canhıraş feryatlarla kendilerini denize atarak canlarım kurtarabildiler. İstimdat âvazeleri ayyuka çıkmağa başladı. Uyumakta olanların büyük bir kısmı da alevler yüzünden kamaralarından dışarı çıkamıyarak kavruldular, feci şekilde can verdiler.

Denizcilik Bankasının, bazen "başbelâsı" diye tahkir edilen, bazen de "eh iyi gemimiz" şeklinde övülen emektar "Tarsus"u, tüyler ürpertici fâcianm cereyan ettiği mıntakanın takriben bir mil kuzeyinde, İstinye sahillerine aşağı yukarı 400 metre mesafede demirlemişti. Tarsus, Gölcükte havuza alınmış ve ciddi bir bakım görmüştü. Bir gün önce, 24 saat sonra bâzı ufak tamirler için İstinye Tersanesine girmek üzere gelmişti. 18 aylığına bir ecnebi turist acentasına kiralanmış ve Amerika seferi için hazırlıklara başlamıştı. O meş'um gece, sabaha karşı saat 02'de, nöbetçi

Dördüncü Kaptan yuvarlak çehreli Mahmut Çavdarlı, lüks yolcu gemisinin demir taradığını farkedince, uyandı. Lodosun şiddetlenmesi karşısında demirleri çiftelemiş, tekrar kamarasına girmişti ki ardarda vukua galen patlamaları gördüğü parlamalarla birlikte işitti. Bir ok gibi Kaptan Köşküne fırladı, süratle yaklaşan alevleri farkedince, alarmı çaldı, 47 kişilik nöbetçi mürettebata gemiyi terketmeleri emrini verdi. Sâdece bir filika indirilebilmişti. Sürüklenerek gelen tehdidin yaklaşması üzerine, tek filikaya sığamıyanlara deniza atlamaları talimatını bildirdi ve bildirdiği talimata da en son kendisi riayet etti.

Peter Zoraviç'in yanlan sarnıçlarından alevler fışkırtarak boşalan 12,000 ton benzin -Batman Rafinerisinden 12 ayda istihsal edilenin beşte biri-, denizin yüzeyinde kilometrelerce karelik bir sahaya yayıldı. Alev kitlesi, Boğazdaki ters akıntıya kapılarak Karadenize doğru sürükleniyordu. Ender rastlanan facianın üçüncü kurbanı Amerikan yapısı, 29 yaşındaki 9,451 tonluk "Tarsus"un alev kitlesi tarafından 'sarılması, 15 dakika sonra oldu. Orkos suları, alev kitlesinin Yeniköy önündeki sığlığa oturmasma imkân bırakmamıştı. Alev kitlesinin karşı taraftaki Beykozun sağında ve solundaki Petrol Ofis ve Bocony Vacum'a aid büyük petrol depolarına sirayet etmesini de önleyen gene orkos sularıydı,

Peter Zoraviç, ters akıntıya, kısmen de rüzgâra kapılarak Yeniköy istikametine sürüklenmeğe tasladı. Peter Zoraviç'in Kaptanı, sadmeden sonra derhal alarm çaldı ve mürettebattan tankeri derhal tahliye etmelerini istedi. Bir yandan da düdükle "S.O.S" işareti veriyordu. Herşey o kadar basdöndürücü bir süratle olup bitmişti ki, World Harmony Birinci Süvarisinin ne alarmı ne de sesi işitilebildi. Başıboş Peter Zoraviç, hasbelkader kızgın lâvlar saçan yüzer bir yanardağ gibi geldi, biçare "Tarsus"a yaslandı. Aynı şekilde 10-15 dakika kalarak henüz boyanmış masum "Tarsus"a tutuşturdu. Müteakiben de semaya yükselen sütun sütun duman ve alevler arasında, onbinlerce ton akaryakıtın depolandığı Mobil Oil ve Socony Vacum tesisleri ile Beykoz Kundura Fabrikası arasında Selviburnunda karaya oturdu.

Tahkikat, World Harmony'nin, Türk Kılavuz Kaptan almamış olduğunu da ortaya koydu. Deliller, soluğu İstanbulda alan özel uçaklı milti- milyoner, Niarcos'un "Suçlu biz değiliz" beyanatın teyid eder mahiyette değildi. Ne var ki Yunan bandıralı tekneler, tasarruf maksadıyla Boğazlardan geçerken Türk Kılavuz Kaptan almamayı itiyad haline getirmişlerdi. Ama 250 milyon liraya yaklaşan maddi zarar bir yana -kurban teknelerin hepsi de sigortalıydı-, insanca zayiatın blânçosu, yaralılar dışında şöyleydi: 23 Yunan, 21 Yugoslav, 8 Türk! Facianın dehşetini en iyi, yaşayanlar tarif edebilirlerdi. 24 yaşındaki Yugoslav makinist Dalmaçyalı Fatoviç Edo, "ölüm ile hayatı ayıran dar bir hat üzerinde müşkülâtla yürüyerek kurtuldum" diyordu. Halâ tirtir titriyen ve alelacele temin edilen bir Türk askerinin, üniforması içindeki 25 yaşındaki Yunan ateşçi. Limeviyas adasından Evangelos Fandazis te, "Ölmeden cehennemi görmüş oldum" şeklinde kekeliyordu.

A.A.!.

Fâcianın başladığı andan geçirdiğimiz haftanın son gününe kadar, Anadolu Ajansı, nedense hep birbirini tutmıyan haberler yayınlıyordu. Bilhassa bu birbirini tutmayan haberler, facia blânçosuyla ilgili olan haberlerdi. 14 tarihini taşıyan A.A. bültenlerinden ilkinde, "Tarsus" gemisinde ölü adedi 2, kaybolanlar ise 4 kişi olarak gösterilmişti, ölü olduğu ve hatta cesedinin bulunduğu bildirilen Tayyar Kuşçu adlı üçüncü makinist sağdı ve hâdise günü, kendisiyle konuşan bir gazeteciye başından geçenleri hikâye etmişti. Böyle mühim hâdiselerde, daha dikkatli ve doğru haber vermesi gereken A.A., hep tehlikeden, patlama ihtimalinden bahsedip durdu. Bereket versin ki, son infilâktan sonra tebliğleri sıklaşan örfi İdare Komutanlığı, A.A, nın bu hatâsını çabucak düzeltti!

Son durum

Kurucu Meclis faaliyetleri ile Yassıada duruşmalarını ikinci plâna atan gazetelerin dört gün manşetlerinden düşürmedikleri deniz trajedisi, perdesini kapatmak üzereydi. İstinye önlerinde Üç gün. üç gece yanan Tarsus bir iskelet haline gelmiş, Beyk6zun ilerisinde karaya oturan Yunan tankeri artık sönmüştü. Selviburuna 50 metre mesafede karaya oturan Peter Zoraviç ise, tehlikeli durumunu muhafaza etmekteydi. Tehlikenin yan gından mütevellit geminin parçalanmasından İleri geldiği ifade edilmektedir.

Hâdise Türk kara sularında olduğu için, facia mesullerinin İstanbul Ağır Ceza Mahkemelerinde yargılanmaları icabetmektedir. Bu sebeple, geçirdiğimiz haftanın son günlerinde, Sarıyer Savcılığının isteği üzerine. Yunan vs Yugoslav kazazedelerden hiç birinin yurt dışına çıkarılmaması için, Emniyet Beşinci vs Birinci şubeleri faaliyete geçmiştir. Ancak, faciadan bir sana eseri olarak canlarını kurtaran kazazedelerin yüzde doksanı mürettebat olduğu ve zâbitan sınıfından da hiç kurtulan bulunmadığı için, kimlerin ve ne şekilde yargılanacağı merak konusu olmaktadır.

Sosyal Hayat

Şeyhler, Ağalar...

Geçen haftanın ortasında birgün, Sivasın Gençlil. Berber Salonunda boğazına ustura dayanmış, sakalının en sert kısmının alınmasını bekleyen bir genç dayanamayıp, berbere:

"— yahu bu 55 kişilik kafile ne zaman nakledilecek?" diye sordu.

Berber usturayı aşağı indirip, anlamamış gibi:

"— Hangi kafileden bahsediyorsunuz, bey?" diye cevap verdi.

Genç, sabunlu yüzünün gömleğini kirleteceğini hatırına getirmeksizin koltuğunda hayretle doğruldu. Dediğinin anlaşılmamış olmasından doğrusu hayrete düşmüştü. Sivasta 55 rakamı ve onun gerisinde bir sual!.. Halbuki, şu kadar gün vardı ki hemen bütün Türkiye, Sivasta bulunan 55 kişiyle alakadardı. Hattâ bazılarını, bu adamlar yüzünden uyku tutmuyordu. Hele bunların İçinde öyleleri vardı ki halleri cidden alaka çekici olmaya başlıyordu. Yüzü sabunlu genç adam, Sivaslı berberin alâkasızlığını işte bu yüzden hayretle karşılamış ve üzerindeki tek gömleğin sabunlanması pahasına başını koltuğun başlığından kaldırmıştı.

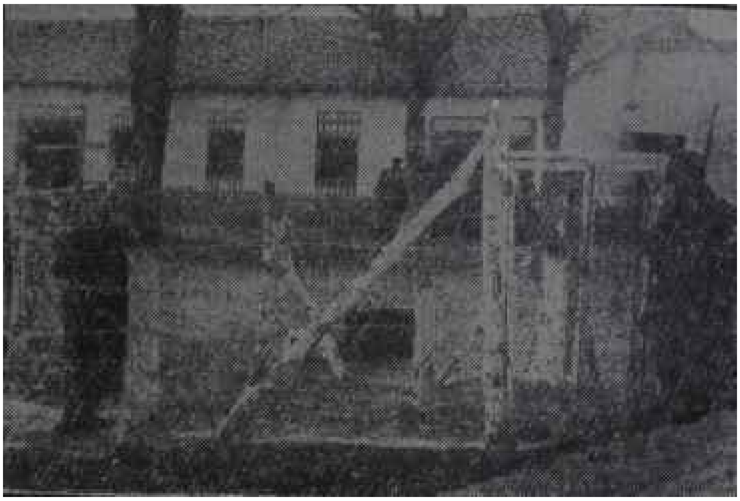
Genç adam devam etti:

"— Hani canım, şu nezaret altında olan Şeyhlerle' Ağalar.."

Berber usturayı klav kayısından ayırdı, bir müddet durarak hatırlamağa çalıştı. Neden sonra usturayı tekrar ve daha bir şevkle kayışa sürerek:

"—- Haa, şunları... Yâni tepede mahpus olan şıhları diyorsun. Vallahi bilmem.. Siz daha iyi bilirsiniz herhalde. Gazetelerin yazdığına göre, daha burada olacaklar dedi.

Usturayı, başını tekrar koltuğun başlığına yerleştirmiş olan genç ada-

Ağalar ve Şeyhleri muhafaza eden tel örgüler
Muvakkat saltanatın son perdesi

mın suratında aceleyle gezdirdikten sonra:

"— İyi oldu.. Şuradaki beni kanatmadan atlattım" dedi.

Hâdisenin cereyan ettiği gün Sivasta, bulutlardan fırsat buldukça kış güneşi zayıf ışıklarla şehri ısıtmağa çalışıyor ve bâzı. Sivaslıların "Yassıtepe" diye adlandırdıkları yerde 55 kişi, bu güneşten istifade ederek kendilerine ayrılan telörgülü mıntakada dolaşıyorlardı. Birkaç gündür hemen hepsinin-yüzlerinden düşen bin parçaydı. Hemen hepsi kara kara düşünüyorlardı. Mütereddit adımlarla .dolaşıyorlar ve şimdiye kadar oynadıkları komedinin belki son faslım muvaffakiyetle bitirmeğe gayret ediyorlardı. Adamların kıyafetleri birbirinden pek farklı değildi. Yüzlerine gelince, yüzleri de aşağı yukarı birbirine benziyordu. Senelerin perçinleştirdiği riya çizgilerini birkaç günde silmeğe imkân olmadığından, ne kadar ayrı olursa olsun, usta bir ressam için bu çizgilerin çerçevelediği çehreleri çizmek zor olmayacaktı. .

Evvelâ 272 idiler..

Doğunun derebeyleri ve din otoriteleri İhtilâlin hemen ertesi *günü* toplanmağa başlandılar. Esasen hemen hepsi D.P. nin birer bendesiydiler. Kuvvetlerine bir de Hükümet kuvveti karışınca son on yıl içinde önünde durulmaz insanlar olmuşlardı. D.P. iktidarı bunların bir dediklerini iki etmiyordu. Şeyhler, zamanın "Müslüman Başbakan"ının birinci dostlarıydı! Hele bâzıları Ankarayı su yolu Haline getirmişlerdi. Bir ayakları başkentteydi ve "Müslüman Başbakan"larını ziyaret etmeden olamıyorlardı. Huzura kabulleri merasime tâbi değildi. Şeyh efendiler bekletilmeden içeri,alınıyorlardı. Başbakan Menderes kendilerini ayakta karşılardı. Ellerini öper, hal hatır sorardı. Arada sırada tekbir getirdiği bile olurdu. Şeyhlerin ve Ağaların düşük Başbakanla, ahbaplıkları Doğu illerimizde akla hayale gelmedik oyunların oynanmasına sebep olmuştu.

İhtilâl Doğu illerine daha tam olarak varmadan, Şeyhlerle Ağaların toplanmasına başlandı. Hele Bitlis ve civan görülecek şeydi. Sivastaki nezarethaneye en fazla malzeme gönderen belde, Doğuda şeyh tarlası haline gelen bu belde oldu. Bitlis civarından toplanan Şeyh ve Ağaların sayısı yüzün üzerindeydi. İhtilâlin üzerinden bir hafta geçmemişti ki, Sivastaki Eğitim Tugayının bir zamanlar tavla olarak kullanılan iki binası doldu. Misafirlerin sayısı 272 idi. Haklarında takibata devam ediliyordu. Askeri mahkeme gerekli muameleyi ikmal etmek için oldukça titiz davrandı, incelemeler bu yüzden bir hayli uzun sürdü ve neticede 272'-.nin 55'i Sivasta bırakılarak, diğerleri salıverildi." Sivasta bulunanlar artık nezaret altında değillerdi. Bunlar haklarında mahkemece ' tevkif müzekkeresi kesilmiş birer tutukluydular.

İşte bundan sonradır ki 55'leri bir korkudur aldı. Tutuklu oldukları nı öğrenim mecburi iskâna tâbi tutulacakları beldelerde muhakemelerinin devam edeceğini anladıkları andan itibaren şeyhlik filan bir tarafa bırakıldı. Şimdi birbirlerine girmişler ve "sen yaptın, ben yapmadım" kavgasına başlamışlardı, Öyle ki, geride bıraktığımız haftanın içinde bir gün, Van civarından getirilen iki Ağa ile Bitlisliler arasında bir kavga çıktı ve Ağalardan biri başından yaralandı. Allahtan, işe nöbetçiler zamanında el koydular da, daha feci bir hâdisenin doğmasını önlediler.

Şeyh ve Ağalar karargâhında hayat, ayıklamadan evvel hayli eğlenceli geçti. Zira üstadlar yalnız gelmemişlerdi. Herbirinin ardında pek çok müridi de bulunuyordu ve Şeyhler kendilerini gene arpa ambarında sanıyorlardı. Namazlarını ayrı ayrı kılıyor, ibadetlerini ayrı ayrı yapıyorlardı. Arkalarına taktıkları müridlerini karargâhın bir köşesine götürüyor, başlarına geçiyor ve Allahla kul arasındaki aracılıklarına devam ediyorlardı. Müridler Efendi Hazretlerine hizmet ediyor, ona kul, köle oluyorlardı. Bu, birkaç ay böylece sürdü. Arada Şeyhler karargâhında akıl almaz hâdiseler de cereyan etti. İnsanın, duyduğu zaman inanamıyacağı işler ortaya çıktı. Riyanın temsilcileri, müridlerinin yanında rollerini oynamağa devam ediyorlardı. Kimisi sâdece su içerek yaşadığım İddia ediyor ve geceleri herkes yattıktan sonra tıka basa karnım doyuruyor, gündüzleri ise hakikaten ağzına sudan başka şey koymuyordu. Kimisi daha da ileri gidiyor ve ağzına ne su, ne de ekmek aldığını iddia ediyor, Allahın verdiği kuvvetle hayatım idame ettirdiğini müridlerine gösteriyordu. Ancak, bunların helaya giderken takındıkları tavır biraz dikkatli olanların gözünden kaçmıyordu. Şeyhler-yemeden içmeden yaşadıklarım iddia edenler-tuvalete, seferberliğe gider gibi tam teçhizat gidiyor ve orada bir güzel karınlarını doyurup müridlerinin karşısına Allahın verdiği kuvvetle çıkıyorlardı!

Karargâhın dışında, Sivasın salaş otellerinde komedinin ikinci kısmı oynanıyordu. Toplanmalarına lüzum görülmeyen, müridler Şeyhlerinin peşinden Sivasa gelmişler ve postu otellere sermişlerdi. Her gece Şeyhlerinin dikenli telleri aşıp yanlarına geleceğini ve onlarla hasbıhal edeceğini umuyorlardı. Odalarında, dizleri üzerinde başlarını iki yana sallayıp hüşû içinde kendilerini, kaybeden adamların bu bekleyişleri boşuna oldu. Şeyhler her ne hikmetse bir türlü dikenli telleri . aşamıyor» süngülü nöbetçilerin muhafaza ettiği nezarethanenin dışına çıkamıyorlardı. Galiba Menderes beyaz atını kendilerine göndermeyi unutmuştu! Müridler bekleyişlerinin ikinci ayı başlarında inatlarından vazgeçtiler. ,ve teker teker köylerinin yolunu tuttular. Bu işe en fazla üzülen de tabii

Ya, katı gerçek?

Eğer bir kısmı Şeyh, bir kısmı Ağa 55 insanın Doğudaki yerlerinden alınıp Türkiyenin bir başka noktasına taşınmasıyla- "Şeyh ve Ağa Saltanatı" memleketimizde sona erecekse, bu şimdiye kadar niçin kimsenin aklına gelmemiştir 7 Sual, 55 Doğulunun mecburî iskâna tâbi tutulacağının öğrenilmesinden bu yana hatırlardadır, öyle ya, bir tehcir kanunu Doğunun en büyük derdini halledecekse, hattâ bu derdin hallini kolaylaştıracakla kanunun bu kadar gecikmesi sebebini. D.P. iktidarını bırakalım ava Atatürk ve İnönü devirlerinde ihmal gösterilmesini anlamak zordur. Gerçek şudur ki sualin cevabı müsbet değil, menfidir ve mesele bir kanun meselesi olmaktan çok fazla bir sosyal dâvadır.

Bugün Türkiyede bir kanun çıkarılsa, Şeyhlik ve Ağalık isim olarak dahi yasak edilse, buna heves edecek kimselere idam cezası verilse, Şeyhler ve Ağalardan da 555'i değil, 555'1 yerlerinden alınıp başka köşelere götürülse şeyhlik ve ağalık müessesesi ortadan kalkacaktır sananlar feci şekilde yanılmaktadırlar. Onlara inananlar bugün içinde bulundukları durumda kalırlarsa, onlarla iktisadi münasebetleri aynı olmakta devam ederse yeni Şeyhler ve Ağalar, ötekilerin veliahtları, hattâ temsilcileri eski hâkimiyeti mutlaka devam ettireceklerdir. Buna mukabil, o derebeylerin nüfuza gerçek manasıyla kırılırsa, mevcudiyetlerinin sebebi hikmeti ortadan kaldırılırsa hapsi az zamanda tüyü yolunmuş tavuğa döner ve belki varlıklı, ama kudretsiz kimseler olarak yeni cemiyet içinde eriyip giderler.

Mecburi iskân doğru mudur, değil inidir? Bunu, ne kâğıt üzerindeki insan Haklarının platonik kalkanı arkasında, ne de "şu zavallı memleket, şu talihsiz millet" demagojisinin oklarım kullanarak bir hükme bağlamak kabil olur. Bu, nihayet bir hükümet tasarrufdur. Lehlinle de, aleyhinde 4e söylenecek söz mevcuttur. Prensip olarak, normalin üstünde yollardan sosyal dâvaların halline çalışmak artık Türkiyede pek fazla başarı sağlamaz. Üstelik, "Şeyh ve Ağa Saltanatı" da ziyadesiyle edebileştirilip ziyadesiyle mübalâğa adeseleri altına konulmuş bir konudur. Bu saltanatın, mânevi bakımdan öyle erişilmez kudreti yoktur ve gerçekte köle mefhumu artık mevcut değildir. Daha ziyade iktisat kaidelerinin meydana getirdiği bağ ise, memleketin diğer köşelerinde, hattâ şehirlerde bulunan bağlardan sâdece daha vahşi, iptidai ve basit olduğundan dolayı göze batmaktadır. Yoksa D.P. nin ve onun Şeyhleriyle Ağalarının bütün gayretlerine rağmen 1057 seçimlerinde Doğunun bir çok ilinde basit seçmenin güdümlü seçmeni altettiği, meselâ Kasım Küfrevili, Halis öztürkltt, onlara eklenen Celâl Yardımcın D.P. listesinin Ağrıda bir hezimetten güç kurtulduğu unutulmamalıdır. İnsanların kaderlerine başka insanlar Doğuda, bizim Batıda sandığımız gibi artık tasarruf edememektedirler. Doğunun ıstırabı başkadır ve asıl oraya el atmak lâzımdır. Eğitim ve yol! Bu iki temel üzerine yükseltilecek iktisadi gelişme Doğunun kaderini değiştirecek tak fitredir ve o yapılmazsa, 55 kişiye belki de hakkettikleri bir ıstırabın verilmiş olmasından başka şey yapılmış sayılamaz. Hattâ, sâdece yeni rahatsızlık tohumları atılmış olar,

551er üzerinde durmakta bir mâna yoktur. Ama iskânı takip etmesi gereken işler -kanunla olacak işler olmadığından- yapılamazsa tasarruf faydadan,çok zarar verecektir. Denize düşenlerin bugünden hangi yılana sarıldığı gözden uzak tutulmamalıdır.

Sivaslı otelciler oldu.

Hayal âlemi

Şeyh ve Ağaların D.P. devrindeki akıl almaz maceraları incelenirken hakikaten son derece ehemmiyet-; li vesikalar ele geçti. Hele bunlardan biri vardı ki ilgililer onunla alâkalı vesikayı ele geçirdiklerinde az kalsın küçük dillerini yutacaklar ve fersude bir politikanın memleketi nerelere götürdüğünü görüp, ağlıyacaklardı.

Mecliste hakiki manasıyla eşkiya olduğu bilinen bir milletvekilinin Doğu illerinde giriştiği yıkıcı faaliyet tahkikat derinleştirilirken anlaşıldı. Bıyıklarının iriliğiyle meşhur Ağrı milletvekili Halis Öztürk, Doğu illerimizde bir Kürt Cumhuriyetinin kurulmasıyla ilgili faaliyete fiilen girişmişti. Ağrı milletvekilinin bu imkansız işe girişmesinin sebepleri biliniyordu.

Öztürk bir köy ağasıydı. Ağrı ve civarında birçok köylere sahipti. Kudretini civarın Şeyhlerine borçluydu, İkili istismar makinesi köylüyü rahatça soyuyordu. Ekilen mahsul Ağanındı. Köylünün, yorganından mangalına kadar herşeyi Ağamladi. Hattâ ve hattâ köylünün kızı, kısrağı Ağanındı. Ağa haracının büyük bir kısmını kudretini borçlu olduğu Şeyhe veriyordu. Geriye kalan kendisine yetiyor da artıyordu. D. P. nin "Müslüman Başbakan" meseleyi dilarak kullanmağa başlamadan önce Doğu illerinde Ağaların rahatım kaçıran hâdiseler zuhur etmekteydi. Bunların en büyüğü, muhakkak ki. Ağalar arasındaki rekabetti. Bir Ağa nın oğlu evlendiğinde iki deve yükü rakı mı içilmiş, diğerininkinde muhakkak ve muhakkak rakının miktarı bir deve yükü fazla oluyordu. Rakıdan başlayan rekabet kafalar tütsülendikçe silâha kadar varıyor ve Ağaların etrafı birbirine giriyordu, ölü, yaralı adedi arttıkça Ağaların itibarı artıyordu.

Bu durum, işin içine politika girinceye kadar devam etti, Vakta ki "Müslüman Başbakan"ı dini silâh onibütünler cephesinden ele alıp Muhalefeti Ehlisalip ordularına benzetti. Ağalar da menfaatlerinin beraber görünmekte olduğunu anladılar ve aralarındaki rakabete son verdiler. İşte ne olduysa bundan sonra oldu ve bu birleşme Öztürkü bile harekete geçirdi. Ağrılı köy derebeyinin Kâzım Yıldırım adında bir kuryesi vardı. Kâzım Yıldırım, Halis Öztürk ile Iraktakj Barzani aşiretinin reisi Molla Barzani arasında gidip geliyordu. Barzani Rusyada yetişmiş, Rus ordusunda Albay rütbesine kadar yükselmiş yaman bir cengâverdi ve aşireti, Kürt aşiretleri arasında son derece kuvvetliydi, öyle ki, diğer aşiretleri Iraktan sürmüş ve büyük bir kısmının Türkiyeye iltica etmesine sebep olmuştu. Barzaninin düşüncesi efendilerinin dileğini yerine getirmekti. Efendileri ise büyük bir Kürt Cumhuriyetinin ihdasını arzuluyorlardı. İşte, yapılan tahkikat sırasında bütün bunlar meydana çıktı. Kâzım Yıldırım yakalandı ve ifadesi alındı, Öztürkün Barzani ile olan münasebetleri böylece tespit edildi. Hele İhtilâlden sonra toplanan silâhlar, doğrunu görülecek şeydi. Ağaların elinde çoğu Çekoslovak malı son sistem mavzerler vardı. Araştırmalar sonunda ele geçen silâhlar bir araya getirildiğinde resmi makamlar gözlerine inanamadılar Bu kadar silâh nasıl toplanmış, nasıl dağıtılmış ve bu kadar adam nasıl silahlandırılmıştı?

Ege yolcuları..

Sivastaki kampta fazlaca itibar gören ve Ağaların, hiddetinden

korktukları bir aile mevcuttu. Şeyh Saidin iki oğlu ve iki torunu kampın müteber misafirleriydi. Şeyh Ali Rıza Fırat, onun küçüğü Şeyh Selâhattin Fırat ile Ali Rızanın oğulları Ahmet ve Abdurrahman Fırat sevkıyatın ilk müşterileri oldular. Altı kişilik kafile geride bıraktığımız haftanın ortasında birgün trene bindirilirken kampta kalanları telaş aldı. Demek, onlar da yakında sevkedileceklerdi. Gittikleri, daha doğrusu gönderildikleri yerde kendilerine ne yapılacaktı? Mecburi iskâna tabi tutuldukları beldelerde geçimlerini sağlamak mümkün olacak mıydı? Emlâk ve servetlerine el mi konulacaktı, yoksa bunlar kendilerine iade edilecek miydi?

Geçen haftanın ortalarında salı günü 15 kişilik bir kafile daha yola çıkarıldı. Bu kafiledekiler Şeyhler değil, Ağalardı. Ağalar umumiyetle Ege bölgesine serpiştiriliyorlardı. Bir kısmı Ispartaya gönderiliyordu. Kinyas Kartal ve ailesi artık Ispartalı olacaktı. Meşhur, eli öpülen-düşük Başbakan tarafından- şeyh Abdürrezzak Ensari sıcak bir beldeye nakledíliyordu. Şeyh Ensarinin yeni memleketi Antalyaydı. Diğerleri Denizli, Burdur, Aydın ve Manisa civarında yerleştiriliyorlardı.

Salı günü güneş, Sivası çevreliyen dağların ardında kaybolmak üzereyken bir yüzbaşı 16 kişiye hazırlanmalarım ve o gece yola çıkacaklarım bildirdi. Ağalar hazırlığa başladılar. Kinyas Ağa son bir teşebbüs daha yaptı ve hazırladığı üç sayfalık bir dilekçeyi Tugay Komutanı Sabri Koçaka sundu. Dilekçe Milli Birlik Komitesine hitaben yazılmıştı. Üç sayfanın içinde devlete ve millete Allanın zeval vermemesi temennisiyle, kendisinin suçsuz olduğu, her zaman şanlı. Türk Ordusunu saydığı, sevdiği yazılıydı! Affını rica ediyor, çoluk çocuğunun yanma gönderilmesini arzuluyordu. Kinyas Ağanın dilekçesini biraz yufka yürekli biri okusa hüngür hüngür ağlar ve adamın suçsuzluğuna inanırdı. Ama Ağayı gerek Tugay Komutam, gerekse diğer subaylar pek iyi tanıyorlardı. O Kinyas Kartal ki, en azından 15 bin kişilik aşiretiyle Van ve civarım haraca bağlamıştı. O Kinyas Kartal ki, kardeşi Hamit Kartalı bir kalemde milletvekili yapmış ve D.P. ye Vanda seçimi kazandırmayı gözünü kırpmadan vaad etmişti.Ötülü ödenekten aldığı paranın miktarı kesin olarak bilinmiyordu ama, hiç değilse bir yüzbinin üzerindeydi. Tabancasız dolaşmayı zül addederdi.

Dilekçe alındı. Bu Kartalım üçüncü dilekçesiydi. Üçünün de birbirinden farkı yoktu.

Denize düşenler..

İşin en güzel tarafı 16 kişi sevkedilirken ele geçen üç mektup oldu. Mektuplar meşhur Kinyas Ağa tarafından kaleme alınmıştı ve mahiyet itibariyle dilekçelerine hiç mi hiç benzemiyordu. Ağa bu mektuplarına ağaydı, sertti, kesin konuşuyor ve vaadlerde bulunuyordu. Pazarlığa oturmuştu. Şayet kendisini bu durumdan kurtarırlarsa 15 bin kişilik aşiretiyle birlikte, hitap ettiği insanın peşindeydi. Onu bundan hiçbir şey çeviremezdi. Nitekim bir zamanların Başbakanınla -"Müslüman Başbakan"- ardından nasıl gitmiş, ona nasıl hizmetler etmişti. Şimdi de bir başka politikacıya aynı teklifleri yapıyordu ve galiba en münasibini de bulmuş oluyordu.

Hakikaten Kinyas Ağanın mektubu, okuyanları pek neşelendirdi. Kinyas Kartal, yeni liderden,iktidara geçtiği takdirde affını rica ediyor ve kendisim desteklediğini belirtiyordu. Kinyas aşireti, üstadın ardındaydı. Eh, doğrusu Kinyas Ağanın başına da böyle tarak yakışırdı. Mektupları okuyanlar pek hayret etmediler. Sâdece başlarını iki yana sallayıp gülümsediler ve bir zarfa koyarak başkente gönderdiler. Sâdece zarfın üzerindeki adres Kinyas Ağanınazdığı adres değildi. Kinyas Ağa Osman Bölükbaşıya bu mektupları yazmıştı. Halbuki ü mektup Milli Birlik Komitesine gönderildi. .

16 kişilik Ağalar takımı hazırlıklarını bitirip yola çıkacak hale gelince genç bir teğmen kumandasındaki birlik tarafından kamptan alındı. Sivas istasyonuna gelindiğinde saatler 18'i gösteriyordu. Postanın arkasına bir vagon eklenmişti. Vagon sıkı muhafaza altındaydı. Altı silâhlı nöbetçi iki kapıyı tutmuştu. Ağalar istasyonun bir odasına yerleştirildiler. Son dakikada trene bindirileceklerdi. Bu sırada genç teğmenin yanınbir Ağa yaklaştı. Korka korka sordu:

"— Begim, kara vagonlan mı göndereceksinizbizi?.."

Genç teğmen gülümsedi:

"— Yok Ağa, Beyaz Tren hazırlattık, onunla sevkedeceğiz..."

18.38'de Sivas postası ağır ağır garı terkederken, heybesinin başına çömelmiş bir köylü, trenin arkasından bakıyor, gidenlerin kim olduğundan habersiz sigarasını sarıyordu.

G E N Ç L İ K

Nümayişler

Asil heyecanlar

Geçtiğimiz haftanın başında bir *gece, İst*anbulda Taksim civarında oturanlar, yataklarına girmeğe hazırlandıkları bir sırada Fransız Başkonsolosluğunun bulunduğu kesimde göklere tırmanan alevleri görünce beyinlerinden vurulmuşa döndüler. Biraz fazlaca mütecessisleri pijamalarını çıkarıp, ellerinin altına gelen ilk elbiseyi telaşla üzerlerine geçirirlerken başlarını iki tarafa sallıyarak, "Yok canım, o kadar ileri gidemezler, yapmazlar" diye mırıldanmışlardı. İnanmak istemiyorlardı ama gene de zihinlerinin bir köşesine saplanan şüpheyi yenemiyorlardı. Yüreklerine soğuk su serpilebilmesi için, ancak gecenin geç saatinde ve çiseliyen yağmurda ıslanma pahasına hâdise mahalline kadar uzanmaları icabetti. Gördüler ki, yanan Fransız Başkonsolosluğu değildir. Taksim Sokağında, Fransız Başkonsolosluğunun tam karşısında, takriben otuz metre mesafedeki Taksim Garajının avlusundaki birkaç köhne ve ahşap baraka tutuşmuştu, o kadar.

Taksim civarında oturan mütecessislerde, sarih konuşmak gerekirse, yüksek tahsil gençliği tarafından Fransız Başkonsolosluğuna kundak sokulduğu zehabım uyandıran hâdise, başlangıçta yanlış tefsir edilen yangından aşağı yukarı sekiz saat önce vukua gelmişti. Türkiyedeki en heybetli gençlik teşekkülü Türkiye Milli Talebe Federasyonu -T.M.T.F.- nun, hürriyet ve istiklâl mücadelesinde kan döken Cezayirli Milliyetçileri desteklemek uğruna alelacele tertiplediği iki vakur sessiz protesto yürüyüşüydü.

Hâdisenin pazartesi günkü tahrik unsuru, o sabahki İstanbul gazeteleri oldu. Fransız Devlet Başkanı De Gaulle'ün, politikasına taraftar toplamak amacıyla giriştiği seyahati sırasında vukua gelen karışıklıklara İstanbul gazetelerinde hayli itibar gösterilmişti, İnsanirisi De Gaulle'ün fiyasko ile biten seyahatinin daha ilk gününde, Avrupa mahalleleri üzerine yürüyen Müslüman Cezayirli Milliyetçilere Fransız Ordusu tarafından ateş açıldığı bildiriliyordu. Sâdece o gün 55 Müslüman Cezayirli Milliyetçi Ölmüş, 200 kadarı da yaralanmıştı...

Haberin en belirli tepkisi, İstanbul Teknik Üniversitesinde görüldü. Kıpırdanmalar kısa zamanda fikre inkılâp etti. Şiddet hareketlerinin herhangi bir şekilde protesto edilmesi ileri sürüldü. Fikir İstanbul Teknik Üniversitesi Talebe Birliği -1.T.Ü. T.B.- tarafından da benimsendi ve bir üst kademe T.M.T.F. na telefonla aksettirildi. T.M.T.F. nun ateşli Genel Başkam Nurettin Sözen İcra Heyeti arkadaşlarına danıştı. Î.T.Ü.T.B. nden başka İstanbul T.M.T.F. na bağlı İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği -İ.Ü.T.B.-, İstanbul Yüksek Okullar Talebe Birliği -İ.Y.O.T.B.- ve Maçka Teknik Okulu Talebe Birliği -M.T. O.T.B.- temsilcileriyle de mutabakata varıldı. İstanbul Teknik Üniversitesinin Gümüşsuyu binasından başlamak üzere bir sessiz yürüyüş yapılacaktı.

Alâminüt sessiz yürüyüş

Kalabalık toplamak maksadıyla telefonlar harıl harıl çalıştı, haberciler koşuştular. Buket ve çelenkler için çiçekçilere adamlar gönderildi. Kollar sıvanarak İstanbul Teknik Üniversitesinde dövizler hazırlandı. Neticede alâminüt sessiz yürüyüşlerin birincisi ilk fikir ortaya atıldıktan aşağı yukarı 150 dakika sonra başladı.

İ.T.Ü.T.B,İ.Ü.T.B, ve İ.Y.O.T.B. ne mensup 3000 kadar genç, ellerinde dövizleri, bayraklar ve iki çelenk olmak üzere sel gibi aktı ve evvelâ Taksim Âbidesi etrafında toplandı., Yüzer liralık çelenkler bırakıldı ve gençler, bütün suçları hürriyet ve bağımsızlık istemek olan Müslüman Cezayirlilerden ölenlerin mânevi huzurlarında bir dakikalık saygı duruşunda bulundular. Arkasından da, âdeta ağızları var da dilleri yokmuşçasına İstiklâl Caddesinde yüz metre kadar ötedeki, bir Ortaçağ manastırım andıran kirli duvarlı Fransız Başkonsolosluğunun önünde toplandılar. Ellerindeki dövizleri, 3000 kişilik kalabalığın toplanması neticesi bir emniyet tedbiri olarak kapanan Fransız Başkonsolosluğunun devkâri ahşap kapısına bıraktılar. Dövizlerin bir kısmı da mermer sütunlu ve kemerli devkâri ahşap kapının iki tarafındaki demir parmaklıkların gerisindeki muhkem pencerelerin gene demir kafeslerine asılmıştı. Gençler, bir dakikalık saygı duruşunu Fransız Başkonsolosluğu önünde tekrarladıktan sonra, sessiz sedasız çekilip gittiler. Bu arada bâzı gençler, aralarına sokmadıkları, fakat etrafta toplanan halka, Müslüman Cezayirli Milliyetçilere maddi ve mânevi yardıma teşvik edici broşürler dağıtıyorlardı.

- Bir yanlış anlaşılma olmuş ve M. T.O.T.B. mensupları alâminüt sessiz yürüyüşe geç kalmışlardı. Onlar da 2000 kişilik bir kalabalık halinde çıt çıkarmadan Maçkadan hareket ettiler. İkincisi, birincisinin mahiyet ve şekil itibariyla tekrarından ibaretti. Ancak, ikincisinde çelenkler yerine 40 liralık bir buket vardı. Birinci gruptaki dövizler yerine 2. gruptakilerin göğüslerine Büyük, Kurtarıcı Atatürkün kokartları iliştirilmişti. Nihayet ikinci gruptakilerdeki fazlalık, Fransızları zıvanadan çıkaran Cezayirli Mukavemetçilerin yeşil - beyaz zemin üzerinde al ay-yıldızdan ibaret büyük bir bayrağım başlarının üzerin

İstanbul gençliği *Ceazayir i*çin nümayiş yapıyor
Hürriyet, bütün insanlar için hürriyet..

de taşımalarıydı. İkinci grup, Fransız Başkonsolosluğunun önüne geldiği zaman, Fransız Başkonsolosluğu memurları, dövizleri hışımla toplamağa başlamışlardı. Böyle kritik bir tesadüfe rağmen, en basit bir hadiseye dahi meydan verilmedi.

Polis, ancak ikinci sessiz yürüyüşün başlamasıyla hâdiseden haberdar oldu, fakat hiçbir müdahalede bulunmadı. Asil nümayişi ancak normalden fazla bir alaka ile yakından takip etti. Fransız Başkonsolosluğunun devkâri ahşap kapışma da on kadar resmi polis konulmuştu. Gençliğin heyecanını tehlikesiz bir mecraya sokmaktaki dirayetini 28 Nisandan sonra İzmirde ispat etmiş Emniyet Müdürü Nevzat Emrealp, 00004 plâkalı otomobili ile gelmiş, etrafta biraz dolaştıktan sonra fazla beklemesine lüzum kalmadığına kısa zamanda kanaat getirmişti, Hâdiseleri Örfi İdare Kumandanlığının vazifelendirdiği bâzı subaylar da takip etmişlerdi. Bir hazır kuvvet ekibi de, "Ne olur ne olmaz" mülahazasıyla yan sokakta mevzilendirilmişti.

Hassasiyetin sebebi

Polisin yegâne müdahalesi, İstiklâl Caddesindeki meşhur trafiğin tıkanmaması için kalabalığın durmayıp harekete davet edilmesini ikaz şeklinde oldu. Aslında, İstanbulda örfi İdare hüküm sürmekteydi ve beş kişiden fazla insanın bir araya gelmeli yasaktı. Üstelik, gençler, örfi İdare Kumandanlığından müsaade de talep etmemişlerdi. Esasen sâdece o gün içip değil, herhangi bir zaman İstanbulda örfi İdarenin hüküm sürdüğüne bin şahitle bile inanmak güçtü.

Gençlerin maksadı, asla bir sokak taşkınlığı değildi. Ancak olayın Fransızları fazlasıyla asabiyete sürüklediği, toplanan dövizlerin Fransız Başkonsolosluğunun avlusunda memurlar tarafından hiddetle parçalanmasından anlaşılıyordu. Halbuki gençlerin fikir hareketi hiç bir şahsa veya millete müteveccih değildi, protesto edilen sâdece şiddetti. İstenen de, bir zamanlar Türklerle aynı bayrak altında yaşamış Cezayirde altı yıldanberi olup bitenler hakkında Milli İnkılâp Hükümetinin ve Birleşmiş Milletlerin dikkatini çekmekti. Türk Milletinin çıbanbaşı Cezayir meselesindeki gerçek hissiyatı, bir zümre tarafından da olsa ilk defa gösterişli bir tarzda açığa vuruluyordu. Nitekim T.M.T.F., babacan. Gürsele gönderdiği telgrafta, "... özgürlük savaşını başarıyla bitirmiş bir ulusun gençliği olarak... Cezayirlilerin Birleşmiş Milletlerde desteklenmesini..." istemişti. Genel Sekreter Hammarskjoeld'a gönderilen telgrafta da temennilerini, "... kurtuluş savası yapan Cezayirlilerle beraber olduğumuzu bildirir, Birleşmiş Milletlerin kanlı savaşa bir an önce son verecek adil ve müsbet bir karara varmasını..." şeklinde ifade etmişlerdi.

Türkiyedeki en heybetli gençlik teşekkülü T.M.T.F. nun mesele üzerindeki hassasiyeti İsviçrenin Klosters şehrinde Ağustosta aktedilen Beynelmilel Talebe Teşkilatı -COSEG- kongresinden mütevellitti. Orada, Türkiye -T.M.T.F.- delegasyonunun teklifiyle 73 millet temsilcilerinin oy birliğiyle kabul ettiği karar sureti şöyleydi: "Kongre, bütün millî öğrenci birliklerini, 1 Kasım gününü 'Savaş Halindeki Cezayirli öğrencilerle Uluslararası Dayanışma Günü' olarak kutlamağa ve kanlı savaşa bir son verecek teşebbüsler için kamu oyunu ve hükümetleri teşvike davet eder." Böylece Cezayir milletinin kahramanca mücadelesinin yıldönümü 1 Kasım, Türkiye dahil 78 memlekette parlak törenlerle kutlanmıştı. Gençler, COSEG kongresinde böyle bir teklifi ileri sürerlerken, 27 Mayıstan sonra daha realist Ur dış politika takip eden Milli İnkılâp İdaresi resmi ağızlarının Cezayir meselesi etrafında yaptıkları beyanlardan cesaret almışlardı. Hissiyatlarım daha fazla gizlemeğe lüzum görmemişlerdi.

Fakat 1 Kasım, sâdece dayanışmayı belirten bir sembol değildi. Aynı zamanda Cezayirli talebelere ve onları temsil eden teşkilât "UGEMA" ya mücadelelerini devası ettirebilmeleri imkânını sağlamak amacını güden maddî yardım kampanyalarının bütün dünyada başlıyacağı gün olacaktı. Nitekim T.M.T.F. ilk ağızda 2000 lira para toplamış ve beş Cezayirli öğrenciye bütün tahsilleri müddetince Türk Üniversitelerinde okuma imkânını veren burslar temin etmişti.

Geçen haftanın sonunda, Dışişleri bakanlığının yaptığı alışılmamış bir açıklama, Milli İnkılâp Hükümetiyle görüş birliği içinde olduklarını ortaya koyduğu için gençleri âdeta mestetti. Resmi tebliğde, Birleşmiş Milletlerdeki Asya - Afrika Grubuna mensup 43 üye tarafından Genel Kurula sunulan "Sömürgeciliğe Son Verilmesine Dâir Beyanname"nin ittifaka yakın ekseriyetle kabul edildiği bildiriliyor ve Türkiyenin teklif sahiplerinden olduğu ilâve olunuyordu. Ancak, çifte alâminüt sessiz yürüyüşün yer aldığı günün gecesi, resmi teb lige rağmen İstanbul gazetelerine edilen telefonların mânası anlaşılamadı. Kendini İkinci Şube memuru olarak tanıtan birisi, İstanbul Tali ve Belediye Başkan Vekili çift yıldızlı General Refik Tulgra adına, T.M.T.F. tarafından Gürsele ve Hammarskjoeld'a çekilen ve daha önce bahsi geçen telgrafların mümkünse neşredilmemesini rica ediyordu. Ama çok nazikâne bu rica, gündüzki sonsuz müsamaha ve bilhassa resmi tebliğle kabili telif görünmedi. Halbuki, gençler de dost ve müttefik Fransayı rencide etmemek için ellerinden geleni yapmışlardı.

Ankarada

İstanbulda bütün bunlar olup biterken gençlik, hürriyete olan bağlılığını, yeni bir mücadeleyi başarmanın heyecanı ile Ankarada da tekrarladı. Tabii nümayişlerin öncülüğünü gene "Mülkiye" yapıyordu. Gençler ellerinde dövizler, Fransız Kültür Derneğinin bulunduğu Ziya Gökalp caddesine geldiler ve Cezayirli milliyetçiler lehinde tezahüratta bulundular. Taşkınlık yoktu, polis müdahalesini icap ettirecek hâdise zuhur etmedi. İkinci durak Fransız Büyükelçiliği oldu. Burada da dövizler havada sallandı ve Fransız mezalimi tel'in edildi. Gençlik, üzerine düşen vazifeyi en asilâne şekliyle ifâ ediyordu.

Dâvalar

Sonun başlangıcı

Bitirdiğimiz haftanın ortalarında bir gün Yassıadaya gidenler, aynı akşam radyolarını açıp meşhur "Yassıada Saati"ni dinliyenler sevgililerine kavuşmuş insanların bahtiyarlığını duydular. Şu anda bütün Türkiyenin sadece en meşhur değil, aynı zamanda en popüler siması haline de gelmiş bulunan -ve bu sıfatlarıyla profesyonel politikacıları hasetlerinden çatlatan- Salim Başol gene başkanlık makamındaydı, duruşmaları gene o idare ediyordu. Başkan bilinen ve sevilen müdahaleleriyle, dâvaları açmak için gösterdiği gayretle o gün dosyalan elde bulunan bir "Görülmemiş Kepazelik"in, yâni örtülü ödeneğin sarf şeklinin, bir de "Mühim Dâva"nın, radyoların kullanılış tarzının mahiyetini ortaya koydu.

Ama, bir kaç günlük Ankara seyahatinden Başkan Başol İstanbula başka bir yenilik getirdi. Yassıada duruşmalarının mümkün nisbetinde çabuk bitmesi, daha doğrusu bu duruşmaların temel taşı mesabesindeki Anayasanın ihlâli dâvasına bir an önce gelinmesi için fikir mutabakatına varılmıştı. M.B.K. zaten bir kanunda değişiklik yaparak Yüksek Adalet Divanını hazırlanan bütün dosyalara bakmak mükellefiyetinden kurtarmıştı. Divan, bir bakıma kendi gündemini kendi tayin edecek, dosyalar arasında tefrik yapacak ve fine alınması gereken dâvaları seçecekti. Diğerleri hakkında bir karara varılmayacak, daha doğrusu bunlara meşhur 1 numaralı dosya, yani bol sanıklı Anayasanın tağyiri suçunun dosyası hükme bağlandıktan sonra bakılacaktı. Ama, onların sanıklarının sevinmelerine lüzum yoktu. Hesaplar görülecekti!

Fikir, hem başkentte, hem de Divan çevrelerinde uzun zamandan beri yeşermişti, işi uzatmanın hiç bir fayda sağlamadığı, bilâkis "Fasafiso Dâvalar"ın ele alınmasının Yassıada üzerine gölge düğürdüğü herkesin malûmu bulunmaktaydı. Ciddi dâvaları süratle görmek, D.P. iktidarının millet tarafından niçin devrildiğini dünyaya bildirmek gerekmekteydi. örtülü ödenek, Topkapı Suikastı ve Radyo Rezaleti meselesinin 6/7 Eylül ve İparın Gemileri KİM büyük dâvalardan hemen sonra incelenmeye başlanması ve araya Köpek, Bebek, Değirmen veya Mandalincinin yollukları gibi işlerin sokulmaması bu düşüncenin bir neticesini teşkil etti. Fakat Başkan Başolun Ankaradan döndüğü günlerde işlerin daha da sıkıya alınması lüzumu, biraz da ehemmiyetli gündemlerin hem Türk basınında, hem yabancı basında uyandırdığı alâkanın ve yol açtığı lehte tefsirlerin tesiri altında daha iyi anlaşılmış bulunuyordu. Nitekim bu hafta memleketimize gelen ve tesir sahası bilinen meşhur Time mecmuası -Köpek, Bebek dâvalarım şiddetle tenkit etmiş, İhtilâlin bunların hesabı görülsün diye mi yapıldığım haklı olarak sormuştur- şöyle diyordu: "Sabık Başbakan Adnan Menderesle 520 diğer sabık Türk liderin toplu muhakemesi, bol tüylü köpekler ve metreslerin delil diye ortaya getirilmesi suretiyle Türkiyenin adalet sistemi hakkında dünyada endişeler doğurduktan sonra, nihayet eski rejimin meşruiyet dışına çıkmış olduğunun ciddi delillerini getirmeye başlamış bulunuyordu". Bu kanaatin devam etmesi için, haftanın ortasında karar verildi.

Salim Başol
Yenilik getiren adam

Karara göre Yüksek Adalet Divanında, 1 numaralı meşhur dosyanın hükme bağlanmasından önce şu bir kaç esaslı meseleden başkası ele alınmayacaktır: Uşak suikastı, Demokrat tamirin tahribi, Yeşilhisar -ve muhtemelen Kayseri-, İstanbul ve Ankara Üniversiteleri hâdiseleri. Bun ar tamamlanma istikametini tutunca 1 numaralı dosya açılacak ve Menderesle yardakçılarının marifetlerinin hesabının görülmesine başlanacaktır. 1 numaralı dosyada en kuvvetli delil, D.P. Meclis Grubunun bir kasada kitli tutulan ve İhtilâlden sonra ele geçmiş bulunan gizli müzakere zabıtlarıdır. Bu zabıtlar on yıl boyunca tutulmuş, fakat yayınlanmamıştır. Orada, her milletvekilinin Menderesle ne dereceye kadar mücadele ettiği inkâr kabul etmez tarzda belli olduğu gibi Menderesin de çetesini idare etme tarzı ve demokrasiyi nasıl anladığı, niyetlerinin neden ibaret bulunduğu açıkca görülmektedir. O kadar ki o tutanaklar açıklandığında, bir aynaya bakar gibi 1 numaralı dosyanın cezaya müstahak olanları da, müsamahaya lâyık bulunanları da derhal belirecektir.

Bu hafta, Yassıadada, iddia makamının genç yardımcılarından biri, Avni Yurdabayrak gizli zabıt ceridelerini dikkatle inceliyor ve buldukları karşısında bazen hırsından kendi kendini yiyordu.

Yarabbi, bu güzel memleket on yıl kimlerin, kimlerin, kimlerin elinde kalmıştı!

Savunmalar

Binanın temeli

Günlerden perşembeydi, öğleden sonra celse açıldığında, sanık mahallinde onbir sandalyanın sahiplerini beklediği görüldü. Radyo dâvası sonuna yaklaşmış, marifetler ortaya çıkmış, - Egesel iddianamesini okumuştu. Şimdi sıra müdafaadaydı. Sanıkları evvelâ avukatları, sonra da kendileri savunacaklardı. Salon gene doluydu ve bir çok düşük yakını göze çarpıyordu. Düşükler kendilerini fazla beklettirmediler. Biraz sonra, bilinen merasimle içeriye girdiler. Kafilenin başında Adnan Menderes, kuyruğunda Altemur Kılıç vardı. Tıpkı, hakiki hayatta olduğu gibi... Suçtaki iştirak paylarına göre tertiplenen bu sırayla sanıklar onbir iskemleye çöktüler. Sonra, avukatlar konuşmaya başladılar. Konuştular, konuştular, konuştular..

Alâka uyandırıcı savunma, düşük efendinin 1 numaralı avukatı Burhan Apaydının savunması oldu. Alâka uyandıran taraf muteber müdafiin sözleri değildi. Ama Radyo dâvası, Divan Önüne gelen rejimle alâkalı dâvaların ilkiydi. Sanıklar, devletin radyosunu bir zümrenin hakimiyetini kurmak için vasıta diye kullanmakla suçlandırılıyorlardı. Radyoyu D.P. ye, yâni Menderesiz, diktatörlük hevesine âlet etmişler ve o gayeyle kullanmışlardı. Milletin ekseriyetine küfreden o Radyo Gazeteleri, saatlerce okunan ve bir türlü bitmeyen V.C. listeleri,

seçim günü oynanan oyunlar, D.P. Grubuna ait tebliğlerin, hattâ davetlerin okunması hep bu maksadın neticeleriydi. Menderes ve çetesi Türkiyede Menderesin hâkimiyetine dayanan bir idareyi milletin hâkimiyetine dayanan idare yerine gerçekleştirmek istemişlerdi ve bu arada Radyoyu da hedeflerine varabilmek için istismar etmişlerdi. Rejimle alâkalı dâvaların hepsinde suç aynı olduğundan, bu ilk dâvada düşük efendinin savunmasının hangi temel üzerine bina edileceğini görmek öteki dâvalarda Menderesle arkadaşlarının tutumların, tavırlarını keşfi kolaylaştıracaktı. Nitekim, Burhan Apaydın savunmasını yaptığında mesele ortaya çıktı.

Efendim, Radyo şöyle kullanılmıştı, böyle kullanılmıştı. Bu konuda söylenecek çok söz vardı. Ancak işin esası, memlekette bir belirli havanın maalesef vücut bulmuş olmasıydı. Siyasi partiler birbirleriyle uzlaşamaz hale düşmüşlerdi. Demokrasi dejenere olmuştu. Muhalefet, D.P. ye değil, İktidara saldırıyordu. İktidar da, yâni D.P. de ister istemez kendisini savunuyordu ve bir can kaygısına kapılmıştı. Bu yüzden, aslında mubah olmayan bir takım tasarrufları mubah görüyordu. Zira çekişme öylesine sert ve insafsızdı ki taraflar birbirlerini bulsalar bir kaşık suda boğacaklardı. İste, böyle bir havanın memlekette mevcudiyetidir ki Menderesle arkadaşlarını ifrat yoluna itmişti. Burhan Apaydın sözlerine delil diye, Türk Silâhlı Kuvvetleri adına yapılmış bulunan bir açıklamayı Yüksek Adalet Divanına hatırlattı. İhtilâl, partileri içine düşmüş oldukları uzlaşmaz durumdan kurtarmak için yapılmamış mıydı? Bu tebliğ bile Menderesle arkadaşlarının nasıl bir vaziyette olduklarını göstermeye yetecek de, artacaktı.. Bu siyasi hava, her şeyin hakiki mesulüydü.

O gün, düşük efendinin avukatı bu sözleri söylediğinde dinleyiciler pek hayret etmediler. Hayret etmediler, zira aynı hafta içinde bir başka dava vesilesiyle Menderesin ağzından bundan da garip bir beyan duymuşlardı. Düşük efendi İnkılâbın samimiyetine, hem de yüzde yüz inanıyordu! Bu, İhtilâlin kendi rejimine karsı değil de Demokrasinin aldığı sekil üzerine ve partilerin birbirlerine girmesi neticesi yapıldığım bildirmekle birdi. Saten -Rahmetli Hüseyin Cahit Yalçının pek talihli bir tabiriyle "sayanı hayret derecede yüzsüz"- Menderes, daha İnkılâbın ilk günlerinde, kendisini görmeye gönderilmiş olan Selim Sarper vasıtasıyla İhtilâlin başına, Cemal Gürsele şükranlarını sunmuş, memleketi kardeş kavgasından kurtardığını söylemişti! Kendisi bir melekti, bütün kabahat çekişen partilerde, politikacılardaydı.. Burhan Apaydın aynı temayı rejimle alâkalı ilk dâva olan Radyo dâvasında resmen kullanınca bütün gözler Salim Başola çevrildi.

Alkış, alkış, alkış—

Duruşmaların başından bert her hâdisede kıratım belli etmiş bulunan Başkanın bu garip ve İhtilâlin de Yassıadadaki duruşmaların da mânâsını değiştirmeye matuf pek âdi manevra karşısında söylenecek sözü hazırdı. Salim Başol hiç tereddütsüz, hemen o an, kendisine has sevimli tavırla önündeki mikrofona doğru hafifçe eğildi ve Divanın görüşünü açıkladı. Evet, İhtilâl sabahı radyolarda öyle denmişti. -Başkan Başol hatırlatmadı: Aynı sabah radyolarda düşüklerden "sayın" diye de bahsedilmişti ve o tebliğin hakiki maksadı son derece açıktı-. Ama daha sonra İsmet İnönü bir basın toplantısında İnkılâbın bu yanlış tefsiri üzerine dikkati çekmişti. İnönü 27 Mayıs harekâtının partileri içine düştükleri uzlaşmaz durumdan kurtarmak için değil, bir zorba idareye kargı yapıldığını hatırlatmıştı. Sonradan M.B.K. de bu görüşe iştirak ettiğini bildirmişti. O bakımdan Burhan Apaydın eskimiş ve redde uğramış bir tefsirden bahsediyordu. Kabul edilen, 27 Mayıs günü Türk milletinin bir zorba idareye karşı ayaklanmış bulunduğuydu.

Salonda bir anda bir alkış koptu. Hâdiseyi heyecanla takip etmiş olan dinleyiciler bu güzel çıkışı ve mukni cevabı a suçlarını patlatırcasına alkışlıyorlardı. Başol, bir el hareketiyle herkesi sükûnete davet etil. Fakat alkış sesleri bir süre daha bastırılamadı. Gerçi "sayanı hayret derecede yüzsüz" Menderes, İnkılâbı, kendi zalim idaresine karşı ayaklanmayı daha çok övebilirdi, "Allah razı olsun" da diyebilir, hâdiselere yüzseksen derece ters istikamet vermeye çalışabilirdi Avukatları da ayni yolda yürüyebilirlerdi. Ama, kimseyi kandırabile cekleri bahis konusu değildi. İhtilâlin niçin yapıldığı, hiç bir şeyden haberi olmasa dahi hiç olmazsa 28 Nisan ile

Duruşmaların Anatomisi

İhtilâl Olduğunu Unutanlar

Yassıadada zaman zaman bir takım düşükler, ya da bazı düşük avukatları heyecanlı çıkışlar yapıyorlar. Çıkış meraklısı düşüklerin şampiyonu, galiba olup bitenlerden ve başına geleceklerden hâla habersiz bulunan "Bay yüzde on". Avukatlara gelince» bazen milletvekilliği meraklısı Burhan Apaydın, bazen örtülü ödenek Farelerinden Talât Asal, bazen de bir nevzuhur zat mikrofon başına fırlıyor ve "piyaz" olduğu üstünden akan bir takım süslü cümleden sonra derdini söylüyor: Maşeri vicdan susturulmalıdır! O duruşma salonunda, dosyaların ilk açıldığı günden itibaren ya kahkaha ya alkış, ya takdir nidaları, ya da istihfaf şeklinde tecelli eden bu maşeri vicdanın reaksiyonları düşükleri de, avukattan da pek rahatsız ediyor. "Bay yüzde on"dan sonra "Gestapo Zeki" adıyla bilinen düşük polis bile bu tepkilere mikrofonda cevap vermeye kalkışacak derecede aklını kaçırdığına göre, dinleyici sıralarından yükselen sesler tam yerini buluyor demektir.

Dosyaların ilk açıldığı günden bu yana, avukatlar bir kalkanı bol ücret ödeyen müvekkillerinin önüne dikmeye kalkıştılar. Aman yarabbi, hukuk kaidelerini, insan haklarını adalet prensiplerini, eşitliği siz' gelip de Apaydınlardan ve Asallardan, hatta Menderes1erden, Zorlulardan, Şahinlerden dinlemelisiniz. D P. iktidarının en zalim günlerinde insanların hapislere atılması devri açılıp ta insanların meydanlarda kurşunlara hedef tutulmak istendiği devrede Diktatöre sâdece methiyeler kaleme alan, o kanlı tasarrufların hepsini haldi, hukuki, kanuni ve insan haklarına uygun bulan zevatın şimdi bülbül kesilmiş olmalarının bir komik, bir de acıklı tarafı yok değildir.

Ancak, bir belirli tutama karşı ayaklanmış, olanların, kuvvet ellerine geçti diye aynı tutuma benimsemelerinin tasvip edilecek tarafı yoktur. Menderes ve çetesi şöyle davranmıştır diye onlara karşı da aynı şekilde davranmak bir takım basit hisleri tatmin adette de meseleye biraz yüksekten ve tarih perspektifi içinde bakmak böyle bir telâkkiye cevaz bulunmadığım göstermeye yetecektir. Ama,, böyle bir telâkki Yassıadada zaten itibar görmemektedir ki.. Düşükler ve avukatları savunma haklarının zedelendiğini haykırırlarken, maşeri vicdanın adalet dağıtılırken susturulmasını talep ederlerken, bir belirli havayı yaymak için canlarını dişlerine takar, Havadisi ve Kudretiyle propaganda yoluna saparlarken bir fiskede yıkılacak temel üzerine bina inşa etmektedirler. Bu temel şudur: Zavallı müvekkilleri sanıktırlar! Bir sanık, suçlu görülünceye kadar masum insanların haklarından istifade etmelidir. Yüksek Divan henüz böyle bir hüküm açıklamadığına, suçluluk damgasını basmadığına göre maşeri vicdanın reaksiyonları bir haksızlık manzarası almaktadır. Bir takım şerefli insanların kutsal şereflerine -bu şeref Menderesin şerefidir, bu şeref Zorlunun şerefidir, bu şeref Ağaoğlunun şerefidir, bu şeref Ethem Yetkinerin ve Zeki Şahinin şerefidir!- karakuşi tecavüzler vuku bulmaktadır, Önlenmesi gereken, budur, insanın, hiç fütursuz bu mantığı yürütenlerden soracağı geliyor: Allah Allah, siz takvimlerinizden 27 Mayıs 1960 tarihini sildiniz mi?

Türkiyede bir İhtilâlin olduğu gözden uzak tutulursa, itirazlar haklıdır. Ne yaparsınız ki gerçekler gözden uzak tutularak düşünce silsileleri kurulmaz. Kim ne derse desin, Yassıadadaki Yüksek Adalet Divanım bizim bir Ağırceza mahkemesine, hatta Anayasanın gösterdiği yoldan kurulmuş bir Yüce Divana benzetmek kabil değildir. Nitekim bu husus Geçici Anayasa, hazırlanırken düşünülmüş ve divana "Yüce Divan" değil, "Yüksek Adalet Divanı" adı verilmiştir.

Yüksek Adalet Divanı, tutumu ve davranışları, tatbik ettiği prensipleri balonundan adalet dağıtan her hangi bir teşekkülden zerrece farksızdır, İngilterede ve Amerikadaı bir hâkim hangi ışıklardan faydalanırsa Başkan Başol o ışıklardan ve sadece o ışıklardan faydalanmaktadır. Hata, Divanın dâvanın hangi safhasında bulunduğuna yanlış teşhis koymadan doğmaktadır. Düşükler ve avukatlar istiyorlarki dosya henüz açılmış sayılsın ve Divan sanıkların evvelâ suçla ma, suçsuz ma olduğuna vicdani kanaat getirsin, sonra hukuk, kanun yoluyla ceza dağıtsın. Böyle bir hakkı, seçimle değil ihtilâlle düşmek suretiyle Menderes ve arabasını o yıldıza bağlamış ideal arkadaşları kaybetmişlerdir. İnsanın aklı durur. Öyle şey mi olurmuş? İhtilâlle düşen adamın göreceği muameleyle seçime gidip millet İradesinin sandık başında tecellisi suretiyle düşmüş adamın akıbeti arasında fark bulunmaz mı? İki darama farksal saymak cemiyetlerin bütün nizamlarının altüst eder. Bu, zalimlere ve zulüm heveslilerine mim tanımak değil de, nadir? Devlet idaresini kim bir piyango sayabilir? O zaman esas seçim yoluna kapamaktan ibaret kalır, sistem zora dayanamayıp yıkıldı mı, yenisi eskisinin metodlarını benimser ve daha "akıllıca" davranmanın çarelerini arar. Zaten böyle bir mantığın, iskambilden şatoların sağlandığı neyse, sağlandığı odur.

Yassıadadaki Yüksek Adalet Divanı hukukun, ceza hukukunun ve usul hukukunun, kanunun, adalet duygulanılın bütün icaplarına oyarak bir takım adamları yargılıyor. Bu adamlar, açıkgöz avukatların iddiasının aksine sanık değil, suçludurlar. Her şeyi anlamak için her şeyi yerme oturtmak lâzımdır. Belki de bizde jüri usulü bulunmadığından bir yadırgama oluyor. Yoksa, hâdise son derece basittir. Jüri usulü bulanan memleketlerde duruşmalar iki safhada cereyan etmez mi? Evvelâ jüri, sanık mahallindeki adamın suçlu mu, suçsuz mu olduğu hususunda hükme varır. Ondan, sonra hakim, o saça tekabül eden cezayı, suçlunun suça İştirak payını gez önünde tutarak en âdil şekilde verir. Bir çok sanık varsa, banlar arasından bâzılarının, suçun İşlenmesi sırasında oynadıkları role göre tahfif edici sebeplerden, dolayı pek sudan para cezalarıyla, hattâ hiç ceza almamak suretiyle yakalarını sıyırmaları pek ala kabil olabilir.

Yassıadada cereyan eden, işte tıpatıp budur. Jürilerin en muhteşemi ve en şaşmazı , Türk milleti düşüklerin 6uçlu bulunduklarını hükme bağlamıştır. İhtilâlin bütün mantığı ve felsefesi zaten borada yatmaktadır. Ondan sonra, burası Küba veya Irak olmadığından, suçlular hâkim önüne çıkarılmışlardır. Hemen o sabah bir duvar dibinde bir manga askerin karşısına çıkarılmamış bulunmaları elbette ki onlan suçluluktan kurtarıp sanık yapacak değildir.

Bu gerçek b u r defa kafalara yerleştirilirse Yassıadada herkes rahat eder vs maşeri vicdanı kösteklemek isteyen avukatlar yuhalanmaktan kurtulurlar.

27 Mayıs arasında cereyan edenleri görmüş, yaşamış kimselerin tamamile malûmuydu ve suları ters akıtmak kabil olmayacaktı.

Menderes bu yolu tutarken, Bakanlarının avukatları aynı ruha uygun, ama hedefi değişik bir savunma tarzı tutturdular. Onlar da, Menderesin suçluluğunu söylüyorlardı, Öyle ya, Radyoyu Menderes bir belirli şekilde kullanmıştı. Onlara neydi? Mâni olmaya kudretleri yetecek değildi ki.. Tıpkı Apaydın gibi Celâl Yardımcının avukatı da -kız kardeşi- İnkılâbı övdü. Aman yarabbi, hani neredeyse, İhtilâl çıktığından dolayı Demokrat büyüklerin bayram etmiş olduklarını ve hayatlarının en mesut günlerini iktidar koltuklarında değil de Yassıadada Tarık Güryayın misafirleri olarak geçirdiklerini ileri süreceklerdi. Yuvalı ve Akerin müşterek savunmalarını yapan avukat Sakıt Güran ise, elhak doğru bir söz sarfetti. Dedi ki:

"— Maznun sandalyasında, Menderesin Radyo Gazetesi yazılarını dikte ettirdiği Burhan Belgenin oturmayıp Sıtkı Yırcalının oturmasına hayret ediyorum.."

Ama, avukatın hayret etmesi için hiç bir sebep yoktu. Zira o bu cümleyi söylerken Yüksek Soruşturma Kurulunda bir küçük dosya Divan Başsavcılığının talebi üzerine hazırlanıyordu. Burhan Belgenin bu dâvada suçlu olduğu ortaya çıkmıştı ve pek yakında ideal arkadaşları arasına konacak onikinci sandalyayı işgal edecekti.

Avukatların savunması bittiğinde Menderesin mikrofona doğru ilerlediği görüldü. Bir de kendi kendini savunacaktı. Ama maalesef vakit gecikmişti. Düşük efendiye, hasretini çektiği mikrofondan faydalanmak için yeni haftanın başına kadar sabretmesi tavsiye edildi.

Sukastlar

Perde kalkınca

Bitirdiğimiz haftanın başlarında bir gün, sabah vakti, dışarda yağmur şırıl şırıl yağarken Yassıadadaki duruşma salonuna silâhlı muhafızların nezareti altında giren kalabalık sanık kafilesinden bir zat dinleyicilerin pek alâkasını çekti. Bahis konusu olan, düşük efendiydi. İdeal arkadaşları üzerlerinde pardesüyle gelip bunları kapıda çıkarmış ve kollarına alıp huzura çıkmışken Menderes ikametine tahsis edilen odadan duruşma salonuna ceketle gelmişti. Ya ne kadar genç olduğunu hayranlarına göstermek istiyordu, ya niyeti üşütüp hastalanmak ve böylece örtülü ödenek gibi kendisini bütün memlekette kepaze eden dâvalara gelmekten kurtulma arzusundaydı, ya da parasını devlete ödettiği bir pardesüyü giymekten utanıyordu. Düşük efendiyi iyi tanıyanlar bu son ihtimali kati şekilde reddettiler. Buna mukabil, Menderesin pardesü ve sveter giymekten hoşlanmadığını söylediler. Ancak, dışarda bu merakım otomobile binmek suretiyle -devlet arabası- tatmin eden Menderesin daha ne kadar müddet salona ceketle gelebileceği merak konusu oldu. O gün, Topkapı Suikastı duruşmasına devam olunacaktı.

Bitirdiğimiz hafta, Topkapı Suikastıyla alâkalı iki duruşma yapıldı ve tanıklar dinlendi. Tanıklar iki kısımdan müteşekkildi. Bunların ilk kısmı haftanın başlarındaki o gün, ikinci kısmı sonlarındaki bir başka gün dinlendi. Her iki kısım tanık da, vak'a günü Topkapıda bulunanlardı. Birinciler, Genel Başkanlarım karşılamak üzere oraya gelmiş bulunan Halkçılardı. Civar semtlerde oturduklarından oraya inmişler, yol boyuna dizilmişlerdi. Bu yüzden, Aygünün adamları tarafından kendi mahallelerinden alınıp getirilen ve İnönüye fenalık etsinler diye ellerine taşlar, sopalar, dövizler verilmiş bulunan Demokrat komşularını teşhiste hiç bir güçlük çekmediler. Başkan, onların işareti üzerine tertipçileri sık sık mikrofon başına çıkardı. Şişman Fikret Gören, muhtar diye bahsedilen İbrahim Dizdaroğlu, acaip tavırlı Ahmet Horoz ve ilk duruşma günü masumiyetine inandırmak için yeminler eden Ziya Sezginel en çok boy gösterenler oldu.

Tanıkların ikinci kafilesini, İnönünün Istanbula gelişini takiple vazifeli gazeteciler teşkil etti. Onlar hâdiseleri daha tarafsız gözle tetkik edebilmişlerdi. Tecrübeleri de bulunduğundan hâdiseleri daha etraflı, daha cazip şekilde anlattılar. Bilhassa Necla Tümay, bir de suikast ihbarı aldığını belirterek alâka çeken bir İfada verdi. Necla Tümaya nakledildiğine göre İnönüye suikast yapılacağı duyulmuş, Berrin Menderes buna mâni olmak için Halkçılara haber vermiş, mesele D.P. Grubunda enine boyuna görüşülmüştü. Divan, bunu Tümaya anlatan zatı da şahit diye celbe karar verdi. Aynı neviden sansasyonel başka bir ihbar bir başka tanık tarafından yapıldı. Onun bildirdiğine gö-

re İnönüyü öldürme işi o kadar tafsilatlı hazırlanmıştı ki Şişlideki Çocuk hastahanesinde yatak bile kurulmuştu. Bunu iki hemşire bilmekteydiler. Divan, o iki hemşireyi de dinlemeye karar verdi.

Tanıkların, her iki gün, üzerinde ittifak ettikleri noktalar oldu. İki D. P. ilçe başkanı, Fatihli Dr. Ömer Faruk Sargutla Beykozlu Selâhaddin Genç, en faal davranan elemanlardı. Onlar taraftarlarına emirler vermişler, polisleri idare etmişler, tertipte Menderesin kolu rolünü oynamışlardı. Meydana çıkan başka bir hakikat, suçlu olmadıklarım ilk gün söyleyen kadın sanıkların en azgın suikastçı sınıfına dahil bulundukları oldu. Bir tanesi, evde çamaşır yıkarken merak saikiyle gittiğini bildirmişti! Halbuki Topkapıda, âdeta ağzından salyalar akarak İnönüye saldırmıştı. Ama duruşmaların alaka çekici siması vasfını, gene de Zeki Şahin hiç kimseye bırakmadı.

Numaracı numarasızlar

İstanbulun "Gestapo Zeki'si, ilk feryadı haftanın sonlarındaki o gün bastı. Hâdise mahallinde bir takım polislerin resimleri çekilmişti. Bu polislerin yakalarında numaralan yoktu. Daha önce bu konu bahis mevzuu olmuş. İstanbulun şişman ve saunaya meraklı sevimsiz valisi Ethem Yetkiner, küstah bir tavırla bunu memurların ihmaline bağlamıştı. Resimler kendisine gösterildiğinde, galiba yalan söyleye söyleye ve çalım satacağım diye kurula kurula canına tak etmiş olan Zeki Şahin her şeyi itiraf etti, Evet, bu polisler Hazır Kuvvete mensuptular ve bir hâdise çıktığında teşhis edilip şikâyet olunmasınlar diye numaraları söktürülmüştü. Böyle başlayan itiraflar, "Gestapo Zeki"nin eski efendilerini ithamına kadar kolaylıkla vardı. Bu, D.P. liler yok muydu, kendisine musallat olmuşlardı. Bir başka celsede Peyami Sefanın "DP. aleyhinde en sert yazılan ben yazdım" deyince dinleyiciler nasıl güldülerse, "Gestapo Zeki"nin de DP. lilerden şikâyeti aynı şekilde kahkahalara yol açtı. Fakat Şahin buna pek kızdı ve bir açıklamada bulundu. Kendisi deliydi. Akıl hastahanesinde yatmıştı. Gülüşmeler tepesini attırıyordu. Onun için dinleyicilerin gülmelerine son vermek lâzımdı. Bu sözler, salondaki neşeyi büsbütün arttırdı. "Gestapo Zeki" mikrofon basında kızarıyor, bozarıyor, acaip hareketler yap "ordu.

Bir dinleyici dayanamadı ve yanındakinin kulağına eğilerek:

"— Herif hakikaten deli, dedi. Deli olmasaydı, şu adamlara uşaklık eder miydi?"

Bu sırada sanık sandalyaları üzerinde Bayar gözlerini dikmiş, boş

Radyolarda Yassıada

Türkiye radyolarında, bugün en fazla dinlenen program "Yassıada saati"dir. "En fazla dinlenen" lâfım kıymetlendirmek için rağbet bakımından ondan sonra gelen saatle aradaki mesafenin öyle bir bu run, bir baş, bir boy olmadığım belirtmek lâzımdır. "Yassıada Saati" İkinci Dünya Harbinin o en karışık yıllarında Radyo Gazetesinin gördüğü alâkayı da geçmiş ve muhakkak ki kırılması pek güç bir rekor tesis etmiştir. Şimdi, istisnasız her evde, saat 20 olda ma ibre Türkiye radyo istasyonlarından biri üzerine getiriliyor ve Gazi Osman Paşa marşının nağmeleri odayı dolduruyor. O dakikada milyonlarca insanın aynı şeyi yapmakta olduklarında zerrece şüphe yoktur. O kader ki randevular "Yassıada Saati'ne göre ayarlanmakta, "Yassıada Saati" verilirken radyosuz bir yerde bulunulmamasına dikkat gösterilmektedir.

Alâkanın, başlıca iki sebebi vardır. Hâdise, "enteresan"dır. Yassıada duruşmaları, belki gazete satışları bakımından değil, yani gazete sayfalarında aksediş, aksettiriliş şeklinin dışında bâlâ Türk umumi efkârının bellibaşlı meselesidir, O gün ne söylenmiş, ne yapılmış olduğa bir merale konusudur. İkincisi, bu iş iyi yapılmaktadır. Saat. dikkatle ve itinayla hazırlanmakta, pasajlar iyi seçilmekte, sürat ve cazibe gibi, bir havadisin hususiyetini teşkil eden unsurlara değer verilmektedir. Radyoculuk bakımından, "Yassıada Saati" başarılı bir saat olmasaydı, hiç şüphe yok. konunun bütün fevkalâdeliğine rağmen alâka nisbeti böylesine büyük olmazdı.

Ancak, alakalılar "Yassıada Saati"nin bir kriz geçirmekte olduğunu bilnmelidirler. Radyo programları, gazete tirajları gibidir. Bir gazete okuyucuyu tatmin etmemeye başladı mı, alâkasızlık işin başında pak güç anlaşılır şekilde belirir. Fakat o ikaz farkedilmez de kasarlar devam ettirilirse, sukut bir çığın cesamet ve süratini en kısa zamanda alıverir. "Yassıada Saati'nin bir "röportaj şeklinde haber verme" saati olduğu akıldan biç çıkarılmamalıdır. Bu bakımdan, tefrika usulü tutmamıştır.

Ama asıl, galiba bazı düşük avukatlarının kopardıkları gürültünün tesiriyle program kuru hale sokulmuştur. Mesela, duruşma salonunda kopan alkışları veya yükselen kahkahaları, sanıkların hiddetini hoparlörde duymak imkânı kaldırılmıştır. Bu kısımlar kesilmektedir. Niçin? Bunlar, maşeri vicdanın tezahürleridir. Düşük avukatlarının oyunlarına gelmemek, "Yassıada Saati"ni cazip halden çıkarmamak lâzımdır. Düşük avukatlarının gayesi alkışı veya kahkahayı yok etmek değil, bütün yurtta müvekkillerini nasıl damgaladığım bildikleri Yassıada Saatinin la kendisini kaldırtmak, hiç olmazsa onu alâka uyandırır halden çıkartmaktır. Gayelerinden birincisine uzaktırlar ama, ikincisi bakımından bir tesir yaptıklarını görmemek İmkânsızdır. Radyo, Kudret raya Havadis gazetesi değildir. Apaydın biraderler veya 1960 yılında bir vedia olarak D.P. ye hediye edilen Talât Asal memnun olmayabilirler. Düşüklerin adı düşüktür ve spikerlerin bunu telâffuzdan kaçınmaları için hiç bir sebep yoktur.

Programı cazip halde tutmak! İşte, "Yassıada Saati"ni hazırlayanlar için esas vazife.. Bunun da yola tat ve biberi unutmamak, kesintileri, bağlantıları iyi ayarlamak, ifadeleri zaman zaman hülâsa etmek, sâdece alaka uyandıran tarafları muhafaza etmek, "amma azattılar" dedirtmemek, o bir saat içinde duruşmaları duruşma salonunun kavası içinde vermekten ibarettir.

boş Başkana bakıyor, Menderes dişleriyle dudaklarını koparıyor, Yetkiner bir ebleh ifadesini yüzünde muhafaza ediyordu.

Hafta bittiğinde, Topkapı dâvasının alâka çekici hal almakta olduğu kanaati umumiydi. Son celsede Başkan, yeni bazı tanıkların salı günü dinlenmesine karar verdi. Bunların arasında Metin Toker de vardı. Fakat Metin Toker dahil, hiç kimse AKİS başyazarından hangi hususun sorulacağını kestiremedi.

Zira Metin Toker, o tarihte Ankara Hiltonda ikamete memur edilmiş bulunuyordu.

Âşıkane konuşmalar

Bitirdiğimiz haftanın sonlarında bir gün, Yassıada yolcuları gene kalabalık ve neşeliydi. Bütün duruşmaların en eğlencelisi olan ve düşük efendinin ipliğini pazara çıkaran örtülü ödenek hikâyeleri ele alınacak ve muhtemelen yeni marifetler ortaya dökülecekti. Hakikaten, yolcular yanılmadıklarını anladılar.

Celse açılıp ta, Korurun meşhur "Sarı Zarfı"nın esrarı çözüldüğünde, yâni bunun üzerinde öyle sadre şifa verecek malûmatın bulunmadığı görüldüğünde sıra yeni bir vesikaya geldi. Vesika, Menderesin Kalenderdeki bir evinin telefon parasının örtülü ödenekten ödendiğini gösteriyordu. **Gün** geçtikçe açılan ve daha talihli müdahalelerde bulunmaya başlayan Başsavcı Egesel Salim Başoldan düşük efendinin mikrofon başına çağınlmasuu ve bu hesabın sorulmasını istedi. Hafızası nisyanla malûl bulunan Menderes, Kalenderde bir evinin bulunmadığım söyledi. Fakat Egesel kendisini kolayca bırakmak niyetinde değildi. Israr edince düşük efendi evvelâ eliyle Sulka marka kravatım düzeltti, sonra kendisine has tavırla kırıtarak hatırladığını bildirdi.

"— Evet.. Kalenderdeki evimi inşa halindeyken bir ahbabıma hediye ettim.."

Ahbabın kim olduğu, dinleyicilerin ekseriyeti tarafından tahmin ediliyordu. Fakat Egesel bu hediyenin kime yapıldığını, yâni örtülü ödenekten kimin telefon görüşmelerinin ödendiğini sordu. Menderes, mahcup görünmeye çalışarak "Ayhan Aydana, efendim" dedi ye süratle yerine oturdu. Demek, şöhretli sopranonun dostuyla yaptığı ve âşıkane olduğunda zerrece şüphe bulunmayan telefon muhaverelerinin bedeli de Türk milleti tarafından ödenmişti. Ama bu, bir başka hakikati daha ortaya çıkardı. Divan karşısında "Aşık Kadın" rolünü başarıyla .oynamış bulunan Ayhan Aydanın, Mendereste en ziyader neyi cazip bulduğu anlaşılıyordu. Kalenderde bir ev, elbette ki bu kadın kılıklı erkeği bâzı geceler koyuna almaya değecek bir kıymet taşıyordu. Öteki "Âşık Kadın" Suzan Sözen düşük efendiden yüzbin liranın üstünde nakit ücret almıştı. Dinleyiciler iki yerli La Dam o Kamelyadan hangisinin daha kârlı çıktığım, zihinlerinde yaptıkları bir hesapla kolayca buldular.

Menderes aynı gün, artık işin savunulur halden çıktığım görünce cımbızdan metresinin telefon, ücretine, her şeyinin örtülü ödenekten ödenmiş bulunduğunu kabul etti ve boynunu bükerek:

"— Bunları ödemeye hazırım" dedi.

örtülü ödeneği bir banka hesabı sanan, üstelik oradan yediği milyonlarca lirayı ancak yakalandığı zaman ödemeyi kabul eden bir Başbakan Türkiye Cumhuriyeti tarihinde, şüphesiz ilk defa görülüyordu.

Gemi âlemleri

Haf tanın ikinci "Görülmemiş Rezalet" dâvası haftanın tam son günü görülecekti, İparın -daha doğrusu Zorlunun- gemileri hikâyesinde yeni bir perde açılmış, bir hafta önce bu gemilerden birinin Kadem Sarı adlı tayfası Divana ihbar mektubu yazarak bâzı ifşaatta bulunmuştu. Bir evvelki celsede okunan mektupta, aşağı yukarı şöyle denilmekteydi!

"Gemi Galata rıhtımına bağlı olduğu bir sırada İparın uşağı olan Mehmet, bana bir valiz getirdi, bunu muhafaza etmemi söyledi. İçinde ne olduğunu ve gümrükten nasıl geçirdiklerini sordum. Bana 'Sen karışma. Bunu gümrükten geçirmek için üç bin lira verdik. İçinde döviz, altın var' dedi. Bir tehlike sezdiğim için valizi üçüncü kaptana teslim ettim. O da ambarda bulunan un çuvallarının altına sakladı. New York'a 25 gün sonra vardık. Amerikaya uçakla gelmiş olan Ali İpar, Necip tpar gemisinde o gece büyük bir parti tertip etti. Tanınmış baletler de vardı. Ancak o gece Amerikan polisi geminin civarında olduğu için valizi dışarıya kaçıramadılar. Ertesi gün yine parti verildi. Bu sefer, gece saat S de rıhtıma yanaşan bir taksiye Ali İpar valizi yerleştirdi. Bir kadınla beraber karanlıklara karıştı"

Mektup okundukça, Ali İparın rengi değişiyor, iskemlede durmadan hareket ediyordu. Mektupta İparın Amerikada Menderes, Zorlu ve Polatkan ile görüştüğünden de bahsediliyordu, Halbuki İpar, böyle bir görüşme olmadığında ısrar etmişti. İhbar mektubunun İparı o kadar sarsması boşuna değildi. Mektupta geminin dönüşünde bir kamara içine Menderes, Zorlu, Polatkana ait malzemenin doldurulduğu ve hattâ bunların İstanbulda Gümrük ödenmeden geçirildiği anlatılıyordu.

İpar, Necip İpar gemisine hakikaten İstanbuldan bir Amerikalıya ait bir sandığın yüklendiğini, bunun içinde altın veya döviz olmayıp adamın Ortaşarktaki meşhur krallar ve devlet adamlarıyla çektirdiği "Kıymetli resimler" ve "Değerli kitaplar" bulunduğunu söyledi.

Ancak o derece telâş içindeydi ki, değil dinleyiciler, olayın diğer sanıkları olan Fatin Rüştü Zorlu, Sebati Ataman, Hayrettin Erkmen, Hasan Polatkan, Adnan Menderes ve Medeni Berki bile bu sözlerine pek inandıramadı. Menderesin gülerek omuzunu kaldırması bunun bariz bir misaliydi. İpar ayrıca, kamaradaki malzemelerin kendisine ait olduğunu, Menderes ve diğerlerine ait biç bir şeyin mevcut bulunmadığını söyledi. Fakat zihinlerde şu iki istifham belirdi: Ya hakikaten kamarada Menderes, Zorlu ve Polatkana ait. malzeme vardı, bunlar gümrük ödenmeden geçirilmişti. Ya da İpar, Amerikadan aldığı eşyaları gümrük ödemeden geçirebilmek maksadiyle bunların Menderes ve arkadaşlarına ait olduğunu söylemişti, üstad yaman iş adamıydı!

İparın avukatları, daha önceden, Divana böyle bir müracaatın vukuunu öğrenmişler ve mukabil savunma hazırlamışlardı. Nitekim mahkemeye Amerikan Başkonsolosluğundan aldıkları bir mektubu ibraz ettiler. Bunda, Amerikaya her türlü dövizin sokulmasının yasak olmadığı bildiriliyordu. Yâni avukatlar akılları ava, efendim sokulması yasak olmayan bir metaın dışarıya çıkarılması için polisden niçin çekinsinler demek istiyorlardı. Kim bilir, belki de yasak bir mal, meselâ uyuşturucu madde sandığın içindeydi. Her şey Kadem Sarı dinlendiğinde ortaya çıkacaktı.

Ancak bitirdiğimiz haftanın sonunda celse açıldığında Kadem Sarının sırra kadem bastığı görüldü ve celse ancak beş dakika sürdüğünden itiraf zorunda kaldığı bir takım marifetleri ihbar eden tayfa gelmemişti. Yurt dışındaydı.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Habeşistan

Babalar ve oğullar

Geride bıraktığımız haftanın ortalarında. Brezilyanın yeni başkenti Brazilyanın Yeryüzünün en modern alanlarından biri sayılan hava alanına dört motorlu bir uçak indi. Uçak, üzerinde Habeşistan krallık armasını, içinde de Habeşiştanın kırk yıllık kralı Haile Selâsiyeyi taşıyordu. "Kralların Kralı" Brezilyaya bir hafta kadar sürecek bir ziyaret yapmak için gelmiş, hava alanında bizzat Kubiçek tarafından karşılanmıştı.

Haile Selâsiyenin Brazilya hava alanına ayak basmasından bir gün sonra, aynı alandan bir uçak kalktı. Alandan günde yirmiyi aşkın uçak kalktığı için bu, ilk bakışta, pek önemli bir olay gibi görünmeyebilirdi. Ancak havalanan uçak üzerinde Habeşistan krallık armasını, içinde de Habeşiştanın kırk yıllık kralı Haile Selâsiyeyi taşıyordu. "Çöllerin aslanının Brazilyada en az bir hafta kalacağını sanan hava alam görevlileri bu vakitsiz gidişi neye yoracaklarını bilemediler. Ancak çok geçmeden bütün dünya radyoları Habeşiştanda bir hükümet darbesi yapıldığını, Veliahd Asfa - Vossen'in Kraliyet Muhafız Alayı ile birleşerek idareyi ele aldığını bildiriyorlardı. Hava alanı görevlileri o zaman Haile. Selâsiyenin vakitsiz dönüsünün sebebim anlar gibi oldular! Yol üzerindeki bir durakta "Bun lar ne yaptığını bilmez çocuklardır" diyen Kralların Kralı, Habeşiştana, bu çocuklara hadlerini bildirmek için dönüyordu.

Habeşiştanda bir hükümet darbesi haberi yayılınca bütün dünyayı bir hayret dalgası kaplamıştı. Çünkü Haile Selâsiye yeryüzünün en sevilen krallarından biriydi ve Habeşlerin büyük çoğunluğu krallarına bağlı bulunuyordu. Ancak son on yıl içinde îktisaden geri kalmış ülkelerin aydınlarını saran fikirler -dış dünya ile teması ne kadar tez olursa olsun- Habeşiştana kadar girmiş, çoğunu genç subayların teşkil ettiği Habeş aydınları arasında sosyal ve ekonomik reformlar yapılması için sesler yükselmeye başlamıştı. Anlaşılan, Temsilciler Meclisinin eski başkam ile Saray Muhafız Alayı Kumandanı tarafından da desteklenen bu genç aydınlar, Krallar Kralının Habeşistandan uzaklaşmasını fırsat bilerek, idareyi ele almak ve kendi fikirlerine yakın bir İnsan olan Veliaht Asfa - Vossen'i İş başına getirmek istemişlerdi. Londra siyasî çevrelerinde dolaşan sözlere inanmak gerekirse bu işin arkasında Nasırın parmağını da aramak yanlış olmayacaktı.

Haile Selâsiye
Çöl aslanı!

Gerçekten bütün Arap dünyasını tarafsızlık bayrağı altında ve kendi etrafında toplamak isteyen Nasırın gençliğinden beri hep Batı taraftarı kalmış olan Haile Selâsiyeden fazla hoşlanmadığı herkesin bildiği gerçeklerden biriydi. Fakat şu satırların yazıldığı sırada gelen haberler Orta Doğu devletlerini sarsan yeni cereyanların Habeşiştanda daha Krallar Kralını yerinden oynatacak kadar kuvvetlenmediğini gösteriyordu. Haile Selâsiye Habeşiştana döner dönmez duruma hâkim olmaya başlamış ve âsileri kaçmaya mecbur etmişti. Veliahdın durumuna gelince, bu konuda hiçbir kesin bilgi alınamamıştı.

Cezayir

Genişleyen uçurum

Cezayirli genç yerli, şehrin Fransız bölümüne yaklaştığı zaman barikatler arkasından çıkan birkaç Fransız kendisinden hüviyet cüzdanını sordular. Genç yerli, birkaç saniyelik bir duraklama geçirince Fransızların ellerinde derhal tabancalar belirdi, ama bu tabancaların belirmesiyle yerlinin Fransızların üzerine saldırması bir oldu. Bir müslümanın Fransızlarla kavga ettiğini gören diğer yerliler ise karışmak isteyince kavga büyüdü, Fransızların elindeki silâhlar patlamağa başladı. İşte geçen hafta boyunca Cezayirde oluklar dolusu kan akmasına yol açan olayların birincisi böylece patlak veriyordu.

Geçen haftanın son günü Cezayirde gün ışımağa başladığı zaman herşey, Cezayir meselesinde yeni bir devrenin açılmak üzere olduğunu gösteriyordu. Gerçekten o gece uykusuna kıyıp Cezayir şehrinde şöyle bor dolaşmayı göze alabilen herkes, şehrin hem Fransızların oturduğu bölgelerinde, hem de yerli mahallelerinde kaynaşmalar olduğunu, ne için olduğu bilinmeyen bâzı hazırlıklar yapıldığını görebilirdi. İşte bu kavga, hazırlıkların ne niçin yapıldığını ortaya çıkarıvermişti. Yerliler Cezayirin bağımsızlığı için gösteri yapmağa hazırlanırken, Fransızlar da yerlilere hadlerini bildirmeyi kafalarına koymuşlar, karşı tedbirler almağa başlamışlardı.

Ancak Fransızların unuttukları nokta şu olmuştu: Sömürgecilik İkinci Cihan Savaşının sona ermesiyle birlikte tarihe karışmış, sömürge boyunduruğu altındaki milletler benliklerini duymağa, bağımsızlıklarım kazanmağa başlamışlardı. Bu gerçeği, geçen hafta Cezayirde yeni plânı için taraftar toplamağa çıkan De Gaulle bile kabul ediyordu. De Gaulle, karışıklıkların çıkmasından bir gün önce ziyaret ettiği bir Cezayir kasabasında kendisine "Cezayir Fransızdır!" diye bağıran Fransızlara, böyle modası geçmiş sloganlar kullanmamalarını, bugünkü dünyanın kendi gençlik günlerindeki dünyadan çok farklı olduğunu söylemişti. Bütün dünyayı kaplayan yeni gelişmeler karşısında Cezayir müslümanlarının da millî benliklerini duymamalarına imkân yoktu. Cezayirdeki Fransızlar bu gerçeği ne kadar çabuk anlar, inattan ne kadar çabuk vazgeçerlerse Cezayirdeki Fransız menfaatleri o kadar iyi korunurdu.

Halbuki geçen hafta Cezayirde olup bitenler Cezayir Fransızlarının bunu anlamağa hiç mi hiç niyetli olma dıklarını bir kere daha ortaya koyuyordu. Fransızlar Cezayir yerlilerinin yaptıkları gösterileri anlayışla karşılamadıkları gibi, onların haklı is-

teklerini silâh gücüyle bastıracaklarını sanmışlardı, İlk günkü çarpışmaların, resmi blânçosu 60 ölüydü. Cezayirden yollanan haberlere hemen sansür konulduğu için bu sayının gerçeğe ne kadar uyduğu bilinemiyordu. İkinci gün blânço daha da kabarmıştı. Terliler gösterilerine devam edip, ortaya hür Cezayirin "yeşil-beyaz-kırmızı" bayrağını çıkarınca Fransız silahları daha da büyük bir gürültüyle konuşmağa başlamıştı. Cezayir yerlilerinin silâha karşı cevapları "Yaşasın Ferhat Abbasî", "Yaşasın hür Cezayir!" bağırmaları olmuştu. Bu arada bir Fransız mahallesi yıkılmış, fakat Cezayir müslümanları 90 ölü vermişlerdi.

Paraşütçü denilen

Fransız resmî makamlarının yaptıkları açıklamalara bakılırsa, karışıklıklar sırasında ölen müslümanlar Fransız ordusunun kurşunlarına değil, Cezayirdeki sivil Fransızların kurşunlarına kurban gitmişlerdi. Sansürden sunin haberlere göre, bu açıklamalarda gerçek payı olmakla beraber, madalyonun ikinci bir yüzü daha vardı. Evet, içlerinde müslümanların da bulunduğu asayiş kuvvetleri gösteriler karşısında silâh kullanmaktan son derece kaçınmışlardı. Fakat düzenin ladesi için müslüman mahallelerini kuşatmakla görevlendirilen paraşütçü birlikler Cezayir savaşı sırasında adam öldürmek bakımından kazandıkları şöhrete uygun olarak burada da silâhlarını işletmekten çekinmemişlerdi. Resmî makamların bu söylentileri yalanlamak için sarfettikleri bütün gayretler boşa gidiyordu, çünkü paraşütçülerden birkaçı, olayları takip eden yabancı gazetecilere, fırsattan faydalanarak iyi bir temizlik yaptıklarım iftiharla açıklamışlardı.

Şimdi ne olacak?

Bütün bu olup bitenlerden sonra Cezayirde durum, geride bıraktığımız haftanın sonlarında yavaş yavaş sükûnet bulmağa başlamıştı. Fakat şimdi de Paristen alınan haberler bu olaylardan sonra Fransız idarecilerinin huzurunun kaçtığım gösteriyordu. Gerçekten De Gaulle, karışıklıklar başlar başlamaz Cezayir seyahatini yarıda keserek hemen Parise dönmüş ve Cezayire bir çeşit muhtariyet vermeğe matuf yeni plânını biran önce tatbik alanına koymak için çalışmağa koyulmuştu. Ancak son olaylar üzerine bu plânın başarı şansının biraz daha azaldığına şüphe yoktu. AKİS'in defalarca da söylediği gibi, Cezayir milliyetçilerini dikkat nazarına almıyan bir plân önünde sonunda başarısızlığa uğramağa mahkûmdu. Fakat Fransız idarecileri Milli Kurtuluş Cephesinin Cezayir halkım temsil etmekten uzak olduğunu söyleyerek, Geçici Cezayir Hükümetiyle ateşin kesilmesinden banka bir konu üzerinde müzakereye girmekten kalınıyorlardı. Son olaylar, durumun hiç de böyle olmadığını bir kere daha göstermişti. Cezayir yerlileri kurşun yağmuru altında kaltakları sırada bile hür Cezayir bayrağım taşımaktan, "yaşasın Ferhat Abbasi" diye bağırmaktan çekinmemişlerdi. De Gaulle artık bu gerçeği göz Önünde tutmak cesaretim kendinde bulmalıydı.

Ancak, işin doğrusunu söylemek gerekirse, bu kolay kolay gösterilecek cinsten bir cesaret değildi. Çünkü Millî Kurtuluş Cephesi sözünü ne zaman edecek olsa De Gaulle, karşısında Fransız ordusunu buluyordu. De Gaulle'ü iktidara, Cezayir meselesini çözmesi için ordu getirmişti. Ordu Hindiçinide olduğu gibi Cezayirde de boşu boşuna çarpışmış olmak istemiyor ve askeri bir başarı kazanılmadan hertürlü hal çâresine karşı görünüyordu. Onun için de De Gaulle her seferinde Milli Kurtuluş Birliğinin zaferi gibi görünebilecek kesin adımlar atarak orduyu ürkütmekten kaçmıyordu.

Batılıların durumu

Durum böyle olunca De Gaulle bir açmaz karşısında kalıyordu: Fransız ordusunun istediği gibi davranırsa Millî Kurtuluş Birliğiyle karşı karşıya oturamıyacak, Millî Kurtuluş Birliğiyle karşı karşıya oturmadıkça da Cezayir meselesine bir hal çâresi bulamıyacaktı.

Bu durumun Fransanm Batılı dostlarım çok zor bir mesele karşısında bıraktığına şüphe yoktu. Bu devletlerin idarecileri artık kavgada hangi tarafı tutacaklarım şaşırmağa başlamışlardı. Son olaylardan sonra Batı halk efkârının Cezayir milliyetçilerinden yana çıkmağa başladığı görülüyordu. Buna rağmen Batık hükümet çevreleri hâlâ ihtiyalı olmakta devam ediyorlardı.

Batılı idarecilerin böyle düşünmekte tamamen haksız oldukları söylenemezdi. Ancak haksız oldukları nokta şuydu: De Gaulle, Fransayı çıkmazdan kurtaracak tek adam olmakla beraber bu tek adam, ordunun tepkisinden korktuğu için, hâlâ doğru yolu tutmaktan kaçmıyordu. Bu durum karşısında Batılı idarecilerin artık iki yoldan birim seçmeleri gerekiyordu. Bunlardan birincisi, Cezayir meselesinin De Gaulle'ün iddia ettiği gibi Fransanın bir iç meselesi değil, bir milletlerarası mesele olduğunu kabul ederek, Cezayirde Asya-Afrika devletlerinin de istediği gibi Birleşmiş Milletlerin nezareti altında bir referandum yapılmasını sağlamaktı. Bu yol kala uygun görülmüyorsa o zaman geriye ikinci yol kalıyordu ki o da De Gaulle'ü Milli Kurtuluş Cephesiyle temasa geçmeğe, Cezayirin geleceği üzerinde onunla anlaşmaya zorlamak yoluydu. Bu sonuncu yolun De Gaulle'ü Bati cephesinden ayıracağı söylenebilirdi, ama bu kadar bir risk *göze* alınmazsa, De Gaulle'ün yem plânına bağladığı ümitler ne olursa olsun, Cezayirin ikinci bir Kore halim alması bir gün meselesi olacaktı.

A. B. D.

Kennedy'nin Bakanları

Geçen hafta, A.B.D. nin 20 Ocakta işe başlıyacak yeni Başkanı Kennedy birbiri peşinden iki gün üstüste gazetecilere önemli haberler verdi. İlk haberi verdiği gün Palm Beach'teki yazlık evinin önündeydi ve gazeteciler sıcaktan bunalıyorlardı. İkinci haberi verirken Kennedy, bu sefer Washington'daki evinin önüne çıkmıştı. Orada bulunan gazetecilerin şikâyeti de sıcaktan değil, etrafı tutan bir karış kardan ve dondurucu soğuktandı.

Doğrusunu söylemek gerekirse, ister Palm Beach'te sıcaktan terleyenler olsun, ister Washington'da soğuktan titreyenler olsun, bu terleme ve üşümeye rağmen, aldıkları haberlerden çok memnun görünüyorlardı. Bir kere Palm Beach'te bundan sonra Amerikan dış politikasını yürütecek yeni Bakan belli olmuştu ki, bir gazeteci için o gün bundan daha güzel bir haber düşünülemezdi. Ancak gazetecilerin bütün sıkıntıları, içlerinden pek çoğunun yeni Bakanın ismini ilk defa duymuş olmalarından geliyordu. Doğrusu ya, Dean Rusk'ı -bu, yeni Bakanın adıydı- tanımak için Truman idaresi sırasında- Washington'da bulunmuş olmak gerekiyordu. O zamanlar beş yıl kadar Dışişleri Bakanlığında yüksek dereceli bir memur olarak çalışan Dean Rusk, şu sırada Rockefeller Foundation'ın başkanlığını yapıyordu.

Rusk, umumiyetle liberal bir dış politika anlayışına sahip olarak tanınmakla beraber, bir dış politika kurmaktan çok, yürütmek için yaratılmış bir tipti. Böyle bir tipi Dışişleri Bakanlığına getirmekle Kennedy'mn dış işleri kendi yürütmek istediği ortaya çıkıyordu. Ancak Dean Rusk'ın yardımcılığı için seçilen iki kişi Kennedy'nin yeni dış politika için ileri fikirli iki kişinin yardımlarından geniş ölçüde faydalanacağım da gösteriyordu. Bunların birincisi A.B.D. nin Birleşmiş Milletler Temsilciliğine getirilen Stevenson, ikincisi de Dışişleri Bakan Yardımcılığına getirilen Chester Bowles'du.

Kennedy'nin kabinesindeki diğer isimlere gelince, bunlardan şimdilik ancak üç tanesi daha belli olmuştu: İçişleri Bakanlığı Arizonalı temsilci Stewart L. Udall'a; Sağlık, Milli Eğitim ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Connecticut Valisi Ribicoff a; Ticaret Bakanlığı da Kuzey Karolina Valisi Luther H. Hodges'a verilmişti. Boş bulunan beş bakanlık için, şimdi washington'da birçok politikacınla gönlünde aslanlar yatıyordu.

KİTAPLAR

Gide Gide

(Fikret Otyamın gezi notları, Dost Yayınları 22, Gezi Bölümü 4, Doğuş Matbaası Ankara, 1960, 150 Sayfa 250 kuruş)

"Gide Gide 1958 yılı Türkiyesinin Doğu bölgesine ait namuslu bir belgedir." Bu hükmü, bizzat kitabın, Gide Gide adlı kitabın yazan Fikret Otyam, kendisi veriyor. Hükmüne dayanak olarak aldığı delil de şu: "Ta o zamanki uyarmalarımın 27 Mayıstan sonra ele alınmış olması bunu doğrular." Fikret Otyam kitabının başına yazdığı "Açık Konusu** adlı önsözde bu iki cümleyi ard arda koymuş. Zaten, önsözüne koyduğu addan da belli. Otyam, açık konuşan, kim de öyle şundan bundan çekindiği için, şu böyle der, bu böyle der diye düşünmediği için çok kere zehir gibi acı, kazık gibi doğru konuşan ve en önemlisi doğru yazan bir yazardır. Açık Konusuda kitabının hikâyesini şöyle anlatıyor:

"1953 yılında Güzel Sanatlar Akademisini bitirdiğim «man, beri yanda çalıştığım Dünya Gazetesinin patronları, sayın Atay ve Bedii Faik ödül olarak iyi bir dinlenmemi «alık verdiler, "bir vapurla Hopaya kadar git gel' dediler. Oysa Doğuyu çok merak ediyordum. Para onlardan dilediğim yere gitmek bendendi. Bir bir berabere kaldık, Doğuya gittim. Bir tomar fotoğraf, bir defter dolusu notla döndüm. Gazetem bunları en iyi şekilde yayınladı. Basın ve Hükümet titizlikle durdu yazılar üzerinde. Kimi, yerle bir etti batırdı, kimi övdü. Kimi de hiç inanmadı, ne bileyim belki de İnanmak istemedi!"

Gide Gidenin nasıl ortaya çıktığım anlatan Fikret Otyam, gezi notlarının kitap haline gelmesinin hikâyesini de söyle anlatıyor: "Gide Gide 1954'de kitap haline getirileceği zaman yeni Basın Kanununun çelmesine takıldı! Yeni Kanuna göre baştan aşağı suç dolu oluyordu! Kısmet Baba Salimeymiş..."

Fikret Otyam gazetecidir, gazeteciden Öteye ressamdır, fotoğrafçıdır, galiba biraz da senaryoculuğu, şairliği ve müzisyenliği vardır. Ama Fikret Otyam bunların hepsinden önce, günümüzün en iyi gezi yazarlarından biridir. Sade, duru bir dili var» dır. Edebiyat meraklısı yazarların meraklı oldukları teşbihleri, istiareleri beylik manzara tasvirlerini Otyamın kaleminde bulamazsınız. O gördü günü, duyduğunu, içinden geldiği gibi yazar. Gide Gide, tıpkı daha önce yayınlanmış "Ha bu diyar" gibi sade ve yüzdeyüz bu memleketin malı, her türlü arka düşünceden ve özentiden uzak bir kitap.

Otyamın eline bir fırsat geçmiş. Bara yolundan, kah otobüsle, kâh kamyonla, kah yaylıyla, kah trenle Orta Anadolu üzerinden, biraz da Güney Doğu Anadoluya kayarak Doğu Anadoluya gitmiş, dönmüş. Gidiş dönüşünde de halkın içine karışmış. Trenlerin birinci mevki kompartımanlarında, restoranlarında, otobüslerin en itibarlı koltuğu "şoför mahalli"nde değil, Anadolu kalkarın yüzde doksandokuzunua gidip geldiği yerlerde, sıralarda gidip gelmiş. Onlarla konuşmuş, dertleşmiş. Kaldığı şehirlerde lüks otellere değil, herkesin-hani şu Anadolu halkının yüzde doksandokuzunun-yatıp kalktığı han odalarında yatıp kalkmış, İstanbulun Ankaranın pek çok çıtkırıldım gazetecisinin, cebinde sarı basın kartı olduğu için en lüks yerlerde gidip gelen insanların yapamıyacağı şeyleri yapmış. Bütün bunları yaparken de gördüklerini, duyduklarını derleyip toparlamış. Bir Evliya Çelebi gibi, gittiği yatla herşeyiyle ilgilenmiş. Belediye Başkanı mı beceriksiz, lokantalar mı pis, su mu kokulu, takta sıralı üçüncü mevki kompartımanlar ayak kokusu ile mi dolu, işte Fikret Otyam bunları görüp yazmış adam. Herkes Avrupalara, Amerikalara gider, bu yüzlerce yıl önce keşfedilmiş ülkeleri nasıl yemden keşfederse, Otyam da yüzdeyüz bizim, ama unutulmuş, ama ihmal edilmiş, bakımsız bırakılmış Doğu Anadolumuzu gidip gezmiş, keşfetmiş. Belki yazdıklarının, oralardan gelmiş insanlar için bilinmeyen, yeni hiç bir yanı yok. Ama Otyam, şimdiye kadar hemen hiç yapılmamış, yahut lâyıkiyle yapılmamış birşeyi yapmış. Bu, çok bilinen, çok görülen, ama yazılmayan, mahalle kahvesi, lüks salonlar dedikodusundan öteye geçmeyen şeyleri yazıya dökmüş. Açık yaranın üstüne tuz serpmiş. "Gide Gide"de okuyacağınız hikâye budur ve bu hikâye şöyle kaşlar:

"Kamyonumuz pek de zorlu, adı 'Yol Aslanı'. Sekiz buçuk ton "emta-i ticari" yüklü. Boyası yeşil, tekeri altı. Dikiz aynasının önü cami minberi! Dualar boy boy, cins cins.. Aynanın yanında bir dizi mavi boncuk, yavru bir "kaplumbağa kurusu'. Üçgen . biçimli kaza muskası, yeşil kurdelâyla sarkıtılmış, bakalitten kocaman bir "Maşallah", Maşallahın altında pe nesler, mavi boncuklar fıkır şıkır.

Az gittik, uz gittik, deresi tepesi demeyip yol gittik.

Fikret Otyam
Gide gide yorulmadı

Motora mazot, radyotöre su koyduk. Yol boyu, defalarca yükümüz üzerine köylü, jandarma, bunlardan para yerine dua aldık."

Otyamın İstanbuldan sonraki ilk durağı Aksaraydır. Aksarayın-o zamanki, belki de hâlâ devam eden-dört derdi vardır: Postahane, kastahane, mahbushane ve abdeshane. Gezi yazarı, ama gazeteci gezi yazarı Otyam, abdeshanesi de dahil, Aksarayın bütün dertlerine tek tek parmak basmadan geçmiyecektir. Akaaraydan sonraki uğrak Bordur. Bordan sonra Toroslar aşılacak. Adana üzerinden Gaziantepe gidilecektir. Bu arada Fikret Otyamın Antebin kebabından bahsederken birden karasineğine atladığım, sonra bir dönüşle kilimleri üzerinde övgüler yazdığım okuyacaksınız. Antepten sonra yol Oğuzeli, Kilis, Urfa, Diyarbakır, Batman, Erciş, Van uzayıp gidiyor. Yol uzarken her genç ve aklı başında insan gibi Otyam da gericiliğin, cahilliğin, ağalığın, şeyhlerin sinlerin hakkım veriyor.

İnsan, Fikret Otyamın 1953 yılında yapılmış bir gezi sonunda yazılmış ve aradan yedi yıl geçtikten sonra kitap halinde toplanmış notlarım okur ve Doğu Anadoluyu düşünürken ister istemez ürperiyor. Yedi yıldan bu yana, Fikret Otyam ne kadar giderse gitsin, Doğu hep o bildiğimiz Doğu olarak kalmış, hiç ama hiç değişmemiş. Âlem bildiğim okumuş esna, Otyamın notları üzerine .şöyle bir namusluca eğilip da okuyan çıkmamış. Tâ 27 Mayısa kadar...

SİNEMA

Türkiye

II. Anayasada Sansür

"Filmlerin ve film Senaryolarının Kontrolüne Dair Nizamname" adıyla yayınlanmış olan Sansür Nizamnamesi 1959 yılının Temmuz ayında yirmi yaşım bitirip yirmibirincisine basıyordu. Türk sinemasmı olanca gücüyle baskı altına alan Nizamname artık emekleme çağından çıkıpta yürüme yıllarını sürdürmesi gereken bir endüstri ve sanat dalını durmadan çelmelemekteydi. Hiç bir ölçüsü olmıyan, hiç bir şekilde itiraz tanımayan ve günün şartlarına uymaktan uzak aynı Nizamname bugün de, filmcileri sindiren dehşetiyle yürürlüktedir. Bir yandan ham film sıkıntısı, bir yandan teknik işçi, senaryo yazarı ve işinin ehli rejisör yokluğu çeken sinemamız, öte yandan "Polis Vazife ve Selâhiyetleri Kanunu"ndan çıkarılan "Sansür Nizamnamesi"yle de mücadele etmek zorundadır. Eski iktidar zamanında gidişata ayak uyduran Sansürümüz, DP zihniyetine aykırı düşecek, o politika çizgisinin dışında görünecek herhangi bir film senaryosunu hemen reddederek suyu daha baştan kesmek kurnazlığını gösteriyordu, Toprak meselesini Ve toprak ağalığını kendisine konu edinen filmler, senaryonun ve filmin Jeneriğine "Bu film CHP devrindeki zalim iktidardan köylümüzün neler çektiğini anlatmaktadır" yollu iki cümle konuldu mu, hem Sansür kurulu üyelerinin yüreğine soğuk sular serpiyor, hem de takılmadan ve kolaycacık oynatma iznini koparıyordu. Zeytinburnundaki gecekondularda yaşıyan iki genç evlinin ve çevresinin renkli ve gerçek hikâyesini anlatan bir senaryo "imar politikasına aykırı" olması sebebiyle kabul edilmemiş, geri çevrilmişti.

Var olmak veya olmamak

Filmciler Sansürle mücadele etmekten her zaman çekinmişler, "olmaz"ı olmaz, "olur"u olur kabul etmişlerdi. Filmi çevrilmeden kâğıt üzerindeki senaryoların reddedilenleri son derece normal sayılıyordu. Ama bir de senaryosu "evet"lenmiş, fakat film haline getirildikten sonra "hayır"la karşılaşmışlar için ne yapacaklarım bilmiyorlardı. Küçüksenmiyecek bir para bağlanmış film için "hayır", ekonomik yönden yıkıcı bir darbeydi. Sansür Kurulunca çeşitli sahnelerinin değiştirilmesi istenenler, türlü güçlükler doğuruyordu. İlkel şartlar altında çalışan filmcilerimiz için bir kere çevirme mevsimi geçmiş, ikincisi o filmde rol alan oyuncular dağılmış ve başka başka filmlerde çalışıyor oluyordu. Aynı ekibi rejisöründen ışıkçısına kadar yeniden toplamak, bir araya getirip filmin gerekli havasına sokmak prodüktör gözünde iğne ile kuyu kazmaktan zordu. Sansürün isteklerine boyun eğmemek, ya da itiraz etmek filmcilerimizin defterlerinde yazılı olmıyan iki kelimeydi. Ayrıca Sansürüstü bir kurula itiraz etmek demek, filmin kutularda en aşağı iki yıl yatıp uyuması demekti. İşin bir başka cephesi de, devamlı surette filmcilerin yolcu. Sansür Kurulunun hancı olmasıydı. Filmcileri korkutup itirazdan alakoyan da asıl bu hancı ve yolcu meselesiydi. İtiraz edilmiyor, ne denilirse sessizce kabul ediliyor, Sansür karşısında filmciler, ağzı var dili yok acayip bir yaratık rolünü oynuyorlardı.

"Sansür - Filmciler" komedisinin dışında bir başka oyun da filmcilerle basındaki sinema tenkitçileri a* rasında geçmekteydi. Sinema tenkitçileri Sansür kayıtlamasının sinemamıza getirdiği ve getireceği bütün kötü yanları görüyor ve bunun üzerinde ısrarla duruyorlardı. Meseleyi son derece nazikleştiren filmciler, basındaki bu çeşit karşı çıkışlara kendi varlıklarını da ortaya koyarak destek olacakları yerde, sessizce alkış tutmayı -akıllarınca- daha uygun bulmaktaydılar. Evet, Sansürün baskısının, sinemamızın ilerleyişini engellediği doğruydu; Bu Sansürle iyi filmden geçtik, doğru dürüst seyredilir bir film yapılması bile asla mümkün değildi. Değildi ama, insan öyle her gerçeği de uluorta söylememeliydi. Sansürle kötü olmak doğrusu korkulu şeydi. Sinema tenkitçileri yazabilirlerdi, istedikleri kadar Sansüre atıp tutabilirlerdi. Çünkü onlarınkaybedecekleri ne sermayeleri, ne de kutularda bekletecekleri filmleri vardı.

Bu düşüncedir ki filmcilerimizi herhangi bir sert çıkıştan alakoyuyor eli kolu bağlı boynu bükük, İstanbullardan Ankaralara, Ankaralardan İstanbullara götürüp getiriyordu.

Yeni Anayasadan ümitler

Hazırlanan ve Milli Birlik Komitesine sunulan II. Cumhuriyetin yeni Anayasasının 11. maddesi, ilk okuyuşta filmcilerimizi görülmemiş bir sevince düşürmüştü. 11. madde aynen Şöyle demekteydi: "Herkes siyasi, felsefi, vicdani, dini inanç, kanaat ve düşünce hürriyetine sahiptir. Herkesin inanç, kanaat ve düşüncelerini söz, yazı, resim ve başka herhangi bir yolla, tek başına veya toplu olarak açıklamaya hakkı vardır. Kitap ve risale yayım, tiyatro, opera eserlerinin Oynanması, sinema filmlerinin yapılması ve gösterilmesi izne bağlı tutulamaz ve sansür edilemez.."

11. maddenin buraya kadar olan bölümü, doğrusu filmcilerimizin arayıp da bulamadıkları birşeydi. Sinema ilimlerinin yapılması ve göste-

M. Nur ile E. Efekan, M. Ünün "Mahallenin Sevgilisinde
Zararlı tekrarlama

rilmesi bundan böyle hiç bir izne tâbi tutulmıyacak ve incir çekirdeğini doldurmayan hükümlerle senaryoları ve çevrilmiş filmleri geri döndüren Sansür, kendiliğinden ortadan kalkacaktı. Ama maddenin "edilemez"den sonra devam eden bir parçası vardı ki sevinci bir balon gibi patlatarak aniden söndürüyor, hiç bir şeyin değişmediği gerçeğini ortaya koyuyordu. Buna göre kitap ve risalelerin toplatılması, tiyatro ve opera eserlerinin oynanması ve sinema filmlelerinin yapılmasa veya gösterilmesinin men'i ancak milli güvenliği, genel sağlığı, genel ahlâkı, kişilerin haysiyet, şeref've haklarına tecavüzü, suç işlemeye kışkırtmayı önlemek ve yargı görevinin gayesine uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak maksadıyla kanunla gösterilen hallerde ve hâkimin kararıyla mümkündü. Maddede ayrıca perde eserleri için bir senaryo sansürünün konduğu da "filmlerin yapılması" denilerek işaret edilmekteydi.

Filmler

Gerçek yerine fantezi

Sağlam temellere oturtulmuş bir senaryo, iyi bir fotoğraf direktörü ve" yine iyi oyunculardan kurulu bir kadroyla çevrilen "Üç Arkadaş" filmi dikkati birdenbire, yıllar yık hep aynı çizgide yürüyen bir rejisör üzerine topluyordu. Memduh Ün şimdiye kadar hep bilinen kalıplar içinde, bilinen hikâyeleri gevelemiş, sinemamıza yeni hiç bir şey getirmemişti. "Üç Arkadaş" yukarda sayılan sebepler yüzünden sağlam yapılı bir film olmuş ve daha çok fantezi yönünün ağır basmasıyla seyircisine şirin görünmüştü. "Üç Arkadaş"ın rejisörü, hemen iki film sonra çevirdiği yeni filmi "Mahallenin Sevgilisi"nde, kendisini başarıya götürmüş bir önceki hikâye ve kalıpları tekrarlamak ve fasit bir daire içine kapanıp kalmak tehlikesiyle karşı karşıya geliyordu. "Üç Arakadaş"ın tutulma ve beğenilme sebepleri nelerse hepsi de tıklım tıklım "Mahallenin Sevgilisi"ne doldurulmuştu. Yoksul, fakat yürekli ve ancak masallara yaraşır davranışlardaki kişiler mi? Bir lokma bir hırkaya razı derviş kılıklı kahramanlar ma? Steinbeck'in Canary Row'unda rastlanan mahalle çevresi mi? Ne aranırsa hepsi vardı. Filmin bir yanma da geçen yılın iyi iş yapan filmi "Hicran Yarası"ndan ana tema yamanmıştı, "Üç Arkadaş " ta kör olan genç kıza yardım etmek ve ameliyat ettirmek için her türlü gözyaşartıcı fedakârlıktan çekinmeyen erkek kahraman, bu defa "Mahallenin Sevgilisi"ni kötürüm olmaktan kurtarmak için de yine gözyaşartıcı işlerin üstesinden geliyordu.

Şişlili gözüyle gecekondular

"Mahallenin Sevgilisi", İstanbulun kenar köşe bir mahallesinde geçen bir hikâyeyi konu edinmişti. Sevişen iki genç, kötülükle dolu tefeci bir bakkal ve Şişlili gözüyle gecekondular, serüvenin baş kişileri ve serüven gerisiydi. Muhterem Nur, Efgan Erkanla sevişiyor, fakat tefeci bakkal kardeşinin baskısı yüzünden babası kızını fakir destan satıcısına vermiyordu. Fakir kahramanımız ile filmin komik unsuru arkadaşı Suphi Kaner mahalledeki boş bir arsaya kondurdukları bir gecekonduda oturmaktaydılar. Bu gecekondu ile "Üç Arkadaş"ın terkedilmiş denize nazır konak eskisi arasında bir fark yoktu. Efgan Efekan "Hicran Yarası"nın Sadri Alışıkı misali şarkılar söyliyerek sokak sokak dolaşıyor, aç kanuni doyurmağa bakıyordu, Steinbeck'in roman kahramanları gibi, çalışmak biç birinin aklının köşesinden bile geçmemekteydi. Necdet Tosun, tefeci hain bakkalın oğlunu oynuyordu. Bülent Oranın kırk yamalı devşirme bir bohçadan düzenlediği hikâyeden çıkarılan senaryoda, dengeyi sağlamak için bir ikinci komik unsur daha verilmişti. Sevgililer bir türlü birbirlerinin olamıyorlar, tefeci bakkal -bir kolayına getirerek- kardeşinin kızını kendi oğluna alıveriyordu. Tam sözkesimi gecesi beklenmedik bir olayla karşılaşıyorlar, sevgilisinin arkasından koşan kadın kahraman bir otomobil altında kalarak ayakları eziliyordu. "Üç Arakasdaş"ta -filmin o kadar çok iyi insanlarla dolu dünyasının iki kötü kişisinden biri olankızın gözlerini açmak için çok para isteyen doktor, "Mahallenin Sevgllisi"nde de aynı eş değerde - seyirci karşısına çıkarılarak kızı kötürüm olmaktan kurtarmak için yine çok para istemekteydi. Bu defa birincideki gibi "çalmak" fiili yoktu. Kahramanımızla komik arkadaşı sahneye çıkıyorlar, şarkı okuyorlar, sarhoş eğlendirip gerekli olan parayı topluyorlardı. Bu davranış, yerli film seyircisinin beğenip alkışlıyacağı bir davranıştı, üstelik ancak masallara yaraşır bir iyilik gösterisi ve sevgi fedakârlığıydı. Memduh Ün, "Mahallenin Sevgilisi" ni aşağı yukarı kendisini başarıya götüren aynı teknik ve oyuncu kadrosuyla - çevirmişti. Yalnız bu defa hikâyesi sağlam değildi, "Üç Arkadaş"daki kenar mahalle romantizmini de iyice pembeleştirmiş ve "olmaz" a götürmüştü. Devşirme bir hikâye ile yola çıkışı, kendi kendini tekrarlama çabası, rejisörü başarısını aşmaktan alakoymuş ve yine eski çizgisine inme korkusunu doğurmuşta. "Mahallenin Sevgilisi" Memduh Ünü iyi **bir** sinema işçisi olarak takdim ediyor, fakat "Üç Arkadaş"la ulaştığı çizgiden de yavaşça uzaklaştırıyordu.'

IŞIĞI PARLAKTIR
GÖZÜNÜZÜ YORMAZ
FAZLA DAYANIR
BOL VE BEYAZ IŞIK VERİR
KALİTESİ TECRÜBE EDİLMİŞTİR
IŞIĞI KATİYEN TİTREMEZ
AMPUL ALIRKEN
TÜRK MALI
EDISON
TÜRK MALI
EDISON
75 W
75 W
İLÂNCILIK
EDİSON isteyiniz
YÜKSEK KALİTELİ BİR AMPUL ALDIĞINIZA EMİN OLABİLİRSİNİZ
EDISON
MUCİDİNİN İSMİNİ TAŞIMAYA YETKİLİ YEGÂNE AMPUL

E Ğ L E N C E

Şarkıcılar

Merdivende bir sanatkâr

İki yıldan beri İstanbulun eğlence hayatında bir isim, sanatkârların ideali olan ve adına şöhret merdiveni denen merdivenin basamaklarını yavaş, fakat son derece emin ve muntazam adımlarla tırmanıyor. Geçen hafta içinde bir gün gazetelerini açanlar, bu ismin, Turizm Bankasının Yeniköydeki Boğaziçi Oteliyle birlikte ilan edildiğini gördüler. "Erol Büyükburç ve arkadaşları" İstanbulini bu soğukça, ama şık ve pahalı lokalinde de söyleyeceklerdi.

"Erol Büyükburç ve arkadaşlarını İstanbulun eğlence hayatına Parmakkapıdaki küçük bir lokal tanıttı. Bazen sahibinin adıyla -Reşat-, bazen Can-Can diye bilinen bu yerin kaderiyle "Erol Büyükburç ve arkadaşlarının kaderi aşağı yukarı aynı istikameti takip etti. İkisi de, kısa zaman içinde, İstanbuldaki eğlence hayatının kremasını teşkil eden sınıfın alakasını çekti. Lokal, -Ankarada "her parti mutlaka- Süreyyada biter" denildiği gibi-, her sinema veya tiyatro çıkışının, ya da verilen bir yemeğin tamamlandığı mahal halini, aldı. "Erol Büyükburç ve arkadaşları" ise, evvelâ genç kızların ve hanımların, sonra da helkesin sevgilisi haline geliverdi. Şimdi "Reşat" belki de fazla tutulmuş olmanın verdiği em niyetle ve gelenlerin, her şeyden çok dansetmek için geldiklerini unutarak bir takım "fasarya numaralar" la müşterilerini esnetmek gibi adet olmuş bir yola sapacak mıdır, yoksa bu tehlikeyi'atlatıp rağbeti devam ettirebilecek midir bilinmemektedir ama -mesela, iyi günlerinde, Ankaradaki Süreyyada orkestra hiç, ama hiç fasılasız çalardı ve lokalin hususiyetini o teşkil ederdi- "Erol Büyükburç ve arkadaşları" bir burçtan bir burca başarıyla yükselmekte devam etmektedirler.

Topluluğa adım veren Erol Büyükburç 24 yaşında, uzunca boylu, kıvır kıvır saçlı ve simsiyah gözlü bir genç adamdır. Adanada doğan genç şarkıcı yedi yaşından itibaren müzikle uğraşmaya başlamış, mektep sıralarında arkadaşlarından devamlı teşvik görmüş ve Ticaret lisesini bitirdiği yıl İsmet Sıral orkestrasında çalışmıştır. O yıl hemen askerlik vazifesini ifaya giden Büyükburç o sırada Orduevinde şarkı söyledi.

Genç şarkıcının ideali bir vokal grup kurmaktı. Askerliğini tamamlar tamamlamaz önceden tanıdığı arkadaşlarından elektro gitar çalan bariton ses Cüret Işıksözlüyle, gitar çalan tenor ses Rüştü Kurtuluşla ve bir şey çalmayan bas ses Müceyim Fenerle temasa geçti. Dört arkadaş, "Erol Büyükburç ve arkadaşlarının ilk nüvesini teşkil ettiler. Topluluk alâka topladı ve gece klüplerinde çalışmaya başladı. Fakat, o sırada kendisini yeni yeni tanıtan ve ucuzluğunu ayrı bir cazibe sebebi yapmak akıllılığını gösteren "Reşat'a gelinceye kadar "Erol Büyükburç ve arkadaşlarının ismi fazla duyulmadı. Bir defa, .topluluğun her şeyi eksikti. Elbiseden ayakkabıya, aletten edevata.. Mikrofon başına gündelik kılıklarıyla, bazen çamurlu ayakkabılarıyla çıkıyorlardı. Ellerinde, iyi bir gitar dahi yoktu. Ama, iyi söylemek için çalışıyorlardı. Çalışmanın mükâfatını kısa zamanda gördüler. Hafif müzikten pek âlâ anlayan İstanbul eğlence hayatının gediklileri yavaş yavaş "Erol Büyükburç ve arkadaşlarını tuttular.

Ö sırada topluluğu teşkil edenler haftada en az iki defa Erol Büyükburçun evinde toplanmaktaydılar. Hocaları, en son gelen plâklardı. Bu plâkları dinlemekte, beğendiklerini bir yana ayırmakta, sonra da Cüret Işıksözlü bunların aranjmanını yapmaktaydı. Topluluk kısa bir zamanda bu şarkıları kendi repertuvarına alıyordu. Böylece Erol Büyükburçun sesinden "Erol Büyükburç ve arkadaşları" Amerikada ve Avrupada meşhur olan bir çok parçayı İstanbul halkına tanıttılar. Büyükburç şarkıları İngilizce veya İtalyanca olarak, yani orijinal şekilleriyle ve asıl-büyük artistlerin - söylediği tarzda söylemekteydi.

Erol Büyükburç ve arkadaşları evvelâ, kılıklarını düzelttiler. Geçen sezonun sonlarında "Reşat"da daha derli toplu ve birbirine benzer kılıkta mikrofon başına gelebiliyorlardı. Sonra şarkıcının kendisi smokine terfi etti. Bu arada Cüret Işıksözlü arkadaşlarından ayrıldı. Fakat topluluğun ruhu olan Erol Büyükburç bir kaç takviyeyle -kontrbas- bu eksiği duyuran adı.

"Erol Büyükburç ve arkadaşları" bu sezona daha kuvvetli şekilde girdiler. Büyükburç bitirdiğimiz haftanın ortalarında bir gece beyaz smokinle "Reşaf'ta göründü. Âletleri de artık daha iyiydi. Hâlâ piyanistleri yoktu, batteristleri yoktu. Çalıştıkları klüplerin piyanist ve batteristlerinden faydalanıyorlardı. "Reşat"takiler ken dilerine zaten alışmışlardı. Boğaziçi Otelinde de müzisyenlerle uyuştular. Bu arada çalışmaya, sıkı çalışmaya devam ediyorlardı.

Bu satırların yazıldığı günlerde sâdece güzel müzikleriyle değil, nıym zamanda bıraktıkları "terbiyeli, temin ve centilmen çocuklar" intibaıyla da kendilerini sevdiren "Erol Büyükburç ve arkadaşları"nı bir tek tehlike bekliyordu: Şöhretin ve başarının verdiği başdönmesi! Bu tehlike yenildiği takdirde hakikaten pürüzsüz ve sıcak sesi, tatlı hareketleri, kendisini vererek şarkı söylemesiyle şimdiye kadar hiç bit hafif müzik şarkıcısının görmediği alâkayı gören Erol Büyükburç, arkadaşlarıyla birlikte kendisinden çok bahsettirecektir.

Zira, topluluğu bekleyen parlak bir istikbaldir.

2 Ay ara ile 2 BÜYÜK ÇEKİLİŞ

30 ARALIKTA: 3 MİLYON

Bu fevkalâde senesonu keşidesine katılmak için, 31 Ekim akşamına kadar İş Bankasına yatırmış olduğunuz tasarruflarınızı 30 Aralık tarihine kadar muhafaza ediniz.

7 MARTTA: 2 MİLYON

Yeni yılın ilk zengin çekilişine katılmak için 5 Ocak tarihine kadar tasarruflarınızı İş Bankasında toplamıya devam ediniz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI

paranızın... istikbalinizin emniyeti

FAAL d - 680